

**Mongoni Manza ka Yeso beyo
Matayo
okpikaga ndi mino
Likpumuƙa la mambwa**

Mongoni Manza beyo Matayo okpikaga ndi mino nima. Matayo nino Yeso amakaga ndi kaiko mubifya, a ndi ndombe wa manzanza. A ndi bemoti luga ka batutumbwa nibo Yeso utika ndi kabikyaga Mongoni Manza, kauyikoso bambanzu kaiko bakilisito. Kuso wa kitabun yi niyi, Matayo atumbulaga beyo Yeso ifukuta ndi mino, ligubo nilo Yeso agya ndi ka obili na beyo ikaga ndi mino kautiwa bambanzu. Atumbulaga ndi gonibeyo Yeso okwa ndi mino na beyo opupa ndi mino ka mbuku. Yeso a ndi kabikyaga Mongoni Manza no ngu yasi, anohukuso bokolofu, anokpumyo mambengi ma bunye, anagya makpumuƙa mumbanga-mbanga mudingi nimo okitogi yimibo ka bambanzu.

Matayo ukpikilya ndi bamamaki beyo ka Bayuda kauwonisilo be ka lingun Yeso ni Muhukuso nino bogyalandu babikyaga ndi likpumuƙa kaki ka Mobiso Motu. Masi nimo babikyaga ndi ko bulya kaki kambwa kodoku ka obili igyonosa ndi beyo aka yo. Iyi no a ngama nino akwanana ndi kodoku. Bambanzu budingi bamakaga be Mika Daudi kye Daudi a ndi ngama mudingi kugbe luga ka bangama ba Bezaleli nibo livananza ko Kunzi. Gutugu beyo Yeso uwonisila ndi mino Bezaleli Bungama ko

Kunzi, bangama kabu aka bikpe bo bamuya ndi. Niyo Yeso okwa ndi, bukunya ndi babibya kaki, burakya kogulya ka bandabu baya malumba. Kinili, bomisikana kuwa ndi ka obili, kabikyaga Mongoni Manza.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Puponogo ka Yeso-Kilisito na yibukuta kaki
1:1-2:23

Kuu ka Yuani-Mubatizai *3:1-12*

Ibatiso ka Yeso, na beyo abili a ndi mino
kabobo *3:13-4:11*

Yeso ogoni kaiko ka Galilaya *4:12-18:35*

Pupo ka Yeso ka Galilaya na gulyo kaki ka
Yelusalema *19:1-20:34*

Poso ya mulibo ka Yeso kunu ka obili,
yisasambya na kukwaku kaki *21:1-27:66*

Yeso opupini ka mbuku *28:1-20*

Puponogo ka Yeso

(Luka 3:23-38)

¹ Mina ka batitaki Yeso-Kilisito nima: iyi bikpe opupa ndi ka livananza ka ngama Daudi. Na iyi ngama Daudi opupa ndi ka livananza ka Abalahamu.

² Abalahamu abukuta ndi Isaka,

Isaka abukuta ndi Yakobo,

Yakobo abukuta ndi Yuda na bamamaki,

³ Yuda ibu na mukaki beyo ka Tamali
babukuta ndi Pelesi na Zela,

Pelesi abukuta ndi Esiloni,

Esiloni abukuta ndi Lamu,

⁴ Lamu abukuta ndi Aminadabu,

Aminadabu abukuta ndi Nasoni,

Iyi Nasoni abukuta ndi Solomono,

- 5 Solomono ibu na mukaki beyo ka Laaba
 babukuta ndi Boazi,
 Boazi abukuta ndi Obedi. Amaki Obedi ndi ni
 Luta,
 Obedi abukuta ndi Yesse,
 6 Yesse abukuta ndi ngama Daudi.
 Ngama Daudi abukuta ndi Solomono na muka
 Ulia*. Iyi Ulia a ndi ni okwini,
 7 Solomono abukuta ndi Leoboamu,
 Leoboamu abukuta ndi Abia,
 Abia abukuta ndi Asa,
 8 Asa abukuta ndi Yozofati,
 Yozofati abukuta ndi Yolamu,
 Yolamu abukuta ndi Uzia,
 9 Uzia abukuta ndi Yotamu,
 Yotamu abukuta ndi Ahazi,
 Ahazi abukuta ndi Izikia,
 10 Izikia abukuta ndi Manasi,
 Manasi abukuta ndi Amoni,
 Amoni abukuta ndi Yosia,
 11 Yosia abukuta ndi Yekonia na bamamaki.
 Ubukutaga ndi ngbingo nino fuhokisa ndi
 mino Bezaleli kaında na ibu ka busunzu ka
 Babiloni.
 12 Kumbuso kauhokiso Bezaleli kaında ka
 Babiloni,
 Yekonia abukuta ndi Salatieli,
 Iyi Salatieli abukuta ndi Zelubabeli,
 13 Zelubabeli abukuta ndi Abiudi,
 Abiudi abukuta ndi Eliakimu,
 Eliakimu abukuta ndi Azolo,
 14 Azolo abukuta ndi Zadoki,
 Zadoki abukuta ndi Akimu,

* **1:6** 1:6 muka Ulia: Ina ndi be Betiseba. **1:11** 1:11 Wanda
 ka 2 Bangama 24:12-16.

Akimu abukuta ndi Eliudi,
¹⁵ Eliudi abukuta ndi Iliyazali,
 Iliyazali abukuta ndi Matani,
 Matani abukuta ndi Yakobo,

¹⁶ Yakobo abukuta ndi Yezefu, ninu a ndi mbunya Malia. Malia abukuta kuwa ndi Yeso ninu bamakaga be Kilisito[†].

¹⁷ Katukya ka Abalahamu kadwe ka ngama Daudi, a ndi bevananza tekebe na bayikwanganya, katukya ka Daudi kadwe ku buhokisa ndi mino Bezaleli kainda ka Babiloni, a ndi bevananza bayagogo tekebe na bayikwanganya, katukya wa buhokisa ndi mino Bezaleli kainda ka Babiloni kadwe ka libukuti ka Kilisito, a ndi bevananza tekebe na bayikwanganya bata goni[‡].

*Yibukuta ka Yeso-Kilisito
 (Luka 2:1-7)*

¹⁸ Yibukuta ka Yeso-Kilisito a ndi bene: Amaki beyo ka Malia ba ndi kavanana na Yezefu. Luki limoti, kambwa ibu kavanana, Malia ava ndi mama ko ngu ya Limbengi-Lotu. ¹⁹ Yezefu ninu ba ndi kavanana na iyi, a ndi mutu wo wongbingbili. Kegu ndi kapa ka pisiso suni ko misa ka bambanzu. Kinili, a ndi kapa kaasa biwese.

²⁰ Tamanaga yi niyo a kuwa ndi kuso ka Yezefu aka, kani malaika ka Mombukwono-dosu anop-uponilyoku ko nziki, abikya be: «Yezefu, mika ngama Daudi, wakobongonitogu kava mukaku

[†] **1:16** 1:16 «Masiya» ka Libelena na «Kilisito» ka Ligiliki akabikya be Ninu Kunzi apunaga [‡] **1:17** 1:17 Ka Bayuda, livanza limoti agyaga ndi byanga 40

βεγο ka Malia, kye miki nino a na iyi ka muma a pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu. ²¹ Abukuta banu miki muluku yi, waluka be Yeso. A bego, iyi no uhukuso ndeke batu kaki ka bunye kabu.»

²² Niyo yasi igyonosa ndi kye itulyani munzina nino Mombukwono-dosu abikya ndi pisi ka mugyalandu be:

²³ «Musika bemoti nino kanibigu likpamuka ka baluku avatu ndeke muma, abukuta miki muluku yi, baluka ndeke be Imanueli.»
Isi yi be: «Kunzi pa imoti na ibusu.»

²⁴ Niyo Yezefu ozuzuko, agya ndi bego aka yo malaika ka Mombukwono-dosu akpamya ndi mino. Ava kawa ndi mukaki bego ka Malia.

²⁵ Luki limoti, kasyegu ndi na iyi kambwa Malia kabukuta. Yezefu aluka ndi miki be Yeso.

2

Batu ba yimibo bodunuku kabibiso Yeso

¹ Yeso ibukuta ndi ko mikya mugi nino ina be Betlehemu ka iwili ya Yudea. Ko ngbingo yi nino, Elodi no a ndi ngama. Kumbusa wa yibukuta ka Yeso, batu ba yimibo botukyoku ndi misa ka ingenge, bosila ndi ka Yelusalema.

² Buusa ndi be: «Miki nino ibukuti kaiko ngama ka Bayuda a yani? Tini bi lingutu kaki ananze misa ya ingenge, kinili toduku kabibiso.»

³ Niyo ngama Elodi ukana mongoni mi nino, ombomboya kugbe pa imoti na batu ba

§ 1:21 1:21 Yeso: Isi yo lino Yeso ni Mombukwono-dosu Muhukuso.

Yelusalema basi. ⁴ Umumula kuwa ndi bokumukumu na bowonisilo ba mutuu basi. Umuusa ndi be: «Bogyalandu babikyaga ndi be babakuta ndeke Kilisito yani?» ⁵ Ihu aka ndi be: «Ka Betlehemu, ka iwili ya Yudea. A beyo, kye mugyalandu okpikaga ndi be:

⁶ «Iwe Betlehemu, ka iwili ya Yudea, wakegu mugi ma payaya lugo wo giyo yakpukpu ya Yudea.

A beyo, ngama opupa ndeke ku kaku nino ika ndeke kaunanaga batu kami, bomikya Bezaleli beyo mububulyo wa bakondolo agyago mino.»»

⁷ Kuwa wa, Elodi umaka ndi batu ba yimibo ka kpolo, ubikya be batumbulyagi ngbinga tino no bina ndi mino lingutu. ⁸ Kumbuso yi, utika ndi ka Betlehemu. Ubikya be: «Widoni ku beyo, muusogo binza mongoni ko miki yi nino. Makamina, modoku kemibiso, iba nindito goni imi kabibiso.»

⁹ Niyoy bukana likpumuka ka ngama, baga ndi. Lingutu li nilo bina ndi misa ya ingenge a ndi goni ka isisilogo aka kambwa kabu, amaga ndi tili na pa niyoy miki a ndi mino. ¹⁰ Niyoy batu ba yimibo bina lingutu, botuma ndi na magyagya bidε. ¹¹ Bingya kuwa ndi ka ndabu, bamina miki na amaki beyoy ka Malia. Bobuna ndi moli kabibiso yi. Kumbuso yi, bakulaga ndi mukumba kabu, bapá apeepe wa olo, adudu na malazi nino balikyaga be manemanε. ¹² Kuwa wa, Kunzi ubikya ndi ko nziki be bakigonitogu bata pisi ku ka Elodi. Biga kuwa ndi ku kabu ko pisi yagogo.

Yezefu na Malia bopikitini na Yeso ka Misili

¹³ Ngbingo yi ninɔ batɔ ba yimibo batukyo mino, malaika ka Mombukwono-dosu apuponi-lyoku ndi Yezefu ko nziki, abikya be: «Tukya, mava miki na amaki mapikita ka Misili, mika ku kwa ku kadwe ko ngbingo yi ninɔ nɔbikya ndeke mino ambe wigoku. A beyo, Elodi apungatu kakisa miki bivaka-vaka bekye bamwi.» ¹⁴ Yezefu atukya kuwa ndi, ava miki ibu na amaki, batukya ndi na gundu kaında ka Misili. ¹⁵ Bika ndi ku kadwe ko ngbingo yi ninɔ ngama Elodi okwa ndi mino. Niyo igyonosa ndi kye itulyani munzina ninɔ Mombukwono-dosu abikya ndi pisi ka mugyalandu be: «Namaka ndi mikami ambe igiku kotukyoku ka Misili.»

Ngama Elodi akaulumwisisogo bomiki baluku bi

¹⁶ Niyo Elodi andunga be batɔ ba yimibo babuni, limbengi akandikanaga ndi bisulu-sulu. Akpama kuwa ndi be bulumwisogi bomiki baluku bi basi ba byanga biba ikani kusili yi ka Betlehemu na ko giyo niyo ka bakpolo-kpolo bi. Agya ndi beyo kabyenene no ngbingo yi ninɔ batɔ ba yimibo bina ndi mina lingutu. ¹⁷ Nilo lasi, itulyana ndi kowonisilo nilo ibikya ndi pisi ka mugyalandu Yelemia be:

¹⁸ «Katukya ka Lama, bukana ndi liyu limoti.

A liyu la mugamu mo kumbu na yigomisogo yidingi.

Lasele no akaugama bomikaki,
kegu gutugu kapa be batumisi limbengi,

kye bomikaki bolumwogini.»

Yezefu na livanza kaki botukyiniku ka Misili

¹⁹ Kumbusa wa kukwaku ka Elodi, malaika ka Mombukwono-dosu apuponilya ndi bata Yezefu ko nziki ku ka Misili. ²⁰ Abikya ndi be: «Zuzuko, mava miki na amaki, miga ka mugi ma Izaleli, kye batu nibo ba ndi kapa kamwo miki, bolumwogini kuwa.» ²¹ Kuwa wa, Yezefu ozuzuka ndi, ava miki na amaki biga ka Izaleli. ²² Luki limoti, Yezefu ukana ndi be Alikelau nino a ndi mika ngama Elodi no a kuwa ni iyi ngama ka iwili ya Yudea. Kuwa wa, Yezefu abanga ndi kaina ku beyo. Mombukwono-dosu anzinilya bata ndi ko nziki, Yezefu aga kuwa ndi ka iwili ya Galilaya. ²³ Ku beyo, ika ndi ka gudfu nino bamakaga be Nazaleti. Nimo masi, igyonosa ndi kye itulyani nilo ibikya ndi pisi ka bogyalandu be: «Bamakaga ndeke be mutu wa Nazaleti.»*

3

Yuani-Mubatizai akabikyaga Mongoni Manza (Maliko 1:1-8; Luka 3:1-18; Yuani 1:19-28)

¹ Ko ngbingo yi nino, Yuani-Mubatizai opupana ndi ka isa ya Yudea, anakwa ku yo Mongoni Manza be: ² «Yikosoni mambengi, kye Bungama ba kugu wa lisyε a kuwa buwobi.»* ³ Mugyalandu Isaya anzina ndi ko bulya ka Yuani be:

2:18 2:18 Wanda ka Yelemia 31:15. * **2:23** 2:23 Ka bapa bayagogo bamakaga be Muzazaleti. Matayo 22:11. * **3:2** 3:2 Matayo alikyaga Bungama ko Kunzi be Bungama ba kugu wa lisyε

«Mutu bemoti akapamikanaga ka isa be:

«Mubungusilyoni Mombukwono-dosu pisi!

Munonilyoni bopisi bingbi-ngbingbi!†»

⁴ Yuani imokisyaga ndi kutuko kwo tukatu ta ngamia na mukaba ma sibokuso sa nyama ka idukufiso. Ulyaga ndi banabunyenye no nzuki niyo ikaga ko tutu. ⁵ Bambanzu badulyogoku ndi kotukyoku ka Yelusalema, ka Yudea wasi na ko giyo yasi niyo ya mutili ma Yolodani. ⁶ Batwaga ndi bunye kabu ka pa yangba, Yuani anubotiso ka Yolodani.

⁷ Niyo Yuani umina ndi Bafalisayo na Basadukayo bakpu kadulyoku bituteee kye ubotisi, ubikya ndi be: «Ibunu livananza ka banzukaaaa! Wani no amuwonyi pisi kapikita mungimbo ko Kunzi nimo akodoku? ⁸ Wonisoni neki pisi ka yigya be moyikosoni mambengi. ⁹ Makitombyonitogu kabikya be: «Titosu ni Abalahamu!» A beyo, nakamubikya ambe, Kunzi akwanana koitiso matamu mi nima kaiko bomika Abalahamu. ¹⁰ Gboni a se kuwa yakitulya kagbita bukuto ka motino mi. Bagbitatu sibukuso sasi niso kegu kabukuta humo yanzanza, badikita ko buku. ¹¹ Imi, nakamubotiso ko libo kowonisilo be mayikosoni obili kunu. Luki limoti, ninu akodoku kumbuso kami a no ngu kekitaga imi. Iyi, amubotisa banu na Limbengi-Lotu no buku. Nakakwananigu gutugu kanyogo bekpaku kaki aka. ¹² A na dunga mugwi kapipa mupunga. Amumala ndeke mupunga,

† 3:3 3:3 Isaya 40:3kabuyenene na Mobiso mandeli ma Ligiliki.

abiso ka basa ya masolo kaki. Luki limoti, abusya ndeke bevala ko buku nibo kolimikogigu.»

*Yuani abotisini Yeso
(Maliko 1:9-11; Luka 3:21-22)*

¹³ Kuwa wa, Yeso atukya ndi ka Galilaya inda ka Yolodani, asilya Yuani be kye abotisi. ¹⁴ Luki limoti, Yuani kegū ndi kapa kabotiso. Iyi aka ndi na Yeso be: «Iwe no wakwanana kebotiso, woduku se kuwa ku kami liki!» ¹⁵ Luki limoti, Yeso asikisya ndi be: «Wasa, igyonosi ko ngbingo yi nimu beyo aka yo. A beyo, okwononi tagyi masi nimo Kunzi apaga be tagyi.» Kuwa wa, Yuani abailya ndi. ¹⁶ Niyo babotisa Yeso, opupoku ndi ko libo. Ko ngbingo yi nino aka no, lisyε oukwikono, ina Limbengi ko Kunzi ni anosyoku abε likpondi, ika kugu kaki. ¹⁷ Liyu limoti otukyoku ndi kugu wa lisyε, abikya be: «Mikami mupaka nimu, nogwaga magyagya na iyi kugbe.»

4

*Mumuyoniso akabobo Yeso
(Maliko 1:12-13; Luka 4:1-13)*

¹ Kuwa wa, Limbengi-Lotu atika ndi Yeso ka isa be kye mumuyoniso abobi. ² Niyo Yeso agya masyε batekebe bakwanganya, biti na lisyε ni kalyalyagigu, imukana ndi nza. ³ Mumuyoniso akpudoku kuwa ndi kabobo, abikya be: «Wakika Miko Kunzi, kpamya matamu mi nima iti mukati.»

⁴ Yeso asikisya ndi be: «Ikpikaga be: <Obili ka mumbanzu kegū asi ko bulya malili aka,

Luki limoti, a ka likpamuka lasi nilo opupaga ka manoka ko Kunzi.»»

⁵ Kumbuso yi, mumuyoniso aga ndi na iyi ka gudɔ wotu ka Yelusalema adokisa kugbondo wa Ndabu ko Kunzi. ⁶ Abikya be: «Wakika Miko Kunzi, bumbuko katukya wanu wadwe wasi, kye ikpikaga be:

«Kunzi ukpamilyatu bamalaika kaki be bubiniki ka maboka,

kye wakidwoni kugako ka litalu.»»

⁷ Yeso asikisya ndi be: «Ikpikagatu goni be: «Wakabobonitogu Kunzi Mombukwana-daku.»»

⁸ Mumuyoniso inda ndi bata na Yeso kugu wa ngupa niyo yikungu kugbe. Ku beyo, awonisa ndi bungama basi ba obili na ibiba yi. ⁹ Abikya kuwa ndi be: «Wakobuna moli kambwa kami kebibiso, nupa nimana masi.»

¹⁰ Luki limoti, Yeso asikisya ndi be: «Abili! Tuka! Kye ikpikaga be:

«Mubibisaga Mombukwana-daku Kunzi aka, wanalumbaga asi ko lino kaki aka.»»

¹¹ Ka mulibo, mumuyoniso asa ndi. Bamalaika bakpudoku kuwa ndi Yeso, bapunga kagugubyo.

Yeso opungini ligubo lo Mongoni Manza ka Galilaya

(Maliko 1:14-15; Luka 4:14-15)

¹² Niyo Yeso ukana be bagwini Yuani-Mubatizai, atukya ndi wa, inda ndi ka Galilaya.

¹³ Ku beyo, atukya ndi ka Nazaleti, inda kaika

4:4 4:4 Wanda ka Yigilya 8:3. **4:6** 4:6 Wanda ka Mambu 91:11-12. **4:7** 4:7 Wanda ka Yigilya 6:16. **4:10** 4:10 Wanda ka Yigilya 6:13.

ka gũdũ wa Kapelenaumu, ka mutili ma ibombu ya Galilaya, ka iwili ya Zabuloni na niyɔ ya Nafutali. ¹⁴ Igyonosa ndi ðeyɔ, kye itulyani m̄anzina nimɔ Mombukwono-dosu abikya ndi pisi ka mugyalandũ Isaya ðe:

¹⁵ «Ka iwili ya Zabuloni na niyɔ ya Nafutali,
a miso yo libo lidingi,
kũsyakũ wa Yɔlodani.

Ka Galilaya,
mugi ka batũ niɔ ðakegũ Bayuda.

¹⁶ Batũ niɔ ðikaga ndi ko biti,
ðinini ðungbanganya,
niɔ ða ndi ðakidũkũfo ðigũbu ka kululuko kwa
kukwakũ,

ðungbanganya upupilyini!»

¹⁷ Katũkya ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Yeso apũnga ndi kaũbikyaga ðambanzũ Mongoni Manza ðe: «Yikosoni mambengi, kye ðungama ða kũgũ wa lisyɔ a kũwa ðuwobi.»

*Yeso umokini mbeyi ðabibya ðakwanganya
(Malikɔ 1:16-20; Luka 5:1-11; Yuani 1:35-51)*

¹⁸ Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mina kakpakyana ka mutili ma ibombu ya Galilaya, umina ndi ðanyɔ ðosi ðaba niɔ ða ndi ðomika-mulũkũ. A ndi ni Simoni ninɔ ðamakaga ndi gɔni ðe Petele se kũwa mamaki ðeyɔ ka Andilia. Iɓu ðasi ðaba ða ndi kolubo moyo. ¹⁹ Yeso uɓikya ndi ðe: «Iɓyeniku! Namuitiso kũwa ðanyɔ-ðambanzũ.»

²⁰ Wa aka wa, ðasa ndi moyo kabũ, ðapũnga kabibya. ²¹ Niyɔ Yeso isisilo kambwa yikede, umina ndi ðata ðomika Zeɓedayɔ ðaba, Yakɔbɔ

na mamaki bɛyɔ ka Yuani. Ba ndi ka ingbɔlɔ yidingi pa imoti na ababu bɛyɔ ka Zebɛdayɔ, banobungusyo moyo kabu. Yeso umaka ndi. ²² Wa aka wa, basa ndi ingbɔlɔ yidingi, basa ababu, babɛyɛ ndi Yeso.

Yeso akaɛtiwa bambanzu na anohukuso bokolobu
(Luka 6:17-19)

²³ Yeso inda ndi kolingyo giyo yasi ya Galilaya. Anatiwa ka bandabu baya malumba ka Bayuda. Anubikyaga bambanzu Mongoni Manza ma bungama ba kugu wa lisyɛ. Anohukuso bokolobu bayasi na burɔ ba nzɛyi dididi. ²⁴ Mongoni kaki itulyana ndi ko giyo yasi ya Sullia. Mongoni mi nimo, ukpamyanda bambanzu kadulyoku na batu basi ba mobi ma bokolobu na burɔ dididi. Luga kabu, a ndi na nibo ba ndi kaimukana kugbe, nibo ba ndi na mambengi ma bunye, nibo ba ndi na liga na nibo ba ndi bazegesi. Yeso uhukusa ndi basi. ²⁵ Bambaza ka bambanzu buidingi kugbe ba kuwa ndi kabibya bingbooo. Botukyogoku ndi ka iwili ya Galilaya, ka iwili ya Bagudu-Tekɛbe, ka Yelusalema, ka Yudea na kusyakwa wa Yolodani.

5

Yeso akapá mutuu ni a kugu wa ngura
(Luka 6:20-23)

¹ Niyo Yeso umina bambaza ka bambanzu, adaka ndi ka ngura, iko, babibya kaki bakpuɔoku ndi. ² Apunga kuwa ndi kaɛtiwa bɛ:

- 3 «Igyagya ka niḅo ba na yangya ka mambengi,
kye ḅungama ba kugu wa lisyε a ba kaḅu.
- 4 Igyagya ka niḅo ḅakalya kumbu,
kye Kunzi utumisatḅ ndeke mambengi.
- 5 Igyagya ka niḅo ba bitombiii,
kye binisanatḅ ndeke na lisimo niḅo Kunzi
ḅwanyaga ndi.
- 6 Igyagya ka niḅo ba na nza na mḅsasa kagya
likpḅmaka lo ngbingbili ko misa ko Kunzi,
kye bikutagatḅ ndeke.
- 7 Igyagya ka niḅo ḅuminilyaga ḅengeni kumbu,
kye Kunzi ḅminyilya ndeke iḅu ḅegεyo.
- 8 Igyagya ka niḅo ba na mambengi manza,
kye ḅaminatḅ ndeke Kunzi.
- 9 Igyagya ka niḅo ḅakapá maziyo,
kye ḅumaka ndeke ḅε ḅomiko-Kunzi.
- 10 Igyagya ka niḅo ḅakaugyogyiso kye ḅakagya
nimḅ okwononi ko misa ko Kunzi,
kye ḅungama ba kugu wa lisyε a ba kaḅu.
- 11 Gwoni magyagya kika ni ḅakamutḅmbwa,
ḅanamugyogyiso, ḅanamḅḅukalyaga
makpḅmaka manyenyε ko bulya kami. ¹² Gwoni
magyagya kugḅε, miko ka magyagya aka! Kye
minisono ndeke na mukalya mudingi kugu wa
lisyε. A ḅεyo, a mḅḅongḅni ḅegεyo ḅugyogyisa
ndi mino ḅogyalandḅ niḅo ḅodoku ndi kambwa
kunu.»

*Babiḅya ba abε liniko na ḅungbanganya ka
ḅbili*

(Maliko 9:50; Luka 14:34-35)

¹³ «Iḅunu, ma liniko ka ḅbili. Luki limoti, liniko
kandapamanaga, luki tino ḅata lo akwanana

kondingimosogo? Kikigu bata na izangiya, luki limoti bomisya kawa kunzi, bambanzu baditaga.

¹⁴ Ibunu, ma bungbanganya ka obili. Gudu nino ipiko kugu wa ngupa kakwananigu kaisuma. ¹⁵ Bakatunagigu tala be bagbukumisyi bata na mumbi. Luki limoti, babisaga kugu, ka pa niyo babisogo mino kye uzigi batu basi nibo ba ka ndabu. ¹⁶ Okwononi be bungbanganya kunu iki beyo ko misa ka bambanzu. 'Bika kaina yigya kunu yanza, babibiso Obonu nino a kugu wa lisyε.»

Yeso akanzina ko bulya Mutuu

¹⁷ «Makosimonitogu be nodoku ndi kolimogo Mutuu ka Musa, ikani nimo ibikya ndi na bogyalandu. A beyo, imi, nakodokugu kolimogo, luki limoti, nodoku kotulyasa masi. ¹⁸ A lingunu, nakamubikya ambe, ngbingo yi nino lisyε na obili a mbeyi bata mino aka, kugu na ikya libiso gutugu limoti aka la Mutuu nilo akwanana kolimiko, gutugu ikya lingbeti li aka, kambwa be makpumuka mi nimo masi igyonosi. ¹⁹ Kinili, mutuu wasi nino obuno mutuu gutugu nimo makede aka, uwonisila batu bagogo kagya begoyo, iyi bikpe no ika ndeke mutuu wa payaya kugbe ka Bungama ba kugu wa lisyε. Luki limoti, mutuu nino akagya mutuu, uwonisila batu bagogo kagya begoyo, iyi no ika ndeke mutuu wa ibiba kugbe ka Bungama ba kugu wa lisyε. ²⁰ Nakamubikya ambe, okwononi yigya kunu iki yanza kakitaga niyo ka Bafalisayo na bowonisila ba mutuu. Kiki beyo, makingyigu ndeke ka Bungama ba kugu wa lisyε.»

Mutuu ko bulya lingangi
(Luka 12:57-59)

²¹ «Mukanatu ndi beyo bubikya ndi mino botitonu be: <Wakamwonitogu mumbanzu. Mumbanzu kamwo daki, baga na iyi ka ngbanga.> ²² Luki limoti, imi, nakamubikya ambe, mumbanzu kika na lingangi na daki, okwononi baga na iyi ka ngbanga. Na kika ni atumbwini mamaki be: <Wa ngingi!>, okwononi baga na iyi ka Basa-Yidingi. Katumbwa goni be: <Wa mutuu wa ibikyasu!>, okwononi badikiti ko buku ba benze na benze! ²³ Kika neki ni wakainda kapá Kunzi aperse ka gbogbo, watamana be makegu kaukanana na mamaku, ²⁴ wasa mbeyi aperse kaku kambwa wa gbogbo wa, waga kaukanana na iyi. Kumbuso yi, wodoku se kuwa kapá.

²⁵ Hukanana bigala-gala na mumuyoniso kaku ni ma mbeyi na iyi ko pisi aka kambwa kadwe ka zozu. Kiki beyo, iyi udwisatu ka zozu, zozu ukitisaga ka polisi, polisi ugwi. ²⁶ A lingunu, nakaubikya ambe, wakopupigu ku beyo kani wakanokolyigu buyi basi nibo ika ni bukuni.»

Mutuu ko bulya kasye na muko ikani na muluku wodi

²⁷ «Mukanatu ndi beyo ibikyo mino be: <Wakosyonitogu na muko ikani mbunya bengeri.> ²⁸ Luki limoti, imi, nakamubikya ambe mumbanzu kanda muko na musasa, ika kani osyini na iyi pisi ka limbengi kaki.

²⁹ Liso kaku la kumbanzikaniko kumokyisiso ka bunye, muko, wombimbo byi na iwe. A beyo,

5:21 5:21 Wanda ko Pupo 20:13.

5:27 5:27 Wanda ko Pupo

20:14.

a binza kombimbo pa yimoti ya nzuyi kakū, ni bakombimbigū nzuyi kakū yasi ko buku ba benze na benze. ³⁰ Kūbōkūko kakū kwa kumbanzikaniko kumokyisiso ka banyē, ko, wombimbo byi na iwe. A beyo, a binza kombimbo pa yimoti ya nzuyi kakū, ni bakombimbigū nzuyi kakū yasi ko buku ba benze na benze.»

Mutū ko bulya yisikiso muko

(Matayo 19:9; Maliko 10:11-12; Luka 16:18)

³¹ «Ibikyatu ndi goni be: «Mumbanzu kasikisa mukaki, apī balawa yi nino asikisi na iyi.»
³² Luki limoti, imi, nakamubikya ambe, mutū wasi kasikisa mukaki, kiki ni agwini na muluku aka, ahukwilyini muko yi nino pisi kasye na muluku wodi. Mutū wasi kava muko yi nino, iyi goni ogyini bilya.»

Mutū ko bulya silika

³³ «Mukanatu ndi goni beyo bubikya ndi mino botitonu be: «Wakakonitogu silika wabongo kambwa ka Mombukwono-dosu. Luki limoti, gyogoni masi nimo makulya ndi mina silika.»
³⁴ Luki limoti, imi, nakamubikya ambe makakogonitogu. Gutugu ko lino la kugu wa lisyē, kye a kiti wa bungama ko Kunzi. ³⁵ Gutugu ko lino la obili, kye a buliki nibo Kunzi ibisago mina magu. Gutugu ko lino la gudū wa Yelusalema aka, kye a gudū ka Ngama mudingi. ³⁶ Makakogonitogu silika ka bamu kunu, kye makakwananigu kobubiso ikani kopiyasa litukatū gutugu limoti

aka la bamu kunu. ³⁷ Makabailya likpumuka, be <Iyo> iki kuwa beyo aka yo. Makanganya be <Haaa>, manganya kuwa lingunu aka. Kye likpumuka nilo bamatilaga bata kugu yi, apunyaga ka Mumuyoniso.»

Mutu ko bulya kigisyo likosi
(Luka 6:29-30)

³⁸ «Mukanatu ndi beyo ibikya ndi mino be: <Liso ko liso, lanzu ka lanzu.> ³⁹ Luki limoti, imi, nakamubikya ambe, makigisonitogu banye ka banye. Mumbanzu kubita ka panga ya kumbanzikaniko, wayikosilya goni niyo yagogo. ⁴⁰ Mumbanzu kapa kausungilya kye avi simizi kaku, wasilya goni koti kaku. ⁴¹ Mumbanzu kukpamya ka mapumu be mubinikilya likumbogi kabisilyoku ka kilometele yimoti, wabisilya kuwa ka kilometele yiba. ⁴² Mumbanzu kukunga luki, wapa. Mumbanzu kukunga be mukupisa luki, wakamongonyilyonitogu.»

Mutu kupa bomuyoniso
(Luka 6:27-28, 32-36)

⁴³ «Mukanatu ndi bata beyo ibikya ndi mino be: <Mupa wai-daku, wamuya mumuyonisa kaku.> ⁴⁴ Luki limoti, imi, nakamubikya ambe huponi bomuyoniso kunu. Hulumbilyoni nibo bakamugyogyiso. ⁴⁵ Kuwa wa, mika bomiko Obonu nino a kugu wa lisyey. A beyo, iyi opupisaga moni ka bambanzu banza na gutugu ka nibo banye aka. Olukusaga mwayi ka batu bongbingbili na gutugu ka nibo bakegu

5:38 5:38 Wanda ko Pupo 21:24; Balawi 24:20; Yigilya 19:21.

5:43 5:43 Wanda ka Balawi 19:18.

bongbingbili aka. ⁴⁶ Kika ni mupaga nibo aka bo bamupaga, minisana na izangiya tino? Gutugu bandombe ba manzanza aka bupaga bawai-dabu beyo! ⁴⁷ Kika ni mumuusogo bomomonu aka, magyaga likpumuka limbanga tino kaukitaga batu bagogo? A beyo, gutugu batu nibo bakamibigu Kunzi, bagyaga ibu beyo! ⁴⁸ Wikoni neki banza, mudongoni beyo Obonu nino kugu wa lisy e mina wanza.»

6

Mutu ko bulya yibinika buti ka batu ba yangya

¹ «Wibuulyonito, makikonitogu kaipurisa ko misa ka bambanzu ngbingo yi nino mo mino kagya bunza. Kye makagya beyo, makinisonigu na izangiya kotukyoku ko Obonu nino a kugu wa lisy e.

² Kuwa wa, ngbingo yi nino wasingyi mino mutu wa yangya, wakibibonitogu. A beyo, batu ba kubokoku bo bagyaga beyo ka bandabu kabu baya malumba, ka bopisi kye bambanzu biki kaubiba. A lingunu, nakamubikya ambe, ibu binisononi kuwa na izangiya kabu. ³ Luki limoti, ngbingo yi nino wo mino kapá mutu wa yangya luki, kubokuko kaku kwa kulekuke kibonitogu niyo kubokuko kwa kumbanzikaniko akagya. ⁴ Okwononi yigya yi niyo iki ko dikidi. Na Abaku nino akaina goni nilo wakagya ko dikidi, ukalyatu.»

*Mutu kugu wa malumba
(Luka 11:2-4)*

5 «Ngbingo yi ninɔ miko mino kalumba, makikonitogɔ mɔɔɔngɔni abe batɔ ba kɔbɔbɔkɔ. Iɔ bapaga kalumba bomononini biɔba ka bandabɔ kabɔ baya malumba na ka bakpɔlɔ-kpɔlɔ baya bopisi. A lingunɔ, nakamɔbikya ambɛ, iɔ bɔnisononi kɔwa na izangiya kabɔ. 6 Luki limoti, iwɛ, ngbingo yi ninɔ wo mina kalumba, wingyo ka ndabɔ ya kɔsɔ. Widɔlaga mupumi, wakɔnga Abakɔ ninɔ a wa ka pa yo dikidi. Iyi Abakɔ ninɔ akaina nilɔ wakagya ko dikidi, ukalyatɔ. 7 Ngbingo yi ninɔ mo mina kalumba, makikonitogɔ kaigilyaga likpɔmaka limoti bikiyɔ mɔɔɔngɔni bɛyɔ batɔ nibɔ bakamibigɔ Kunzi bakagyo mino. A bɛyɔ, mɔtamanagi kabɔ a bɛ Kunzi amakana kye banzinaga yakpɔ. 8 Makogyonitogɔ mɔɔɔngɔni abe iɔ. Kye kambwa kakɔnga, Obonu akaiba mɔsasa kunu.»

Obosu ninɔ kɔgɔ wa lisyɛ

(Luka 11:2-4)

9 «Ibunu, makwanana neki kaika kalumbaga bɛ:

«Obosu ninɔ kɔgɔ wa lisyɛ,
bambanzɔ basi bibi bɛ,
lino kakɔ a lotu.

10 Bungama kakɔ oduku,
sipananisɔ kakɔ igyonosi,
ka litɔmbɔ mɔɔɔngɔni abe kɔgɔ wa lisyɛ.

11 Tipánɔ masyɛ masi, malili nimɔ okwononi na ifusu.

12 Tipilyanɔ lubu kusu,
mɔɔɔngɔni bɛyɔ ifusu tɔpilyago mino batɔ
nibɔ bikaga no lubu kusu.

¹³ Wakatisonitogũ kogwa ka kubobokũ,
luki limoti, tibuulyogo ka mumuyoniso.
[Kye bũngama, ngu na ibiba a ba kakũ, ka benze
na benze!
Iyo a beyo.]]»

¹⁴ Yeso abikya ndi bata be: «A beyo, kika
ni mupilyagatu bomomonu bunye kabũ, Obonu
nino kũgũ wa lisyẽ amupilyatu ndeke goni
ibunu. ¹⁵ Luki limoti, makupilyogi bomomonu,
Obonu kamupilyigũ ndeke beyo.»

Mũtũ ko bulyo yiginyo malili ko ngbingo

¹⁶ «Ngbingo yi nino mo mina kanya malili
ko ngbingo, makikonitogũ misa mundindilo
mũdũngoni abe batũ ba kubobokũ. Ibu
bondindilaga miso beyo kauwonisilo bambanzũ
basi be boginyini malili ko ngbingo. A lingũũ,
nakamũbikya ambe, ibu binisononi kũwa na
izangiya kabũ. ¹⁷ Luki limoti, iwe, ngbingo yi
nino wo mina kanya malili ko ngbingo, wisũkusa
misa bingũ na wibũma malazi bipupupu ka mũ.
¹⁸ Kũwa wa, bambanzũ bakibigũ be wakakya
malili ko ngbingo ko bulya kabũ. Luki limoti,
ko bulya ka Abakũ nino a wa ka pa yo dikidi.
Iyi Abakũ nino akaina nilo wakagya ko dikidi,
ũkalyatu.»

*Yeso akanzina ka lingama la kũgũ wa lisyẽ
(Luka 12:33-34)*

¹⁹ «Makikonitogũ kapimbya lingama wa ka
ũbili wa. Makagya beyo, bakenekũ balyatu na
nzũma apũta. Batũ bo kubakũ bakwanana goni
kobuna ndabũ, bibo. ²⁰ Luki limoti, pimbyogoni
lingama kunu kũgũ wa lisyẽ. Kũ beyo, bakenekũ

bakalyigu na nzuma kaputigu. Batu bo kubaku bakakwananigu goni kobuna ndabu na kaifo. ²¹ A beyo, pa yi niyo mukumba kaku o mino, limbengi kaku ika ku go ku.»

*Miso ni tala wa nzuyi
(Luka 11:34-36)*

²² «Miso a tala wa nzuyi. Misa kaku kiki no kolobu, nzuyi kaku yasi ika ka bungbanganya. ²³ Luki limoti, miso kaku kidwonoso, nzuyi kaku yasi ika ko biti. Kika neki ni bungbanganya nibo a kuso kaku a abe biti, biti yi niyo ika kuwa yopi kugbe.»

*Kagugubyo Kunzi ikani buyi
(Luka 16:13)*

²⁴ «Mutu bemoti kakwananigu kaugugubya bangama baba. A beyo, amuya bemoti, apa wagogo, ikani igumya ka bemoti, amina wagogo payaya. Makakwananigu kagugubya ko ngbinga bemoti Kunzi no buyi.»

*Okwononi kaiko na baya ko Kunzi
(Luka 12:22-31)*

²⁵ «Kinili, imi, nakamubikya ambe: Makig-bomisonitogu samu ko bulya obili kunu, iki ko bulya malili ikani luki limwo, iki ka nzuyi kunu ikani ko luki la kimokisyo. A beyo, obili kunu a na izangiya kugbe kakitaga malili, na nzuyi kunu a na izangiya kugbe kakitaga botu. ²⁶ Huminoni mbeyi bombu! Bakakunagigu, bakobuulyogigu, bakegu na pa niyo fobisaga mina masolo. Obonu nino kugu wa lisyé ulyolisagatu! Wina se, ibunu, ma na izangiya yidingi kugbe kaukitaga bombu!

27 Wani nɔ akwanana luga kunu, pisi kaigbomisa ma, kosisilo mina masye ma ɔbili kaki?

28 Ko bulya iki yɔ mo mino kaigbomisa bamu ko bulya botu? Wondoni mbeyi maɔwa mo tutu bizumuuu, winoni beyo abakago mino: kagyagigu ligubo, kakubagigu botu. 29 Luki limoti, nakamubikya ambe, gutugu ngama Solomono aka ka ibiba kaki yasi, kimokisyagu ndi kutuko kwanza gutugu kumoti aka abe liɔwa limoti luga wa nima. 30 Kika neki ni Kunzi akomokisyogo mapaku mo tutu nimo a na lisyɛ li nili wa, na bugala badikita ko buku. Ko bulya iki yɔ kakwananigu mino kamumokisyogo ibunu bikpe? Eeeze, se kuwa ibunu bana ma na baya yikedɛ aaa! 31 Makigbomisonitogu neki bamu be: <Talya se iki? Tomwo iki? Ikanɔ timokisyo iki?> 32 A beyo, batɔ nibo bakamibigu Kunzi bo bikaga kaamama kakisa masi nimo. Obonu nino kugu wa lisyɛ ibagatu be ma na musasa ma makpamuka mi nimo. 33 Ibunu, kisoni mbeyi Bungama ko Kunzi na kabye bungbingbili nibo apaga. Iyi, amumatilyatu makpamuka magogo masi kugu yi. 34 Kinili, makigbomisonitogu neki bamu ko bulya bugala. Bugala ikisilya ni iyi mombukwana-daki yi. Masye masi a na bukpeki-kpeki kaki.»

7

*Makokonitogu mukombu ka batɔ bagogo
(Luka 6:37-38, 41-42)*

1 «Makokonitogu mukombu ka mumbanzu, iba Kunzi kamukulyonitogu nimo kunu begayo.

² A beyo, Kunzi amukulya ndeke mukombu mufongoni beyo mukulyago mina bengeri. Mufongoni beyo mugyago mino bengeri, Kunzi amumigisilya ndeke ibunu mufongoni begayo.

³ Ko bulya iki yo wo mina kamina asi okuku aka nino a ko lisa ka mamaku, ni wakegu se kaina ingbi niyo a ka nilo kaku? ⁴ Wakwanana kabikya mamaku liki be: «Gya mbeyi nanyu okuku ko lisa kaku», ni ka nilo kaku ka mombukwana-daki yi a na ingbi? ⁵ Mutu wa kuboboku! Winyo mbeyi ingbi niyo a ko lisa kaku. Kumbuso yi, wakwanana kuwa kaina bingbanganya kanyo okuku ko lisa ka mamaku.

⁶ Makumbimbilyonitogu benva makrumaka nimo bapaga Kunzi, kye bakwanana kamuikyonilyo, bamukukaga. Na makumbimbilyonitogu bangaya makrumaka kunu ma lisika, kye bakwanana kobunaga na magu bikpwekpwekwe.»

*Nino akungaga, Kunzi apagatu
(Luka 11:9-13)*

⁷ «Kungoni, bamupatu. Kisoni, minisanatu nolu. Yiponi holi, bamuhukwilyatu. ⁸ A beyo, mutu wasi nino akungaga, bapagatu. Nino akisaga, inisanagatu nolu. Na nino ayipaga holi, bahukwilyagatu mupumi. ⁹ Wani no luga kunu akwanana kapá mikaki litalu ni akungini mukati? ¹⁰ Ikaní kakunga musí, akwanana liki kapá nzuka? ¹¹ Gutugu beyo mo mino banye yo, luki limoti, mibagatu kaupá bomiki kunu makrumaka manzanza. Obonu nino kugu wa

lisye akwanana kapá mutũ wasi nino akungaga makpumuka manzanza kakitaga.

¹² Masi nimo mapaga ðe bamugyilyi, hugyilyoni ðengenì ðegayo. Ikpikaga ðeyo ka Mutũũ ka Musa na ka bakitabũ ka bogyalandũ.»

Mupumi makpwo
(Luka 13:24)

¹³ «Wingyogoni pisi ka mupumi makpwo. A ðeyo, mupumi ma kinda ka ðunye a makpũ na pisi yi yahũ. Na batũ ðudingi ðabyege kũ ðeyo. ¹⁴ Luki limoti, mupumi ma kinda ka ðbili wa ðenze a makpwo, pisi yi a ðimbititi. Nibo bakitaga kũ, ða ðakede.»

Bibogo sibukũso ko bumo yi
(Luka 6:43-44)

¹⁵ «Wibuulyonito na bogyalandũ ða ðongo. Bamudulyogoku mũðongoni abe ðakondolo, luki limoti, ka mambengi kabũ, ða bosukopi. ¹⁶ Mumibaga ndeke pisi ka yigya kabũ. Bakapwagigũ bumo ya muzabibu ka muligi mo mowo. Bakapwagigũ goni bumo yanza ka sibukũso so mowo. ¹⁷ Kinili, sibukũso sanza abukũtaga bumo yanzanza, niso sanye abukũta bumo yanyenye goni. ¹⁸ Sibukũso sanza kakwananigũ kabukũta bumo yanyenye, na sibukũso sanye kakwananigũ kabukũta bumo yanzanza. ¹⁹ Sibukũso sasi niso kabukũtagigũ bumo yanza, ðagbitatũ, ðadikita ko buku. ²⁰ A ðeyo, mumibaga ndeke bogyalandũ ða ðongo pisi ka yigya kabũ.»

Babibya ba linguu
(Luka 13:25-27)

²¹ «Kegu batu basi nibo bεmakaga be: <Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu!> bo bogulyo ndeke ka bungama ba kugu wa lisyε. Luki limoti, a nino aka no akagya sipananiso ka Baba nino a kugu wa lisyε. ²² Ka lisyε li nilo, bambanzu budingi bebikyatu ndeke be: <Hebe Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu! Takanzinagigu mbeyi ndi na bugyalandu ko lino kaku? Tanokpumyo mambengi ma bunye, tagya makpumuka mumbanga-mbanga mudingi?> ²³ A beyo, nubikya ndeke bingbanganya be: <Imi, nakamumibagu ndi imi gutugu iki yi aka. Tukyoni buwobi na imi, ifunu bagya-manyε!>»

Bibu kugu wa bandabu bayiba
(Luka 6:47-49)

²⁴ «A beyo, mumbanzu nino ukanaga likpumuka kami, anagya beyo ibikyi mino, ika ndeke mufongoni abε mutu wa yimibo nino opika ndi ndabu kaki kugu wa litalu. ²⁵ Ngbingo yi nino mbwayi aluka ndi mino, mobo otumogo, muvivi mapu okukwa ndi ka ndabu yi niyo. Luki limoti, kodukanagu ndi kye bakpo ndi mubumbe mi kugu wa litalu. ²⁶ Luki limoti, mumbanzu nino ukanaga likpumuka kami ni kegu kagya beyo ibikyi mino, ika ndeke mufongoni abε ngingi. Kye opika ndi ndabu kaki kugu wo mbumi. ²⁷ Ngbingo yi nino mbwayi aluka ndi mino, mobo otumogo, muvivi mapu okukwa ndi ka ndabu yi niyo. Kawa wa, ofukana ndi wasi bigbatata.»

²⁸ Niyo Yeso ama ndi mino kanzina beyo, bambaza ka bambanzu bombombaya ndi kugbe ka inguo ya mutuu kaki. ²⁹ A beyo, mutuu kaki a ndi no ngu ni kegū mūdōngōni abe nimo ka bowonisilo kabu ba mutuu.

8

Yeso ahukusini kebu-kebu
(Maliko 1:40-45; Luka 5:12-16)

¹ Ngbingo yi ninō Yeso osya ndi mino ka ngupa, ambaza mudingi ka bambanzu a ndi kabye bingboo. ² Kūwa wa, kebu-kebu bemoti akpuḍoku ndi. Obuna moli kambwa kaki, abikya ndi be: «Hiii, Mombukwono-dosu! Wakapa, wakwanana baka kengumoso.» ³ Yeso anana ndi kubokuko, avila. Abikya ndi be: «Eee! Noboilyini, ngumana!» Wa aka wa, angumana ndi bingō. ⁴ Kumbuso yi, Yeso agbityaga ndi be: «Wiminyatu, wakabikyonitogu mumbanzu gutugu bemoti aka! Luki limoti, waga kaimoniso ko kumu, wapá aḗḗ mūdōngōni beyo Mutuu ka Musa abikyaga mino, iba mutū wasi ibi be woukini fi.»

Yeso ahukusini mugya-ligubo ka ngama ka basuda
(Luka 7:1-10)

⁵ Ngbingo yi ninō Yeso a ndi mino kogulya ka gudu wa Kapelenaumu, ngama ka basuda akpuḍoku ndi, igama na iyi, ⁶ abikya ndi be: «Kikiliki Mombukwono-dosu, mugya-ligubo kami a bikpwu ka ndabu, nzuyi adikogini bidede.» ⁷ Yeso asikisya ndi be: «Nakodoku kahukuso.» ⁸ Luki limoti, ngama yi ninō asikisya

ndi be: «Eze, Mombukwono-dosu! Nakok-wononigu be wingya ka ndabu kami. Luki limoti, bikyano likpamuka limoti aka, mugya-ligubo kami ahukatu. ⁹ A beyo, gutugu imi, na goni kusili wa mutuu ka bangama. Natu goni na basuda nibo bikaga kusili wa mutuu kami. Nakabikya bemoti ambe: «Waga!», aga. Nakabikya wagogo ambe: «Doku!», odoku. Na nakabikya mugya-ligubo kami ambe: «Gya bene!», agya beyo aka yo.»

¹⁰ Ngbingo yi nino Yeso ukana ndi mino likpamuka li nilo, ombomboya kugbe. Ubikya ndi batu nibo ba ndi kabibya be: «A linguu, nakamubikya ambe, luga ka Bezaleli basi, nakanaminigu ndeke mutuu wa baya yidingi mudongoni abe nimu! ¹¹ Nakamubikya bingbanganya ambe bambanzu budingi bodokuto ndeke katukya ka ingenge na ka Dumbe. Bambanzu bi nibo balyalya ndeke pa imoti na Abalahamu, Isaka na Yakobo ka bungama ba kugu wa lisyu. ¹² Luki limoti, nibo bibukuta ndi be bingyi ka Bungama bi nibo, bumbimbo ndeke kunzi ko biti. Ku beyo, bagamana ndeke na kailya manzu.» ¹³ Kumbuso yi, Yeso abikya ndi ngama ka basuda no be: «Wiga ku kaku! Igyonosi ku kaku mudongoni beyo baya kaku a mino.» Na ko ngbingo yi nino aka no, mugya-ligubo kaki ahuka ndi.

*Yeso uhukusini batu ba bokolobu budingi
(Maliko 1:29-34; Luka 4:38-41)*

¹⁴ Kumbuso yi, Yeso aga ndi ka ndabu ka Petele. Ku beyo, ogulya ndi, atakanya titaki Petele muko

yi wakanga ni animukana budi. ¹⁵ Yeso agwi ndi kubokuko, budi asyo. Kwa wa, mama no amaga ndi, aranga kagugubyo Yeso.

¹⁶ Niyo bugogo oyo, badulyoku ndi Yeso na bambanzu budingi ba mambengi ma bunye. Yeso okpumya ndi mambengi ma bunye mi nimo na munzina aka, uhukusa ndi batu basi ba bokolobu. ¹⁷ Agya ndi beyo, kye itulyani munzina nimo Mombukwono-dosu abikya ndi pisi ka mugyalandu Isaya be:

«Iyi, ava ndi bupo kusu,
abinika buti ba bokolobu kusu.»

Bambanzu bakapa kabye Yeso

¹⁸ Niyo Yeso amina ambaza ka bambanzu akungulini, ukpamya ndi babibya kaki be bazabi kuyaku wa ibombu. ¹⁹ Kwa wa, muwonisilo bemoti wa mutuu akpudoku ndi Yeso, abikya be: «Muwonisilo! Imi, nabibya pa yasi ku winda ndeke mino.» ²⁰ Yeso asikisya ndi be: «Banziyo ba na mabaga, bombu ba na bandabu. Luki limoti, Mika-mumbanzu kegu na pa yakanga na yakimumbiso.» ²¹ Kumbuso yi, bemoti luga ka babibya kaki abikya ndi be: «Mombukwono-dosu, isilya mbeyi ngbingo kaina kalumba baba.» ²² Luki limoti, Yeso asikisya ndi be: «Iwe, ibyeku! Husa bamanda, bolumbi bamanda kabu.»

Yeso opomilyini mbumbo yarw

(Maliko 4:35-41; Luka 8:22-25)

²³ Kwa wa, Yeso adaka ndi ka ingbolo yidingi, pa imoti na babibya kaki, baga ndi. ²⁴ Ko

ngbingo bemoti, mbumbo yapu apunga ndi ko-vivo kugu wa ibombu. Mubaka a ndi buwobi kotikyo ingbolo yidingi. Luki limoti, Yeso a ndi ni ololini bipe. ²⁵ Kuwa wa, babibya bisisila ndi kazuzukiso, babikya be: «Tihukusano baka, Mombukwono-dosu! Tanolumwogo!» ²⁶ Yeso usikisya ndi be: «Ko bulya iki yo mo mino kabanga? Eze, ma na baya yikede!» Kuwa wa, amaga ndi, apamilya mbumbo na libo la ibombu. Pa aka ndi lingunu biwo. ²⁷ Baluku bo bombombaya ndi kugbe, bimuusa be: «Mutu tino piye mu? Gutugu mbumbo yapu no libo akamukana!»

Yeso uhukusini batu ba mambengi ma bunye baba

(Maliko 5:1-20; Luka 8:26-39)

²⁸ Ngbingo yi ninu Yeso bazaba ndi mino, bosila ndi ka Bagelasi*. Ku beyo, batu baba nibo ba ndi na mambengi ma bunye borupoku ndi ka bekunde, basilya ndi Yeso. Batu bi nibo ba ndi buciya kugbe, gutugu mumbanzu bemoti aka kikipundagigu ndi kabye ko pisi yi niyo. ²⁹ Bapunga kuwa ndi kapamikanaga be: «Miko-Kunzi, nilo kusu na ibunu opukogi buni? Woduku katigyogyiso kambwa ngbingo kaitalyana?» ³⁰ Ka kpolo wa, ambaza mudingi ka banguya a ndi kalyalya. ³¹ Kuwa wa, mambengi ma bunye mo itatanaga ndi na Yeso be: «Kika ni watikpumiini, titikano baka ka

* **8:28** 8:28 Gelasi: A ndi gudu ka batu nibo bakegu Bayuda. A ndi ka bakilometele banda tekebe miso ya Zebu na ya ibombu Genzaleti ikani ya Galilaya.

ambaza ka banguya nimuna ku.» ³² Yeso ubikya ndi be: «Wogoni!» Mambengi ma bunye mi nimo opupo kuwa ndi, ogulyo ka banguya. Ko ngbingo bemoti, ambaza wasi ka banguya yi nimo okpililoku ndi katukya ka ngupa, idikita ka ibombu bikudumu, olumwaga ndi.

³³ Niyo bobubulyo ka banguya bina beyo, baga ndi mbangu ka gudu, katumbulaga masi nimo igyonosa ndi mo, na nilo usilya ndi batu baba bi nibo ba ndi na mambengi ma bunye bo. ³⁴ Kuwa wa, bambanzu basi ba gudu binda ndi ku Yeso a ndi mino. Niyo bamina, bitatanaga ndi na iyi be opupi ku kabu.

9

Yeso ahukusini zegesi

(Maliko 2:1-12; Luka 5:17-26)

¹ Yeso adaka ndi ka ingbolo yidingi, azaba bata ibombu, aga ka Kapelenaumu ka gudu yi nimo ikaga ndi mino. ² Ku beyo, badulyoku ndi na zegesi wakanga ka kalagba. Niyo Yeso ina baya ka batu bi nibo, abikya zegesi no be: «Mikami! Wigwi limbengi! Nupilyini bunye kaku.» ³ Kuwa wa, bowonisilo ba mutuu bemoti-bemoti babikya ndi luga kabu be: «Mutu yi nime akatumbwa Kunzi!»

⁴ Luki limoti, Yeso andunga ndi tamanaga kabu. Umuusa kuwa ndi be: «Ko bulya iki yo mo mino na tamanaga yanye beyo?» ⁵ Iki yo a yopoli kugbe, kabikya be: «Nupilyini bunye kaku», ikani kabikya be: «Wamaga, wakpakyana?» ⁶ Imi, nakapa ambe wiboni binza be Mika-Mumbanzu a no ngu yipilya bunye kumu ka obili.» Kuwa wa,

Yeso abikya ndi zegesi no be: «Wamaga! Wava kalagba kaku, wiga ku kaku.» ⁷ Aluku no amaga ndi, iga ku kaki. ⁸ Ngbingo yi ninu bambaza ka bambanzu bina ndi mino beyo, bombombaya ndi kuge. Babibiso Kunzi ninu upa bambanzu inguo yo ngu yi niyi.

Yeso amokini Matayo

(Maliko 2:13-17; Luka 5:27-32)

⁹ Ngbingo yi ninu Yeso a ndi mina kakitaga, amina ndi aluku bemoti ninu ina ndi be Matayo wakiko ka bilo yilipisa manzanza. Kuwa wa, Yeso abikya ndi be: «Matayo! Ibyeku!» Matayo amaga ndi, apunga kabibya. ¹⁰ Kumbuso yi, Yeso inda ndi kalyalya ku ka Matayo. Ku beyo, bandombe ba manzanza budingi na batu ba bunye bodoku kaiko, na kalyalya pa imoti na Yeso na babibya kaki. ¹¹ Ngbingo yi ninu Bafalisayo bina ndi mino beyo, bumusa kuwa babibya ka Yeso be: «Ko bulya iki yo muwonisilo kunu akalyalya pa imoti na bandombe ba manzanza na bagya-manye?» ¹² Niyo Yeso ukana beyo, ubikya be: «Batu baruru bakakisagigu munganga, luki limoti, nibo aka bo ba bokolobu. ¹³ Windoni mbeyi katamanaga kugu wa isi ya munzina mi nima: «Imi, nakegu kapa be iponi aperi, luki limoti, nakapa ambe huminyiloyoni bambanzu kumbu.» A beyo, nakodokugu kaukisa batu bongbingbili, luki limoti, nibo banye.»

Yeso akanzina ko bulyo yiginyo malili ko ngbingo

(Maliko 2:18-22; Luka 5:33-39)

14 Kuwa wa, babibya ka Yuani-Mubatizai bakpudoku ndi Yeso, bamuusa be: «Ibusu na Bafalisayo toginyagatu malili ko ngbingo. Ko bulya iki yo babibya kaku bakoginyogigu ibu mino?» 15 Yeso usikisya ndi be: «Makasima be bawai-daki mombukwono dumo wo vononi bakwanana kalya kumbu ngbingo yi nino ba mbeyi mino pa imoti na mbunya muko? Kigy-onosigu! Luki limoti, ikatu ndeke na lisyé nilo batumbo mino mbunya muko luga kabu. Ka lisyé li nilo, boginyatu ndeke malili ko ngbingo.

16 Mumbanzu gutugu bemoti aka kodikogigu inzanza na panga ya kutuko kwambiya. Kagya beyo, panga yambiya anuwatu inzanza, ngala ahumana bata kugbe.

17 Na bakabungwagigu goni vinya wambiya ka bambike bayo bokuto ta bamanya bayigbangbalaga. Bakagya beyo, vinya opumukisagatu bambike, bambike ulikaga, vinya agbo wasi. Luki limoti, badukogo vinya wambiya ka bambike bayambiya goni. Kuwa wa, makpumuka nimo masi ibuulyogo binza.»

*Yeso ahukusini muko, abililiso musika
(Maliko 5:21-43; Luka 8:40-56)*

18 Ngbingo yi nino Yeso a mbeyi ndi mino kanzina aka na bambanzu bi nibo, ngama bemoti adulyoku ndi. Ngama yi nino ofuna ndi moli kambwa kaki, abikya be: «Mikami musika yi apunya kosisa limbengi mbiya wanu. Gutugu beyo, dokuno baka, wabisilyo mafoku kye inisoni bata na obili.» 19 Kuwa wa, Yeso amaga ndi, abye ngama no pa imoti na babibya kaki.

²⁰ Kū beyo, a ndi na muka bemoti ninō bangu apupaga ndi ka byanga tekebe na bifa. Muko yi ninō odoku ndi kumbuso ka Yeso, avila mu ma kutuko kaki. ²¹ A beyo, a ndi katamanaga be: «Nakavila gutugu kutuko kaki aka, nahukatū.» ²² Niyō Yeso ikwe kumbuso, amina ndi muko yi ninō, abikya kūwa be: «Mikami, wigwi limbengi! Baya kakū uhukusini.» Wa aka wa, muko yi ninō ahuka ndi.

²³ Kumbuso yi, Yeso osila ndi ka ndabu ka ngama yi ninō. Kū beyo, utakanya ndi bambanzu ni banimbila mambu ma kukwaku, batu bagogo ni banagama. ²⁴ Kūwa wa, Yeso ubikya ndi be: «Puponi wanu! Musika yi nimu kegū mukwo! Luki limoti, a ka toto!» Ngbingo yi ninō bambanzu bukana mina beyo, batiba ndi bikyaaa. ²⁵ Gutugu beyo, bopupa ndi. Kūwa wa, Yeso ogulya ndi ka ndabu ya kuso, agwi musika ninō ka kubokuko. Wa aka wa, musika nō amaga ndi. ²⁶ Mongoni mi ninō adā ndi kugbe ka mugi masi.

Yeso uhukusini batu bo kolobu ya mamōmo baba

²⁷ Ngbingo yi ninō Yeso atukya ndi mino wa, batu bo bokolobu ya mamōmo baba bapunga ndi kabye. Batu bi nibo ba ndi kapamikanaga be: «Hiii, Mika ngama Daudi! Tikwilyano baka kumbu!» ²⁸ Ngbingo yi ninō Yeso ingyō mina ka ndabu, batu ba bokolobu ya mamōmo bi nibo bakpudoku ndi. Umuusa kūwa ndi be: «Matu na baya be nakwananatu kagya likpamuko li nilo?» Basikisya ndi be: «Iyo, Mombukwono-dosu.» ²⁹ Kūwa wa, Yeso uvilaga ndi miso, ubikya be:

«Igyonosi na ibunu mufongoni beyo baya kunu o mino.» ³⁰ Misa kabu oukwikana ndi. Yeso ugbitiyaga ndi be: «Wiminyonito, mumbanzu gutugu bemoti aka kibonitogu.» ³¹ Luki limoti, ngbingo yi nino aka no bopupa ndi mina wa, bapanga ndi kowowiso mongoni kugu ka Yeso ka mugi mi nimo masi.

Yeso ahukusini bobo

³² Ngbingo yi nino baluku baba bi nibo baga ndi mino, badulyoku ndi Yeso na bobo. Bobo yi nino a ndi ni limbengi la bunye andungulyogini. ³³ Yeso okpumya ndi limbengi la bunye li nilo, bobo apanga kanzina. Bambaza ka bambanzu bombombaya ndi kuge, babikya be: «Kuso wa mugi masi ma Izaleli, takaninigu ndeke inguo ya likpumuka li nili!» ³⁴ Luki limoti, Bafalisayo babikya ndi be: «Ngama ka mambengi ma bunye no apaga ngu kokpumyo mambengi ma bunye!»

Yeso a no kumbu ka bambanzu

³⁵ Yeso a ndi kolingyo bagudu no giyo yasi, anatiwa ka bandabu baya malumba ka Bayuda. Anabikyaga bambanzu Mongoni Manza ma Bungama. Anohukusa bokolobu bayasi na bupo ba nzuyi dididi. ³⁶ Ngbingo yi nino Yeso ina ndi mina bambaza ka bambanzu, ukwilya ndi kumbu. Ba ndi kaigyogyiso, bupini bidapada mufongoni abe bakondolo nibo bakegu na mububulyo. ³⁷ Kuwa wa, ubikya ndi babibya kaki be: «Masolo a mudingi, luki limoti, bagyaligubo ba bakede. ³⁸ Yeki a beyo, mubikyoni neki

Mombukwona tiko ambe utikiku bagya-ligubo budingi kanyo masolo kaki.»

10

*Yeso na batutumbwa kaki tekebe na baba
(Maliko 3:13-19; 6:7-13; Luka 6:12-16; 9:1-6)*

¹ Yeso umaka ndi babibya kaki tekebe na baba. Upá kúwa ndi ngu yikpumya mambengi ma bunye, yihukuso bokolobu bayasi na bupo ba nzuyi dididi. ² Mino ka batutumbwa bi ndi nima: mutú wa mambwa ni Simoni (nino bamakaga ndi goni be Petele) na mamaki beyo ka Andilia, Yakobo mika Zebedayo, na mamaki beyo ka Yuani, ³ kumbuso yi, Filipi, Batulumei, Tuma, Matayo nino a ndi ndombe wa manzanza, Yakobo mika Alufayo, Tadei, ⁴ Simoni nino a ndi goni bemoti ka lidu ka batu bi nibo ba ndi kakisa kulikanaga, se kúwa Yuda Isikalioti nino agaba ndi Yeso.

*Yeso utikini batutumbwa tekebe na baba
(Maliko 6:7-13; Luka 9:1-6)*

⁵ Kúwa wa, Yeso utika ndi batutumbwa tekebe na baba bi nibo, upá ndi mutuu be: «Makin-donitogu ka batu nibo bakegu Bayuda na mak-inyonitogu ka bagudu ka Basamalia. ⁶ Luki limoti, windoni ka Bezaleli aka. A beyo, ibu ba mudongoni abe bakondolo nibo bobungogoni ndi. ⁷ Ko pisi, ubikyogoni bambanzu be: <Bungama ba kugu wa lisyé atikpudinikul!» ⁸ Huhukusoni batu ba bokolobu, mubililiso bamanda, huhukusoni bakebu-kebu, mokpumya mambengi ma bunye. Bamupá ndi payaya, ibunu, hupóni neki goni bengenì payaya aka.

⁹ Kuso wa fuku kunu makovonitogu gutugu olo aka, ikani buyi, ikani bangweyi baya ligabu lapu. ¹⁰ Makuvonitogu bakugba ka ligandu, ikani botu bayiba, ikani bekpaku, ikani mudakpo. A beyo, mugya-ligubo okwononi na malili kaki.

¹¹ Ngbingo yi ninɔ mogulyaga banu mino ka gudɔ ikani ka mugi mimoti bene, mukisoni matu ninɔ akwanana kamutilya. Wikoni ku kaki aka kadwe ko ngbingo yi ninɔ mopupa ndeke mino. ¹² Niyɔ mogulyaga banu mino ka ndabu, uusogoni banu be: <Maziyo iki pa imoti na ibunu!>* ¹³ Kika ni batu ba ndabu yi niyo bamutilyini, maziyo mi nimo asikana wa. Luki limoti, kika ni bakamutilyigu, midukulo kambwa na maziyo mi nimo. ¹⁴ Kika ni bakamutilyigu na bakamumukonigu ka ndabu imoti bene ikani ka gudɔ, puponi wa, mibumaga libungu la magu kunu. ¹⁵ A lingunu, nakamubikya ambe, ka lisyɛ liko ngbanga, batu ba gudɔ yi ninɔ bigyogyisa ndeke kugbe kaukitaga batu ba Sodomu na Gomolo.»

*Babibya bigyogyisatu banu
(Maliko 13:9-13; Luka 21:12-17)*

¹⁶ «Hukononi! Imi, namutiki mudongoni abe bakondolo luga ka bosukopi. Yeki a beyo, wikoni neki bakiminya abe banzuka na bitombiii abe bonzuwo. ¹⁷ Wibuulyonito, kye bambanzu bamulikisagatu ndeke ko bongbongu, bamutina pimbo ka bandabu kabu baya malumba. ¹⁸ Bindagatu ndeke na ibunu kambwa ka bangama ba bewili na kambwa ka bangama

* **10:12** 10:12 Yuuso ka Bayuda a ndi beyo

bakpakpa ko bulya kami. Kwa wa, mika ndeke bademba kami kambwa kabu na kambwa ka batu nibo bagebu Bayuda. ¹⁹ Luki limoti, ngbingo yi nino bamusilisaga ndeke mina kambwa kabu, makigbomisonitogu bama be tanzina se piye bu? Ikani be tabikya se piye iki? Iyo, ko ngbingo yi nino aka no, Kunzi amupatu nilo mabikya. ²⁰ A beyo, kegu ibunu bo manzina ndeke, luki limoti, Limbengi ka Obonu lo anzinaga ndeke kuso kunu.

²¹ Ko ngbingo yi nino, mumbanzu agabaga ndeke mamaki bikpe ka kukwaku, baba agya mikaki begayo. Bomiki buitilya ndeke babukuta kabu, bumwisiso. ²² Bambanzu basi bamumaya ndeke ko bulya lino kami. Luki limoti, mutu yi nino okibya ndeke kadwe ka mulibo, inisanatu na muhukuso. ²³ Bakamugyagaya ndeke ka gudubemoti bene, mapikita ka nino wago. A lingtonu, nakamabikya ambe, makamagu kolingyo giyo yasi ya Izaleli ni Mika-Mumbanzu kanodukugu.

²⁴ Miki wa ikolo kakitagigu muwonisilo kaki. Na musunzu kakitagigu mombukwana-daki. ²⁵ Okwononi miki wa ikolo iki madongoni abe muwonisilo kaki, bosunzu abe mombukwana-daki. Kika mbeyi ni bamokini ngama wa livananza be Belizebuli, angenengene kwa batu ba livananza la ndabu kaki aka!»

*Nino okwononi kabanga
(Luka 12:2-9)*

²⁶ «Yeke a beyo, makubongonitogu bambanzu. A beyo, masi nimo a makisuma, inisanatu ka

bungbanganya, masi nimo a ko dikidi, imibisikosatu ndeke. ²⁷ Masi nimo nakamubikya ko biti, bikyoni ka bungbanganya. Masi nimo bakamubikya ka bepisi-pisi, kuwoni ndeke ka bakugbondo. ²⁸ Makubongonitogu batu nibo bakwanana kamwo nzuyi aka ni bakomwigu limbengi. Luki limoti, mubongoni Kunzi nino akwanana iyi kamwo nzuyi na limbengi pa imoti ko buku ba benze na benze. ²⁹⁻³¹ Ambe, bakugabagigu mbeyi bakyokyodfo baba ka ambuma bemoti aka? Luki limoti, gutugu bemoti kabu kakwananigu kogwoku wasi ni Obonu kopagu. Makobongonitogu, ibunu, ma na izangiya kaukitaga bakyokyodfo budingi! Gutugu tukatu ta bamu kunu aka, Kunzi iba isabu yi yasi.

³² Mutu wasi kebinikyana kambwa ka bambanzu, imi, nabinikyana ndeke begoyo ko misa ka Baba nino a kugu wa lisyε. ³³ Luki limoti, mumbazu kemanganya ko misa ka bambanzu, imi, namanganya ndeke begoyo ko misa ka Baba nino a kugu wa lisyε.»

*Yeso akabikya be bambanzu bigbananagatu
(Luka 12:51-53; 14:26-27)*

³⁴ «Makosimonitogu be nodoku ndi kapá maziyo ka obili. Nakodokugu kapá maziyo, luki limoti nodoku ndi kaudwonosa bambanzu luga kabu. ³⁵ A beyo, nodoku ndi kagbonoso miki na abaki, kagbonosa musika na amaki, kagbonosa muzyozyo na titaki. ³⁶ Bomuyonisa ka mumbanzu borupaga ndeke ka ndabu kaki aka.

³⁷ Mũtu wasi nĩño apaga abaki ikani amaki kekitaga imi, iyi, kokwononigũ kebiŋya. Nĩño apaga mikaki mũlukũ yi ikani nĩño mũsika yi kekitaga imi, kokwononigũ gũni kebiŋya. ³⁸ Mũtu nĩño kanobinikigũ mũsalaba kaki kebiŋya, kakwananigũ kaika mũbiŋya kami. ³⁹ A bũyo, mũmbanzũ kapa kahukuso oŋbili kaki, abungusatũ. Luki limoti, nĩño abunguso ko bulya kami, inisanatũ ndeke bata na iyi.»

*Bambanzũ niŋo bakamũtilya, baketilya imi
bikpe
(Maliko 9:41)*

⁴⁰ «Kika ni mũmbanzũ amutilyini, etilyi imi. Nĩño etilyi, atilyi nĩño etikoku ndi. ⁴¹ Kika ni mũmbanzũ atilyini mugyalandũ kye a mugyalandũ, bakalya ndeke mũtu yi nĩño mũdũngũni abe mugyalandũ. Kika ni atilyini mũmbanzũ wongbingbili kambwa ko Kunzi, kye a wongbingbili, bakalya ndeke mũdũngũni abe mũtu wongbingbili gũni. ⁴² A lingũũ, nakamũbikya ambũ, mũmbanzũ kapá gutũgũ kũpũ wo liŋo lade aka ka bũmoti ka bũmiki niŋana kye ika kani a mũbiŋya kami, mũtu yi nĩño inisanatũ ndeke na mũkalya kaki.»

11

¹ Ngbingo yi nĩño Yeso ama ndi mino kaupá baŋbiŋya kaki tekebe na baba mũtũũ, atũkya ndi wa. Aga kũwa ndi ka baŋũdũ ba Galilaya kautiwa bambanzũ na kaũbikyaga Mongoni Manza ko Kunzi.

Yuani-Mubatizai utikini batutumbwa ku ka Yeso

(Luka 7:18-35)

² Ngbingo yi ninu Yuani-Mubatizai a ndi mino ka boloko, ukana ndi mongoni ma mogubo ninu Kilisito a ndi kagya. Kuwa wa, utika babibya kaki kamuusoku be: ³ «Ambe, iwe ni mutu yi ninu akodoku, ikani takwanana kabunda wagogo?» ⁴ Yeso usikisya ndi be: «Windoni katumbulyaga Yuani likpumuka nilo makaukana na nilo makaina: ⁵ batu ba bokolobu baya mamomo bakaina bata, nibo ba muringhi bakakpakyaana ngbingibili, bakebu-kebu boukini, baaduka bakaukana, bamanda akozuzuko na batu ba payaya bakaukana Mongoni Manza. ⁶ Igyagya ka mutu ninu kupigu ndeke kebiba ka baya!»

Yeso akanzina ko bulyo ka Yuani-Mubatizai

(Luka 7:18-35)

⁷ Ngbingo yi ninu babibya ka Yuani bopupa ndi mino, Yeso apunga ndi kanzinilya ambaza ka bambanzu ko bulya ka Yuani, anabikya be: «Minda ndi kaina iki ka isa? Ligugu nilo a ndi kodimbo na muvivi? Kali! ⁸ Ambe, minda ndi kaina iki? Mumbanzu bemoti wakimokisyaga yanzanza? Luki limoti nibo bimokisyaga botu baya ligabu lapu bikaga ka bandabu ka bangama. ⁹ Minda se kuwa ndi kaina iki? Mugyalandu bemoti? Iyo, nakamubikya ambe akitogito mugyalandu. ¹⁰ A beyo, Yuani a ninu Mobiso Motu ikpikaga kugu kaki be: «Imi, natika banu atutumbwa kami kambwa kaku,

kaufungusilyaga pisi.>

¹¹ A lingunũ, nakamũbikya ambẽ, kegũ na mũmbanzũ ninũ ibũkũta na muko, ninũ a mudingi kakitaga Yuani-Mubatizai. Luki limoti, ninũ a mukẽdẽ kũgbe ka Bũngama ba kũgũ wa lisyẽ a mudingi kakitaga iyi.

¹² Katũkya ka masyẽ ka Yuani-Mubatizai kadwẽ na lisyẽ li nili, bambanzũ bakobumonisa bũngama ba kũgũ wa lisyẽ. Na batũ bo gilito bakakisa kava ko ngu. ¹³ A beyo,

bogyalandũ basi na mũtũũ ka Musa banzina ndi na bogyalandũ kũgũ wa Bũngama kadwẽ ko ngbingo ka Yuani. ¹⁴ Na makapa kabailya, Yuani ni mugyalandũ hliya ninũ akwanana ndi kodoku.

¹⁵ Ninũ a na motili, ũkanito!

¹⁶ Nakwanana piye kaukingyasa batũ ba lisyẽ li nili na beki? Ba mũdũngũni abe ba wani? Ba mũdũngũni abe bomiki bi nibo ba bakikaga ka pa yangba, banũtũbilaga bengenĩ bẽ:

¹⁷ <Tamungbotilyi bi byembi,
ni makobinigu!

Tamumbimbilyi bi mambũ ma idumasũ,
ni makogomigu bẽgẽyo!>

¹⁸ A beyo, niyo Yuani odoku ndi, kalyalyagigu ndi ikani komwo luki. Bambanzũ bapũnga ndi kabikya bẽ: <A na limbengi la bũnyẽ.>

¹⁹ Niyo kũwa Mika-mũmbanzũ odoku, analyalya, anomwo, bapũnga ndi kabikya bẽ: <Mundoni alũkũ wa mũsasa yi nimũna, akalyalya na kamwa vinya pa imoti na bandũmbẽ ba manzanza na batũ ba bũnyẽ!> Luki limoti, yimibo

ko Kunzi inisononi pisi ka mogubo nimɔ agyaga ndi.»

Yeso akanzina ko bulya bagudɔ niɔ amuyaga kabiniyana

(Luka 10:13-15)

²⁰ Kumbuso yi, Yeso apunga ndi kaunyakilya batɔ ba bagudɔ niɔ agya ndi mina makpɔmɔka mumbanga-mbanga mudingi. A beyɔ, ibɔ batɔ bi niɔ bakɛgɔ ndi kapa kayikoso ɔbili kabɔ. Kɔwa wa, apunga ndi kautiwa bɛ: ²¹ «Kumbu kakɔ, gudɔ wa Kolazini! Kumbu kakɔ gudɔ wa Betesaida! Makpɔmɔka mumbanga-mbanga nimɔ igyonosa ndi kɔ kunu kigyonosa ndi ka Tilo na Sidona, iba katukya ka bundeli, batɔ bi bowonisiloni ndi kumbu kabɔ, bimokisya botu baya lilebɔ, bifubisa nzɔyi na libu bitu, boikono. ²² Kinili, imi, nakamɔbikya ambɛ ka lisyɛ likɔ ngbanga, yigyogyisa kunu ika ndeke yapɔ kugbɛ kaukitaga batɔ ba Tilo na niɔ ba Sidona!

²³ Sɛ kɔwa ibunu batɔ ba Kapelenaumu, makasima bɛ Kunzi amudokisatɔ banɔ kadwɛ kugɔ wa lisyɛ? Makotomononitɔgɔ gutugɔ iki yi ikɛdɛ aka! Amusisa ndeke kadwɛ ka babili. A beyɔ, makpɔmɔka mumbanga-mbaga nimɔ igyonosa ndi kɔ kakɔ, kigyonosa ndi ka Sɔdɔmɔ, iba gudɔ yi ninɔ atɔ mbɛyi bata aka kadwɛ na lisyɛ li nili. ²⁴ Kinili, imi, nakamɔbikya ambɛ ka lisyɛ likɔ ngbanga, yigyogyisa ya Sɔdɔmɔ kigigu ndeke yapɔ kugbɛ kakitaga niyɔ kakɔ!»

Yeso akamibikoso Abaki
(Luka 10:21-22)

²⁵ Ko ngbingo yi ninɔ, Yeso abikya ndi bε: «Baba ooo, Mombukwana masi nimo a kugu wa lisyε na nimo kunu ka litombu, nubibisini kye uwonisiloni batu niɔ bakibigu luki makpumuka mumbanga-mbanga nimo usumilya ndi batu ba yimibo na niɔ ba akili.

²⁶ Iyo Ba, a beyo kye wabailya ndi beyo.

²⁷ Baba epɔni makpumuka masi. Gutugu mutu bemoti kamibigu Miki kiki asi Baba aka, na gutugu mumbanzu bemoti aka kibigu bε Baba ni wani kiki asi Miki aka, na se kuwa niɔ Miki akapa kaumibiso.

²⁸ Doniku ku kami! Ibunu basi niɔ ma bakupo na likumbogi liti, imi, namumumbisatu.

²⁹ Wikoni bakitulya kabinika likumbogi na kabye matuu kami. A beyo, imi, na wotombiii na na limbengi la kisiso. Namuyukumisatu.

³⁰ Likumbogi kami a lanza na buti bi a bipoli.»

12

Yeso ni Mombukwana Lisyε la kimumbiso (Maliko 2:23-28; Luka 6:1-5)

¹ Kumbuso wo ngbinga mukede, Yeso a ndi kakitaga ka botiko baya nganu ka Lisyε la kimumbiso. Babibya kaki bimukana ndi nza, bapunga kuwa kakogo bekaza baya nganu, banalya. ² Niyo Bafalisayo bina beyo, babikya Yeso bε: «Wina! Babibya kaku bakagya likpumuka niɔ bapakya kagya ka Lisyε la kimumbiso!» ³ Luki limoti, Yeso usikisya ndi bε: «Ambe, makonotongulogigu ndi ibunu likpumuka niɔ ngama Daudi agya ndi, ngbingo yi ninɔ bimukana ndi mino nza pa imoti na

ƙawai-daki? ⁴ Ingya ndi ka Ndabu ko Kunzi pa imoti na ƙawai-daki, ƙalya ndi mukati nino ƙa ndi ni ƙapini Kunzi. Wina se, mutuu kak-pamyagu ndi be ƙalyagi kiki ni ƙokumu aka.

⁵ Ambe, makanotongulogigu ndi goni ka mutuu ka Musa? Masye ma kimumbiso, ƙokumu nibo ƙagyaga ligubo ka Ndabu ko Kunzi, ƙakpakanaga kunzi wa mutuu. Iƙu ƙakikogigu kaiba be ƙagyaga bunye! ⁶ Luki limoti, nakamubikya ambe, wanu atu na mboƙu wa izangiya kakitaga Ndabu ko Kunzi! ⁷ Ifunu, makibo bi ka lingunu isi ya Mobiso Motu mi nima: <Imi, nakegu kapa be iponi aƙeƙe, luki limoti, huminyilyogoni bambanzu kumbu,> makakwananigu bi kamakya batu nibo ƙakogyigu bunye ka mukombu. ⁸ A beyo, Mika-mumbanzu no a Mombukwana Lisyɛ la kimumbiso.»

Yeso ahukusini mumbanzu wa ƙubokuko kukwo

(Maliko 3:1-6; Luka 6:6-11)

⁹ Kwa wa, Yeso atukya ndi ka pa yi niyo, ogulya ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda.

¹⁰ Ku beyo, a ndi na mutuu bemoti wa ƙubokuko kukwo. Bambanzu bemoti-bemoti nibo ƙa ndi goni ku beyo ƙa ndi kapa kasungulya Yeso. Kwa wa, bamuusa ndi be: «Mutuu atikpamyagatu be tahukusi mumbanzu ka Lisyɛ la kimumbiso?»

¹¹ Yeso usikisya ndi be: «Kika ni bemoti kunu a na kondolo bemoti aka, kondolo yi nino ogwa ka libye ka Lisyɛ la kimumbiso, kanyugu ka lisyɛ li nilo aka lo? ¹² Eee! A beyo, mumbanzu no a na izangiya kugbe kakitaga kondolo! Yeki a beyo,

mütuu akatikpamya be tiki tanagyaga bunza ka Lisyε la kimumbiso.» ¹³ Kwa wa, Yeso abikya ndi aluku no be: «Nana kubokuko.» Anana ndi, kubokuko kwi nikwo ita ndi mufongoni abe kwagogo. ¹⁴ Bafalisayo bamumukana ndi, бага kagya dikidi kakisa pisi tina yo bamwisiso mina Yeso.

Yeso ni mugya-ligubo nino Kunzi apunaga ndi

¹⁵ Niyo Yeso ukana be Bafalisayo bogoni kagyilya dikidi, opupa ndi wa. Bambaza bakpakpe ka bambanzu babibya ndi. Uhukusa ndi batu ba bokolobu basi. ¹⁶ Ugbityaga ndi bikpokpokpo be bakanyonitogu mugongu kunzi. ¹⁷ Igyonosa ndi beyo kye itulyani likpumuka nilo ibikya ndi pisi ka mugyalandu Isaya be:

¹⁸ «Muminoni mugya-ligubo kami, nino napunaga ndi,
a mikami mupaka. Napaga kugbe.

Nobisa ndeke Limbengi kami kugu kaki.
Ubikyaga ndeke mababa ka bambanzu
likpumuka kami longbingbili.

¹⁹ Kasaanigu ndeke na bambanzu ikani kamakya ipambu.

Na bakukanigu ndeke liyu kaki ko bopisi.

²⁰ Kobunigu ndeke ligugu nilo liyiga,
kolimigu ndeke itambi niyo akofunguwo.

Agyaga ndeke beyo,
kadwe ku kwa ku bungbingbili inisa ndeke
mina ka bapa bayasi.

²¹ Mababa obisa ndeke mutamanagi kabu ko lino
kaki.»

Babikyini Yeso be akagya ligubo no ngu ka Belizebuli

(Maliko 3:20-30; Luka 11:14-23)

²² Kuwa wa, badulyoku ndi Yeso na mutu nino a ndi na limbengi la bunye, no kolobu ya mamomo, a ndi goni bobo. Yeso ahukusa ndi, apunga ndi kanzina na kaina. ²³ Bambaza ka bambanzu basi bombombaya ndi kugbe. Ibu aka ndi be: «Kegu mbeyi Mika ngama Daudi mu?» ²⁴ Ngbingo yi nino Bafalisayo bukana mina beyo, babikya ndi be: «Aluku yi nimu akokpumya mambengi ma bunye ko ngu ka Belizebuli, ngama ka bomuyoniso!»

²⁵ Luki limoti, Yeso a ndi kaiba tamanaga kabu, ubikya kuwa ndi be: «Livananza la bungama bumoti kapunga kaigbanana luga yi, iba bungama bi nibo osyini. Bambanzu ba gudu bemoti ikani ndabu yimoti bakigbanana, gudu yi nino ikani ndabu yi niyo omisikanatu. ²⁶ Kika ni Abili akakpumya Abili-daki, akaibumoniso iyi mombukwana-daki yi bikpe. Bungama kaki akwanana kuwa kaidukulaga kaamaga liki? ²⁷ Kika ni imi nakokpumyo mambengi ma bunye no ngu ka Belizebuli, bomikunu, ba kuwa ibu kokpumyo no ngu ka wani? Kinili, ibunu bamombukwana-donu bi bo mika ndeke bazozi. ²⁸ A beyo, imi nakokpumya mambengi ma bunye no ngu ya Limbengi ko Kunzi. Niyo akowonisilo be Bungama ko Kunzi odunuku luga kunu.

²⁹ Kegu na mumbanzu nino akwanana kogulya ka ndabu ko tutungyo katupa lingama kaki ni kanakondigu mbeyi. Luki limoti, kika se kuwa ni akondini, akwanana kagya beyo! ³⁰ Mutu

ninɔ keɣu pa imoti na imi, a mumuyoniso kami. Mutu ninɔ keɣu kamumula pa imoti na imi, a komisyo. ³¹ Kinili nakamubikya ambe, bakwananatu kaupilya bambanzu bunye, na mosikoni masi nimo basikaga Kunzi. Luki limoti, bakakwananigu ndeke kapilya mumbanzu ninɔ asiki Limbengi-Lotu. ³² Mutu wasi ninɔ akanzina yanyenye ko bulya ko Mika-mumbanzu, inisatu na mapilya. Luki limoti, ninɔ anzinaga yanyenye ko bulya Limbengi-Lotu, bakapilyigu ndeke ka obili yi nimu ikani ka ninɔ akodoku.»

Bibogo sibukuso ko bumo yi

(Luka 6:43-45)

³³ «Kika ni sibukuso a sanza, bumo yi ika yanza gonɔ. Kika ni a sanye, bumo yi ika beɣeɣo. A beɣo, sibaga sibukuso ko bumo yi. ³⁴ Livananza ka banzuka! Makwanana piye kabikya makpumu ka manzanza liki, ni ma banye? A beɣo, munoku opupisaga nimo ikaga mutumo ka limbengi ka mumbanzu! ³⁵ Mutu wanza agyaga makpumu ka manzanza nimo opupaga ka limbengi kaki lanza. Mutu wanye opupisaga makpumu ka manyenye nimo opupaga ka limbengi kaki lanye. ³⁶ Nakamubikya bingbanganya ambe, ka lisyε liko mukombu, bambanzu batumbulaga ndeke makpumu ka ma payaya masi nimo opupaga ndi ka noku kabu. ³⁷ A beɣo, muhukuso ikani kukwaku kaku inisana ndeke kabyenene na munzina kaku.»

Bambanzu bakakunga Yeso be ugilyi likpumu ka limbanga

(Maliko 8:11-12; Luka 11:29-32)

³⁸ Kwa wa, bemoti-bemoti luga ka Bafalisayo na bowonisilo ba matuu, babikya ndi Yeso be: «Muwonisilo! Takapa be tiwoniso likingyosi.»

³⁹ Yeso usikisya ndi be: «Ibunu batu ba lisyε li nili, ma banye na makokwononigu ko misa ko Kunzi! Makakunga be bamuwonisi likingyosi. Luki limoti, makinigu ndeke bata likingyosi lagogo kiki nilo aka lo ka mugyalandu Yona.

⁴⁰ Begeyo, Yona agya ndi mino masye masaa, biti na lisyε ka muma ka musu mudingi, Mika-Mumbanzu agya ndeke iyi masye masaa begeyo, biti na lisyε ka mbuku. ⁴¹ Ka lisyε liko ngbanga, batu ba Ninawe bamanana ndeke ka mudongo bigwo kausungulya batu ba lisyε li nili! Kye bagomosyanatu ndi ibu obili kabu ngbingo yi nino bamukana ndi mino Yona. Wina se wanu a na mutu mudingi kakitaga Yona!

⁴² Ka lisyε liko ngbanga, ngama muko yi nino otukyoku ndi byi ka gudfu wa Siba kodoku kaukana munzina ma yimibo ka ngama Solomono amaga ndeke kambwa ka batu ba lisyε li nili kausungulya! Winoni se, wanu, a na mutu mudingi kakitaga Solomono.»

*Limbengi la banye amigilyini mumbanzu
(Luka 11:24-26)*

⁴³ «Limbengi la banye kapupa mumbanzu, aga kolingyo bapa ka besa bilelele. Akisa pa ya kimumbiso, luki limoti ni kinigu, ⁴⁴ ilu aka be: «Nakaiga ka ndabu kami, ku nopupiku bi mino.» Niyo iga bata, atakanya bikpo, yikpaga bingoo na yibungusya binza. ⁴⁵ Aga kwa kava

mambengi ma bunye magogo madiya na ika nino manyenye kakitaga iyi, bogulyo, bilikisyo wa. Jbili ka mutu yi nino ika kuwa wanye kakitaga wa a ndi mino kambwa. Ika ndeke mudongoni beyo ka batu ba livananza lanye li nili.»

*Ba iki bo ba bamamaki Yeso?
(Maliko 3:31-35; Luka 8:19-21)*

⁴⁶ Ngbingo yi nino Yeso a mbeyi ndi bata mina kanzina aka na bambaza ka bambanzu bi nibo, amaki na bamamaki ba ndi bakamagaga kunzi. Ibu, ba ndi kapa kanzina na iyi. ⁴⁷ Mutu bemoti abikya kuwa ndi be: «Wikwe! Amaku na bamamakub ba bakamagaga kunzi. Bakapa kanzina na iwe.» ⁴⁸ Yeso asikisya ndi aluku no be: «Mama ni wani? Bomika-mama ni ba iki?» ⁴⁹ Kumbuso yi, uwanya ndi babibya kaki na kubokuko, abikya be: «Huminoni! Mama na bomika-mama niba! ⁵⁰ A beyo, mutu wasi nino agyaga sipananiso ka Baba nino a kugu wa lisyey, iyi ni mama, mika-mama muluku yi ikani musali kami.»

13

*Lizuni ka mukukuna
(Maliko 4:1-9; Luka 8:4-8)*

¹ Ka lisyey li nilo, Yeso opupa ndi ka ndabu, ikoku ndi ka kpolo wo liba lidingi. ² Ku beyo, bambaza bakrukru kuge ka bambanzu bakungula ndi bikululu. Kinili, adaka ndi, ika ka ingbolo yidingi. Bambaza bi nibo basikana ndi bakamanana kubi.

³ Kūwa wa, Yeso unzinilya ndi makpumuka mudingi bindi pisi ka mozuni. Iyi aka ndi na ibu be: «Lisyε limoti, aluku bemoti inda ndi kakuna mupunga. ⁴ Niyō a ndi kakuna beyō, bumo yi yagōgō anyukaga ko pisi. Bombu bodoku ndi, balya. ⁵ Masolo magōgō anyukaga ndi ka pa ya ngyengye niyō kegū ndi na litombu lakpu. Nimo, abaka ndi bigala-gala litombu kegū ndi lakpu wa. ⁶ Luki limoti, niyō moni osumbo, awisiya, umilaga kye lyo yi kigwinanagu ndi binza ka litombu. ⁷ Masolo magōgō anyukaga ndi ko kpokiki. Kpokiki abaka ndi, akandaga bikpeki-kpeki ni kopingigu. ⁸ Luki limoti, nimo anyukaga ndi ka litombu la dōbō, abakuta biyuyuyu. Litino limoti abakutaga ndi bumo miya, lagōgō batekebe madiya na lagōgō bata batekebe basaa.» ⁹ Yeso opipila kūwa ndi be: «Nino a na motili, ukanito!»

Ko bulya iki yō Yeso anzinaga ndi mino na mozuni?

(Maliko 4:10-12; Luka 8:9-10)

¹⁰ Kūwa wa, babibya ka Yeso bakpudoku ndi, bamuusa be: «Ko bulya iki yō wo mina kaunzinilya bambanzu bi niba na mozuni aka?» ¹¹ Usikisya ndi be: «Kunzi amumibisatu ibunu bodikidi baya Bungama ba kugu wa lisyε. Luki limoti, kegū beyō ka batu bagōgō. ¹² A beyō, mambanzu nino a no luki, bamatilyatu bata, ika kūwa na imu makpu. Luki limoti, mutū yi nino kegū no luki bakupya gutugu luki likede aka nilo akwanano bi kaika nolu. ¹³ Kinili, imi, nunzinilyaga na mozuni.

Gutugu bakika kaanda, bakinigu,
 Gutugu bakika kaukana, bakukani ikani
 bakotombisyigu.

¹⁴ Itulyana kuwa ndi kugu kabu likpumuka nilo
 mugyalandu Isaya abikya ndi be:

Mikatu kaukana binza, luki limoti mako-
 tombisyigu.

Mikatu kaanda binza, luki limoti makinigu.

¹⁵ A beyo, mambengi ka batu nibana
 a kuwa muti.

Bidulogoni ndi motili,
 babawa miso,

kye misa kabu kinonitogu,
 motili kabu kukononitogu,

mambengi kabu kotombisyonitogu

bekye bakemigilyonitogu, nuhukuso.

¹⁶ Luki limoti, igyagya ku kunu, kye misa
 kunu akaina na motili kunu akaukana. ¹⁷ A
 linganu, nakamubikya ambe, bogyalandu
 bakru na batu bongbingbili ba ndi na musasa
 kaina makpumuka mambanga-mbanga nimana
 makaina ma, luki limoti bakinagu ndi. Ba ndi
 goni na musasa kaukana nimana makaukana
 ma, luki limoti bakukanagu ndi.»

*Yeso akatumbulaga isi ya lizuni ka mukukuna
 (Maliko 4:13-20; Luka 8:11-15)*

¹⁸ «Hukononi neki isi ya lizuni ka mukukuna.

¹⁹ Masolo nimo anyukaga ndi ka kpolo wo
 pisi, a likingyosi ka mutu yi nino ukanaga
 Likpumuka la Bungama ko Kunzi, luki limoti,

ni kobinikyonigũ. Mumuyoniso odoku, anyoꝓo masi nimo ikuna ndi ka limbengi kaki.

²⁰ Masolo nimo anyukaga ndi ka pa ya ngyengye niyo kegũ ndi na litombũ lakpũ, a likingyosi ka mutũ yi nino ukanaga Likpumũka ko Kunzi bikwa, ogwi na magyagya. ²¹ Luki limoti, ni likpumũka li nilo kegũ no lyo kũso kaki, ogwi ko ngbinga mukede aka. Niyo bukpeki-kpeki na yigyogyiso usilyogo mino ko bulya Likpumũka ko Kunzi, batũkya bikwa ka baya.

²² Masolo mi nimo anyukaga ndi lugo wo kpokiki, a likingyosi ka mutũ yi nino ukanaga Likpumũka ko Kunzi, luki limoti, bukpeki-kpeki ba obili na musasa ma lingama, akandaga Likpumũka li nilo kũso kaki bikpeki-kpeki ni kopigũ bumo.

²³ Na nimo anyukaga ndi ka pa ya idobũ a likingyosi ka mutũ yi nino ukanaga Likpumũka ko Kunzi, abinikyana. Likpumũka li nilo abũkuta bumo ka obili kaki. Mũmbanzũ bemoti ika no bumo miya, wagogo batekebe madiya, wagogo bata batekebe basaa.»

Yeso akatwa lizuni kũgũ wa tonito tanye

²⁴ Yeso utwilya bata ndi lizuni lagogo nili: «Tokingyoso Bungama ba kũgũ wa lisyẽ na mutũ bemoti nino akuna ndi masolo manza ko tiko kaki. ²⁵ Biti yimoti, ngbingo yi nino bambanzũ basi ba ndi mina ka batoto, mumuyoniso kaki odoku ndi bipelẽ kakuna tonito tanye ka mupũnga, aga ndi iyi. ²⁶ Niyo mupũnga abaka, abũkuta, tonito tanye ti nito inisana ndi goni.

²⁷ Bosunzu ka mombukwano tiko, bodoku ndi kamuusa be: <Mombukwono-dosu, wakakunagu mbeyi ndi asi masolo manza aka ko tiko kaku? Tonito tanye ti niti apanya kuwa tu yani?>

²⁸ Usikisya ndi be: <Mumuyoniso no ogyi bi beyo.> Bosunzu bamuusa ndi be: <Wapatu be taga kanyogo?>

²⁹ Iyi aka ndi na ibu be: <Kali! Makinda kanyogo, yagogo manyogotu goni mupanga nino ko tiko. ³⁰ Wosoni masi angati pa imoti kadwe ko ngbingo mubuulyo. Ngbingo yi nino, nubikya banu bagya-ligubo be: Nyogoni mbeyi tonito tanye, makandaga ka begbi kye babusi. Kumbuso yi, mamumula mupanga ka basa ya masolo kami.>>

Yeso akatwa lizuni ko bulya libumo likede
(Maliko 4:30-34; Luka 13:18-21)

³¹ Yeso utwilya ndi bata lizuni lagogo be: «Bungama ba kugu wa lisyé a abe libumo likede nilo muti bemoti ava ndi, akuna ko tiko kaki. ³² Gutugu beyo a ndi mina likede yo kakitaga bumo yagogo yasi, luki limoti, niyo abaka, opinga kuwa kakitaga malili masi mo tiko. Hita sibukuso sidingi, bombu bodoku ndi kopika bandabu kabu kugu wa tabi yi.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya sibukuso niso ofulisogo mukati
(Luka 13:20-21)

³³ Yeso utwilya bata ndi lizuni lagogo be: «Bungama ba kugu wa lisyé a mudongoni abe sibukuso niso ofulisaga mukati. Muko bemoti ava ndi, opula ka bambike bayisaa baya fufu

kadwe kukwaku fufu ofula ndi mino wasi bidai-dai.»

³⁴ Yeso unzinilyaga ndi bambaza ka bambanzu makpamuka masi mi nimo ka mozuni aka. Na kegu ndi na likpamuka nilo ubikyaga ndi ni kotwigu lizuni.

³⁵ A beyo, igyonosa ndi beyo kye italyani nilo ibikya ndi pisi ka mugyalandu be:

«Nanzinaga ndeke pisi ka mozuni.

Natumbulaga ndeke bingbanganya makpamuka nimo isuma ndi katukya ka mupanganagi ma obili.»

Yeso akatumbulaga isi ya lizuni la tonito tanye

³⁶ Kumbuso yi, Yeso usa ndi bambaza ka bambanzu, ogulya ndi ka ndabu. Babibya kaki bodoku ndi kabikya be: «Titumbulyaga isi ya lizuni la tonito tanye nito a ndi ko tiko.»

³⁷ Yeso usikisya ndi be: «Nino akunaga masolo manza ni Mika-Mumbanzu. ³⁸ Tiko ni obili. Masolo manza ni bambanzu nibo ka bungama ko Kunzi. Na tonito tanye ni bambanzu nibo bukananaga na Mumuyoniso. ³⁹ Aluku nino odoku ndi kakuna tonito tanye ni mumuyoniso. Buulya masolo ni mulibo ma obili. Na bagya-ligubo ni bamalaika. ⁴⁰ Beyo banyogo mino tonito tanye badikita ko buku, ika ndeke mudongoni begayo ka mulibo ma obili.

⁴¹ Mika-Mumbanzu utika ndeke bamalaika kaki, kautumba ka bungama kaki batu basi nibo bumakyaga bengeri ka bunye na basi nibo bagyaga bunye. ⁴² Budikita ndeke ko fulu wo

buku. Na ku beyo, bagamana ndeke na bilya manzu bikyalu-kyalu. ⁴³ Ko ngbingo yi nino, batu bongbingbili bika ndeke biwenge-wenge abe moni ka bungama ka Ababu. Nino a na motili, ukanito!»

Yeso akatwa lizuni ko bulyo luki la izangiya nilo isuma ndi

⁴⁴ «Bungama ba kugu wa lisyε a mufongoni abe luki la izangiya nilo isuma ndi ko tiko. Niyō mutū bemoti ina ndi, asuma bata. Ogwa ndi magyagya kugbe, inda kagaba makpamuka kaki masi bingbufu, oluwa tiko yi niyō.

⁴⁵ Bungama ba kugu wa lisyε a bata mufongoni abe ambula bemoti nino akisaga ndi koluwo sanga yanzanza. ⁴⁶ Ngbingo yi nino ina ndi mino musanga ma ligabu lapu kugbe, inda ndi kagaba makpamuka kaki masi, oduko ndi koluwo.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya banyo bosu

⁴⁷ «Bungama ba kugu wa lisyε a bata mufongoni abe moyo nimo bodinga ndi ko liba lidingi. Moyo mi nimo ugwi mobi ma bosu masi. ⁴⁸ Niyō otiwo, bodufula kuwa ndi kubi. Banyo bosu bikanana ndi kamumula bosu banzanza ka bengbolo. Luki limoti, bumbimba ndi nibo banyenyε.

⁴⁹ Ika ndeke mufongoni begyō ka mulibo ma obili. Bamalaika bodoku ndeke kaugbanana batū banye na nibo bongbingbili. ⁵⁰ Nibo banye, bufikitaga ndeke ko fulu wo buku. Na ku beyo, bagamana ndeke na bilya manzu bikyalu-kyalu.»

14

Kukwakw ka Yuani-Mubatizai (Maliko 6:14-29; Luka 9:7-9)

¹ Ko ngingo yi nino, Elodi ngama mudingi wa iwili ya Galilaya, ukana ndi mongoni ka Yeso. ² Ubikya ndi bagya-ligubo kaki be: «Mutu yi nimu ni Yuani-Mubatizai! Oupiniku ka babili! Kinili, a kuwa no ngu kagya makrumuka mumbanga-mbanga.»

³ A beyo, Elodi a ndi ni agwisisini Yuani, akondisiso, badikita ka boloko. Elodi agya ndi beyo, ko bulya ka muka bemoti nino ina ndi be Elodia. Iyi Elodia a ndi muka mamaki Yuani nino ina ndi be Filipi. ⁴ Yuani a ndi kayoyisa ngama Elodi bingbanganya be: «Kakwananigu kava Elodia.» ⁵ Kuwa wa, Elodi a ndi kapa kamwisisa Yuani. Luki limoti, a ndi kaubanga bambanzu. Bambanzu basi baminaga ndi Yuani be a mugyalandu.

⁶ Wina se, a ndi lisyε lo dumo mutomosya yibukuta ka ngama Elodi. Mika Elodia nino musika yi obina ndi kambwa ka batu nibo bumaka ndi wa. Miki no ako ndi Elodi limbengi bikya, ⁷ kinili, Elodi apa ndi agume pisi ka silika be: «Nupatu luki lasi nilo wekunga.» ⁸ Kuwa wa, musika no inda ndi kamuusa amaki. Niyο amaki atiwa, inda kuwa kabikya Elodi be: «Ipoku, wa aka wanu, mu ka Yuani-Mubatizai ka papi.» ⁹ Ngama alya ndi kumbu kugbe. Luki limoti, kakwananagu ndi bata kakya ko bulya silika nino ako ndi kambwa ka batu nibo umaka ndi ko dumo wa. ¹⁰ Atika ndi kakoku Yuani-Mubatizai mu ku ka ndabu ya boloko.

¹¹ Kɔwa wa, bodoku nomu ka papi, ɓapá ndi musika yi ninɔ. Iyi, amindilya ndi na imu amaki.

¹² Kumbuso yi, ɓabibya ka Yuani bodoku ndi kava manda kaki, ɓaga kolumbo. Binda kɔwa ndi katumbulyaga Yeso mongoni mi nimɔ.

Yeso ulyoyisini bambanzu ɓelɔfu kubukumuti (Malikɔ 6:30-44; Luka 9:10-17; Yuani 6:1-14)

¹³ Ngbingo yi ninɔ Yeso ukana ndi mina mongoni mi nimɔ, atukya ndi wa mukaka ka ingɓɔɔ yidingi. Inda ndi ɓikedeɗe ka pa niyo mumbanzu keɗu ndi mino. Luki limoti, wa bambanzu ɓukana mina ɓeyɔ, ɓatukya ndi ka ɓagudɗu na magu, ɓinda kabye. ¹⁴ Ngbingo yi ninɔ Yeso osya ndi mina ka ingɓɔɔ, umina ndi bambanzu budingi kugbe, ukwilya kumbu. Luga kabu, uhukusa ndi batu niɓɔ ɓa ndi na bokolobu.

¹⁵ Niyo ɓugogo osyo, ɓabibya ɓakpuɗoku ndi, ɓabikya ndi ɓe: «Wanu a isa, na ngbingo okitogini. Yeki a ɓeyɔ, ukpamya bambanzu niɓa ɓaga ko giyo kailuulyo luki lilya.»

¹⁶ Luki limoti, Yeso usikisya ndi ɓe: «Kokwononigu ɓe ɓaga ku. Hupono ni ibunu aka ɓamombukwono-donu ɓi malili.»

¹⁷ Ibu, ɓabikya ndi ɓe: «Wanu, ifusu ta na mukati kubukumuti aka na ɓosi ɓaba.» ¹⁸ Yeso ubikya kɔwa ndi ɓe: «Ipóniku wanu.»

¹⁹ Kumbuso yi, ukpamya ndi bambanzu kaikonono ka tonito. Ava ndi mukati kubukumuti na ɓosi ɓaba ɓi niɓɔ, atamba miso kugu wa lisyɛ, abibisa Kunzi. Obunanaga ndi mukati mi nimɔ, upaga ɓabibya kaki. Ibu, ɓugbananilyaga ndi bambanzu. ²⁰ Ibu ɓasi ɓalyalya ndi na ɓikutogo ɓikpekedɛ-kpekedɛ.

Kumbuso yi, babibya bamumula ndi bodongbu nibayo asikana ndi, otumo mumbi tekebe na miba. ²¹ Batu nibo balyalya ndi ba ndi banda baluku belofu kubukumuti ni bakutongiga boko na bomiki.

*Yeso akakpakyana kugu wo libo
(Maliko 6:45-52; Yuani 6:15-21)*

²² Kumbusa wa niyo, Yeso ukpama ndi babibya kaki be badaki ka ingbolo yidingi, utakanyi kuyaku wa ibombu. Ko ngbingo yi nino, iyi asikana ndi kaupá bambanzu ligundu. ²³ Niyo upá bambanzu ligundu, adaka ndi bikede ka ngupa kalamba. Niyo biti osyo, Yeso a bata ndi ku kwa ku mukaka. ²⁴ Ingbolo yi niyo a kuwa ndi ni itundulini ka limbengi lo libo. Mubaka a ndi koyungo diyongo-yongo. Na muvivi a ndi kakpingbaga. ²⁵ Ko mbolugo, Yeso inda ndi misa ku babibya kaki ba ndi mino ni anakpakyana kugu wo libo bipapapa. ²⁶ Niyo babibya bamina ndi kakpakyana kugu wo libo beyo, babanga ndi kugbe. Babikya ndi be: «Abili mu!» Barunga ndi kakugwaga na kubangaku.

²⁷ Luki limoti, ko ngbingo yi nino aka no, Yeso ubikya ndi be: «Wigwini mabengi, imi no! Makobongonitogu.» ²⁸ Petele asikisya ndi be: «Mombukwono-dosu! Kiko lunganu be iwe no, ikpama nindi ku wo mino ni anakpakyana goni kugu wo libo.» ²⁹ Yeso aka ndi na iyi be: «Dokuno.»

Kuwa wa, Petele osya ndi ka ingbolo, apunga ndi kakpakyana kugu wo libo bipapapa kaina misa ku Yeso a ndi mino. ³⁰ Luki limoti,

ngbingo yi ninɔ ino mino muvivi mapu, abanga, arunga ndi kolindo. Apamikana ndi be: «Hiii Mombukwono-dosu, ihukusanɔ baka!»

³¹ Wa aka wa, Yeso ananilya ndi kubokuko, agwi. Kuwa wa, abikya ndi be: «Eze, wa mutu wa baya yikede! Ko bulya iki yo wo bi mino na botumo?» ³² Niyo badaka ndi ibu basi baba ka ingbɔlo, muvivi mi nimɔ osya ndi. ³³ Kuwa wa, babibya nibɔ ba ndi ka ingbɔlo bobuna ndi moli kambwa ka Yeso, babikya be: «A lingunu, wa Miko Kunzi!»

Yeso uhukusini batu ba bokolobu ka Genezaleti
(Maliko 6:53-56)

³⁴ Niyo Yeso na babibya kaki bazaba ndi, bosila kuwa ndi ka iwili ya Genezaleti. ³⁵ Batu ba ku beyɔ bamiba ndi Yeso. Bapunga kuwa ndi kowowisa mongoni kaki ka iwili yasi, banadulyoku na batu ba bokolobu basi. ³⁶ Batu ba bokolobu bi nibɔ, bitatanaga ndi na Yeso be bavilino baka gutugu mu ma kutuko kaki aka. Batu basi nibɔ bavilaga ndi, bahukagatu ndi.

15

Lutono kugu wa yigya ka batite
(Maliko 7:1-13)

¹ Lisye limoti, Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu botukyoku ndi ka Yelusalema. Ngbingo yi ninɔ basilya ndi mina Yeso, samuusa be: ² «Ko bulya iki yo babibya kaku bakobuno mina yigya ka botitosu? A beyɔ, bakisukusagigu maboku ni bakalyalya!»

³ Yeso usikisya ndi be: «Yegu se ibunu, ko bulya iki yo mo mino kobuna mutuu ko Kunzi ko bulya yibye yigya ka botitonu? ⁴ A beyo, Kunzi abikya ndi be: «Mubanga abaku na amaku.» Omotiloku be: «Mumbanzu kagbusyo abaki ikani amaki, okwononi bamwi.» ⁵ Luki limoti, ibunu mabikyaga be mumbanzu akwanana kabikya abaki ikani amaki be: «Luki nilo nakwanano bi nolu kausingyo, nopi kuwa ka aperse ko Kunzi.» ⁶ Mutu yi nino kakwananigu bata kabanga abaki ikani amaki. Ibunu makolimogo Likramuka ko Kunzi ko bulya yibye yigya ka botitonu.

⁷ Batu ba kuboboku! Bugyalandu ka Isaya a ndi ba lingunu kugu kunu, ngbingo yi nino abikya ndi mina be:

⁸ «Batu bi niba babikyaga be bebangagatu,
luki limoti, beminaga payaya.

⁹ Malumba nimo begyilyaga a payaya.

A beyo, mutuu kabu akabyenene na bopisi nibayo bibisilyogo aka.»

*Luki nilo akwanana kapá mumbanzu bunye
(Maliko 7:14-23)*

¹⁰ Kumbuso yi, Yeso amaka ndi ambaza ka bambanzu, ubikya be: «Hukononi, motombisya binza likramuka li nili. ¹¹ Luki nilo ingyaga ka muboku ka mumbanzu kapagigu bunye. Luki limoti, nilo opupogo lo apaga bunye.»

¹² Kuwa wa, babibya ka Yeso bakpudoku ndi, bamuusa be: «Wibito bi be munzina kaku utulito bi Bafalisayo?»

¹³ Yeso usikisya ndi be: «Luki lasi nilo abakaga ni Baba nino kugu wa lisyé kokunigu, bomukatu.

14 Yeki a beyo, husoni! Ba batu bo kolobu ya mamomo nibo bakaukpokyonisa badabu! Mutu wo kolobu ya mamomo kika kakpokyonisa daki, ibu basi baba bogwatu ka libye.»

15 Petele abikya ndi be: «Titumbulyaga isi ya lizuni li nili.»

16 Yeso usikisya ndi be: «Ambe na gutugu ibunu aka, makakwananigu kayibo isi yi?

17 Ambe, makibogigu mbeyi be luki lasi nilo ingyaga ka munoku, osyaga ka mama, kumbuso yi, opupo, inda ka limbi? 18 Luki limoti, lasi nilo opupaga ka munoku ka mumbanzu, atukyaga ka limbengi kaki. Na ilu lo apaga mumbanzu bunye. 19 A beyo, tamanaga yanye opupogo ka limbengi ka mumbanzu, limwomwo, kasye na muko ikani mbunya bengeni, budanda, kubaku, mutamanagi mabikya bongu na banvenve. 20 Nimana masi mo apaga mumbanzu bunye. Luki limoti, kalyalya ni wakisukusigu maboku kakwananigu kapá mumbanzu bunye.»

*Wabakanana abinikyonini Yeso
(Maliko 7:24-30)*

21 Kumbuso yi, Yeso atukya ndi wa, inda ndi misa ya iwili ya Tilo na niyo ya Sidona.

22 Ku beyo, Wabakanana bemoti asilya ndi. Muko yi nino akukwaga ndi, abikya be: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi, ik-wilyano baka kumbu! Mikami musika yi akaigyogyisa kugbe na limbengi la bunye!»

23 Luki limoti, Yeso kasikisyagu ndi likpumuka gutugu limoti aka. Kuwa wa, babibya kaki bakpufoku ndi, bitatanaga na iyi

Ɔɛ: «Mukpamya nɛki muko yi nimu aga, kye akatigbomisa bamu aka na muramu.»
 24 Usikisya ndi Ɔɛ: «Betikoku ndi ka Bezaleli aka, nibo ba mudɔngɔni abe bakɔndolo nibo bobungaga ndi.»

25 Luki limoti, muko yi ninɔ odoku ndi kobuna moli kambwa kaki, itatanaga ndi na iyi Ɔɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, kikiliki, isingyano baka!»

26 Yeso asikisya ndi Ɔɛ: «Kegu binza kava malili ka bomiki, kaumbimbilya benva.»

27 Muko yi ninɔ abikya ndi Ɔɛ: «A beyo, Mombukwono-dosu. Luki limoti, gutugu benva aka balyagatu goni kumbo ya bamalili nimo anyukaga ka miza ka mombukwana-dabu.»

28 Kuwa wa, Yeso asikisya ndi Ɔɛ: «Ye ma, baya kaku a yidingi! Igyonosi ku kaku mudɔngɔni beyo baya kaku o mino.» Ko ngbingo yi ninɔ aka no, mikaki musika yi ahuka ndi.

Yeso uhukusini batu budingi ba bokolobu

29 Kumbuso yi, Yeso atukya ndi ku, inda ka mutili ma ibombu ya Galilaya. Ku beyo, adaka ndi ka ngupa, iko. 30 Kuwa wa, bambaza ka bambanzu budingi bakpuɔoku ndi. Badulyogoku ndi na batu ba mutingbi, nibo ba bokolobu baya mamomɔ, bazegesi, bobobo na batu bagogo ba bokolobu budingi. Ibu basi, bubisaga ndi kambwa ka Yeso na iyi anuhukuso.

31 Noku udika ndi bambanzu nibo ba ndi ka bambaza wa bide kaumina babobo kanzina, batu ba mutingbi kananikana, bazegesi kampakyana na batu ba bokolobu baya mamomɔ

kaina. Barunga kuwa ndi kabibiso Kunzi wa Izaleli.

Yeso ulyoyisini bambanzu belofu bakwanganya
(Maliko 8:1-10)

³² Yeso umaka kuwa ndi babibya kaki, ubikya be: «Nakuminyilya batu bi nibana kumbu. Ta kuwa na ibu na masye masaa, bakegu bata no luki lilya. Nakegu kapa kausa be baga ni banimukana banza. Bakaga beyo, yagogo nzuyi udikagatu ko pisi.»

³³ Babibya kaki bamuusa ndi be: «Wanu ka isa, tinisonoku na malili yani nimo akwanana be ambaza mudingi ka bambanzu bene ikuti?»

³⁴ Yeso umuusa ndi be: «Ma na mukati minga?» Basikisya ndi be: «Ta na mukati madhya na ika na bosu bakese aka.»

³⁵ Kuwa wa, Yeso ukpamyu ndi bambanzu be bikononi wasi. ³⁶ Ava ndi mukati madhya na ika na bosu bi nibo. Kumbuso kabibiso Kunzi, obunonogo, upaga babibya kaki, bugbananilyaga kuwa ndi bambanzu.

³⁷ Ibu basi balyalya ndi, bikutogo bikpekede-kpekede. Kumbuso yi, babibya bamumulaga ndi bodongbu nibayo asikana ndi, otuma ndi mumbi madhya na ika. ³⁸ Batu nibo balyalya ndi, ba ndi banda baluku belofu bakwanganya ni bakutongyu boko na bomiki.

³⁹ Kumbuso Yeso kaupá bambanzu bi nibo ligundu, adaka ka ingbolo, aga ndi ka iwili ya Magadani.

16

Bafalisayo na Basadukayo bakungini Yeso likingyosi

(Maliko 8:11-13; Luka 12:54-56)

¹ Bafalisayo na Basadukayo bakpudoku ndi Yeso kabobo. Babikya kuwa ndi be uwanyi likingyosi kotukyoku kugu wa lisy.

² Luki limoti, usikisya ndi be: «Na bugogo, niyo minaga be bekuaba a bingbu, mabikyaga be lisy asyetu lanza na bugala. ³ Na busobi, bekuaba kopiyo, mabikya be mwayi alukat.

Ibunu, makwananatu kaiba mokingyosi dididi ma bekuaba. Luki limoti, makakwananigu kaiba mokingyosi mo ngbingo yi nimu. ⁴ Ibunu batu ba lisy li nili, ma banye na makokwononigu ko misa ko Kunzi! Makakunga be bamuwonisi likingyosi. Makinigu likingyosi lagogo kiki nilo aka lo ka mugyalandu Yona.» Kuwa wa, Yeso usa ndi, imagalya iyi.

Yigya ka Bafalisayo na Basadukayo

⁵ Ngbingo yi nino babibya ka Yeso bazaba ndi mina lifo lidingi, babusala ndi kava mukati.

⁶ Ubikya kuwa ndi be: «Wiminyonito na kuboboku ka Bafalisayo nikwo a be sibukuso niso ofulisaga mukati na yigya ka Basadukayo.»

⁷ Babibya bapunga ndi kanzina luga kabu be: «Akabikya beyo kye takavigu bi mukati.»

⁸ Yeso iba ndi tamanaga kabu, ubikya kuwa ndi be: «Eze, ma batu ba baya yikede! Ko bulya iki yo mo mina kanzina luga kunu be makegu na mukati? ⁹ Makonotombisyigu ndeke? Makegu mbeyi katamana beyo bambanzu

elofu kubukumuti bikutaga ndi mino mukati kubukumuti? Mamumula ndi mumbi minga ka nimo asikana ndi? ¹⁰ Bambanzu elofu yikwanganya nifo bikutaga ndi mukati madhya na ika, na mumbi minga mo mamumula ndi?

¹¹ Iki kuwa makegu bi kotombisyo be nakegu bi kamunzinyi ko bulya mukati ngbingo yi nino no bi mino kamubikya be: Wikoni ni manibuulyo na yigya ka Bafalisayo na Basadukayo niyo a abe sibukaso niso ofulisogo mukati?»

¹² Kuwa wa, babibya biba ndi be kegu kabikya be biki kaibuulya na sibukaso ka Bafalisayo na Basadukayo niso ofulisaga mukati. Luki limoti, a ndi kaubikya be bibuulyi na mutwi ka Bafalisayo na Basadukayo.

¹³ Ngbingo yi nino Yeso inda ndi mina misa ya mugi ma Kaizalia-Filipi, umuusa ndi babibya kaki be: «Bambanzu ba piye kabikya be Mika-Mumbanzu ni wani?»

¹⁴ Basikisya ndi be: «Bemoti-bemoti bakabikya be iyi ni Yuani-Mubatizai. Bagogo be iyi ni Iliya. Bagogo bata be iyi ni Yelemia, ikani bemoti ka bogyalandu.»

¹⁵ Yeso umuusa ndi bata be: «Yegu se ibunu, makabikya be imi ni wani?»

¹⁶ Simoni Petele asikisya ndi be: «Iwe, wa Kilisito! Wa Miko Kunzi nino a na obili!»

¹⁷ Yeso abikya ndi be: «Simoni mika Yona, wa mutwa wa maziyo! A beyo, kegu mumbanzu no utumbulyogi. Luki limoti, Baba nino a kugu wa lisyu. ¹⁸ Imi, nakaubikya ambe iwe ni Petele*. Na

* **16:18** 16:18 Petele: Isi yo lino li nilo ni litalu.

kugu wa litalu li nili, nopika banu mino kanisa kami. Na ngu ya kukwaku kigungu ndeke kugu yi. ¹⁹ Nupá ndeke lifungula la bungama ba kugu wa lisyε. Lasi nilo wakandaga ndeke wanu ka obili, bakandaga ndeke kugu wa lisyε. Lasi nilo wakulaga ndeke wanu ka obili, bakulaga ndeke kugu wa lisyε begeyo.»

²⁰ Kwa wa, Yeso ugbityaga ndi babibya kaki be bakabikyonitogu mumbanzu be iyi ni Kilisito.

*Yeso obikyini be okwatu na opupo ka mbuku
(Maliko 8:31-9:1; Luka 9:22-27)*

²¹ Katukya ko ngbingo yi ninu, Yeso apunga ndi kaubikya babibya kaki bingbanganya be okwononi indi ka Yelusalema. Na ku beyo, igyogiyisatu kugbe ka mafoku ka bamboku-mboku, bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu. Bamwisisatu, kumbusa wa masyε masaa opupo ka mbuku.

²² Kwa wa, Petele amaka ndi bikede, apunga kayoyiso, anabikya be: «Mombukwono-dosu! Kunzi ukpingbilyito baka nilo! Haaa, nilo kigyonosigu ndeke na iwe gutugu iki yi aka!»

²³ Luki limoti, Yeso oyikana ndi, abikya Petele be: «Abili mu! Kitaga kumbuso kami! Wakakisa kegwisiso! Tamanaga kaku kegu abe niyo ko Kunzi, luki limoti, a abe niyo ka bambanzu.»

²⁴ Kumbuso yi, Yeso ubikya ndi babibya kaki be: «Mumbanzu kapa kebibya, okwononi imuyi iyi mombukwana-daki yi bikpe, abinika musalaba kaki, apunga kebibya. ²⁵ A beyo, mumbanzu kapa kahukuso obili kaki, abungusatu. Luki limoti, ninu abunguso ko

bulya kami, inisanatu bata na iyi. ²⁶ A izangiya tino mumbanzu kainisana na lingama lasi la obili ni aputini obili kaki? Iki yo akwanana bata kapá kye ahukusi obili kaki?

²⁷ Mika-Mumbanzu odokuto ka ibiba ka Abaki pa imoti na bamalaika kaki. Akalya mumbanzu yikaka-yikaka kabyenene na yigya kaki. ²⁸ A lingunu, nakamubikya ambe: ‹Bambanzu bemoti-bemoti luga kunu wanu, bakokwigu kani ni bakaminigu Mika-Mumbanzu kodoku ka bungama kaki.›»

17

Miso ka Yeso igomasyonini (Maliko 9:2-13; Luka 9:28-36)

¹ Kumbusa wa masye madiya, Yeso ava ndi Petele, Yakobo na mamaki beyo ka Yuani. Adaka ndi na ibu basi bikede ka ngupa yikungu kuge.

² Ku beyo, misa ka Yeso igomosyana ndi kambwa kabu, apunga kanze abe moni. Botu kaki ofuba ndi bitu kuge abe libu.

³ Babibya basaa bi nibo bamina ndi Musa na fliya bigbututu ni bananzina na Yeso. ⁴ Kuwa wa, Petele abikya ndi Yeso be: «Mombukwondosu! A binza ibusu kaiko wanu. Wakapa, nopiki wanu bangbangba bayisaa, niyo kaku, niyo ka Musa na niyo ka fliya.»

⁵ Ngbingo yi nino Petele a mbeyi ndi mino kanzina aka, lindindi lawenge-wenge utikya ndi. Kusoyi ku, liyu opuponoku ndi be: «Nimuna, a Mikami mupaka! Nobisa limbengi kugu kaki! Mumukononi iyi!» ⁶ Niyo babibya bukana

mina beyo, babanga ndi kugbe. Bogwaga ndi mokpukpu wasi bingomun-gomun.

⁷ Luki limoti, Yeso ukpudoku ndi, avilaga, ubikya be: «Womogoni, makobongonitogu!»

⁸ Niyo bikwe, bamina kawa ndi Yeso aka mukaka.

⁹ Niyo ba ndi kosyoku ka ngupa, ugbityaga ndi be: «Kpokpokpo, makatumbulyogonitogu mambanzu likrumuka li nilo mini lo, kadwe ku kwa ku Mika-mambanzu opupa banu mina ka mbuku.»

Yuuso kugu wa doku ka Hliya

¹⁰ Kumbuso yi, babifya ka Yeso bamuusa ndi be: «Ko bulya iki yo bowonisilo ba mutuu babikyaga mina be okwononi Hliya igiku mbeyi?»

¹¹ Yeso usikisya ndi be: «A beyo, okwononi Hliya igiku mbeyi, obungusyaga makrumuka masi.

¹² Nakamubikya bingbanganya ambe Hliya odoniku ndi. Luki limoti, bambanzu bakamibagu ndi, ba ndi kagya beyo aka yo ba ndi mina kapa. Gutugu Mika-mambanzu aka, bagyogyiso ndeke begayo.»

¹³ Babifya biba kawa ndi be Yeso a ndi kaunziniya kugu ka Yuani-Mubatizai.

Yeso ahukusini miki wa liga

(Maliko 9:14-29; Luka 9:37-43)

¹⁴ Niyo Yeso na babifya kaki badwe ndi buwobi na pa niyo ambaza ka bambanzu a ndi mino, mutuu bemoti akpudoku ndi. Mutuu yi ninu obuna ndi moli kambwa kaki. ¹⁵ Abikya kawa ndi be: «Hiii, Mombukwono-dosu! Mukwilyano baka mikami kumbu. A na kolobu ya liga,

akaigyogyisa kugbe. Ogwaga kuwa bongbinga basi ko buku ikani ko lifo. ¹⁶ Nindito bi na iyi ka babibya kaku. Luki limoti, bakokwononigu bi kahukuso.»

¹⁷ Yeso usikisya ndi be: «Eeze ibunu, livananza la masye mi nima makegu na baya, ma banye! Nakwanana ndeke kaika pa imoti na ibunu bongbinga binga? Nakwanana kapila buzu kunu bongbinga binga? Doku neki na iyi kunu!»

¹⁸ Niyo bapa ndi miki, Yeso apamilya limbengi la banye nilo a ndi kuso kaki. Limbengi la banye opupa ndi, wa aka wa miki no auka ndi.

¹⁹ Kumbuso yi, babibya kaki bakpudoku ndi ni ba kuwa asi ibu aka, bamuusa ndi be: «Ko bulya iki yo ibusu takokwononigu bi mina kokpumyo limbengi la banye li nilo?»

²⁰ Yeso usikisya ndi be: «A kye baya kunu a yikede. A lingunu, nakamubikya ambe makiko bi na baya gutugu kani a yikede aka abe maya ma agbede-gbede, makwanano bi kabikya ngupa yi niyi be: <Tukya wanu, waga ku>, agatu bi. Kikigu bi no luki gutugu limoti aka nilo kakwananigu bi ku kunu.» [²¹ *]

Yeso obikyini bata be okwatu, opupoku ka mbuku

(Maliko 9:30-32; Luka 9:43-45)

²² Ngbingo yi ninu Yeso a ndi mina pa imoti na babibya kaki ka iwili ya Galilaya, ubikya ndi be: «Basutatu banu Mika-mumbanzu ka maboku ka bambanzu, ²³ bamwo. Kumbusa

* **17:21** 17:21 Mugele-gele mi nima kegu kuso wa Mobiso mandeli ma Ligiliki.

wa masye masaa, opupoku ka mbuku.» Niyō babibya bukana beyo, balya ndi kumbu kugbe.

Kakalya manzanza wa ndabu ya malumba

²⁴ Ngbingo yi ninō Yeso na babibya kaki badwe ndi mino ka Kapelenaumu, batū niḅo bolipisaga ndi manzanza wa ndabu ya malumba bakpudoku ndi Petele, bamuusa be: «Muwonisilo kunu kakalyagigu iyi manzanza ma ndabu ya malumba?» ²⁵ Petele usikisya ndi be: «Iyo, akalyagatu.»

Ngbingo yi ninō Petele ingya ndi mino ka ndabu, Yeso apunga ndi ni iyi kanzina. Amuusa ndi be: «Simoni! Wakaina buni? Ngbingo yi ninō bangama ba obili nimu bikogo mino kolipiso manzanza, bulipisogo batū ba livananza kabu ikani bobiko?» ²⁶ Petele asikisya ndi be: «Bulipisogo bobiko aka.»

Yeso abikya kuwa ndi be: «A beyo, livananza la bungama kakalyagigu ilu manzanza. ²⁷ Luki limoti, takegu kapa kaugwisiso batū bi niḅo. Kinili, winda ka ibombu, wafikita kungaku. Musi ninō wanyo wa mambwa, wahukwa munoku, kuso yi, watakanya ambuma wa lifalanga. Wava ambuma yi ninō, wakalya ko bulya manzanza kusu na iwe.»

18

Wani no a mutū wa ibiba ka Bungama ba kugu wa lisyē?

(Maliko 9:33-37; Luka 9:46-48)

¹ Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, babibya ka Yeso bakpudoku ndi, bamuusa be: «Kuso wa bungama ba kugu wa lisyɛ, wani nɔ a mutɔ wa ibiba kugbe?»

² Yeso amaka kɔwa ndi miki, abisa luga kabɔ.

³ Ƴbikya ndi be: «A lingunɔ, nakamɔbikya ambɛ, kika ni mokoyikonigɔ, mika mɔɔngɔni abɛ bomiki bakekeke, makingyigɔ ndeke ka Bungama ba kugu wa lisyɛ. ⁴ Kika ni mɔmbanzɔ isisini, ika mɔɔngɔni abɛ miki mukede yi nimɔ, iyi nɔ ika banɔ mudingi ka Bungama ba kugu wa lisyɛ. ⁵ Na kika ni mɔmbanzɔ atilyini miki mukede mɔɔngɔni abɛ nimɔ ko lino kami, etilyi imi bikpe.»

Mutɔ ko bulya bunye

(Maliko 9:42-48; Luka 17:1-2)

⁶ «Luki limoti, mɔmbanzɔ kagwisisa bemoti ka bomiki niɔ bebinikyana ka bunye, okwononi kakpikila litalɔ lakpɔ ko singasɔ, badikita ko libo lidingi bikudumu. ⁷ Kumbu ka obili! Bopisi kogwa ka bunye a bayakpɔ! A beyɔ, a binza be bopisi ba kugwakɔ ikitɔ. Luki limoti, kumbu ka mutɔ yi ninɔ ulutaga bengeni kagya bunye!

⁸ Kika ni kubokuko ikani kuguko kakɔ umokyini ka bunye, kɔ, wombimba byi! A binza kɔ kakɔ kogulya ka obili walingunɔ na kubokuko ikani kuguko kumoti kakitaga wa wogulyo bi mino nomu masi. Kumbuso yi, badikita kɔwa ko buku ba benze na benze. ⁹ Kika ni liso umokyini ka bunye, muko, wombimbo byi! A binza kɔ kakɔ kogulya ka obili walingunɔ no lisa limoti kakitaga wa wogulyo bi

mino nomu masi. Kumbuso yi, buḏfikita ko buku ba benze na benze.»

Lizuni ka kɔndɔlo ninɔ obungaga ndi
(Luka 15:3-7)

¹⁰ «Wiminyonito, makaminonitɔgɔ gutugɔ bemoti ka bomiki bi nɔba payaya! A beyɔ, nakamɔbikya ambe, bamalaika kabɔ nɔbo kugɔ wa lisye ba masye masi buwobi na Baba. [¹¹ Mika-Mumbanzu odoku ndi ka ɔbili kauhukuso nɔbo bobungaga ndi.]

¹² Makaina bu? Kika ni mumbanzu a mbeyi na bakɔndɔlo miya, bemoti luga kabɔ obungogo. Ambe, kusigu mbeyi batekebe kubomɔ na kubomɔ ka ngɔpa, aga kakisa ninɔ bemoti kika kani obungogini?

¹³ A lingunɔ, nakamɔbikya ambe, ngbingo yi ninɔ amino mino, ogwa magyagya kugbe, kakitaga beyɔ ikago mino na magyagya ka nɔbo bakɔndɔlo batekebe kubomɔ na kubomɔ, nɔbo bakobungagagu ndi. ¹⁴ A mɔɔngɔni begeyo, Obonu ninɔ kugɔ wa lisye kapagigu be gutugɔ bemoti aka ka bomiki nɔbana obungogi.»

Karɔ mumbanzu ninɔ ogyi bunye mutɔ

¹⁵ «Kika ni mamaku ugyilyini bunye, winda kamina, miko ibunu na iyi aka. Na kika ni umukonini, migilya kuwa bata yukanana.

¹⁶ Luki limoti, kika ni kumukonigu, mava mutɔ wagɔɔ bemoti ikani batɔ baba, kye <likpɔmuka imibisikosi lingunɔ kambwa ka bademɔ baba ikani basaa.> ¹⁷ Kika ni okyini kamukana, winda katumbulaga ka kanisa. Kakyi gɔni

kahukana kanisa, wawa abe mutu nino kamibigu Kunzi na mugya manye abe bandombe ba manzanza.

¹⁸ A lingunu, nakamubikya ambe, masi nimo makandaga ndeke ka obili, bakandaga ndeke kugu wa lisyε begεyo. Na masi nimo makulaga ndeke ka obili, bakulaga ndeke kugu wa lisyε begεyo.

¹⁹ A lingunu, nakamubikya ambe, kika ni batu baba luga kunu ka obili buknonini kakunga lasi, Baba nino kugu wa lisyε upatu luki li nilo. ²⁰ A beyo, pa niyo batu baba ikani basaa bomumukoni mino ko lino kami, imi, na wa luga kabu.»

Bibu ka mugya-ligubo nino akya ndi kapilya

²¹ Kwa wa, Petele akpufa ndi Yeso, amuusa be: «Mombukwono-dosu, kika ni mika-mama egyilyini bunye, nakwanana kapilya kadwe nganga yinga? Kadwe nganga madiya na ika?»

²² Yeso asikisya ndi be: «Nakamubikya ambe, kegu asi kadwe nganga madiya na ika aka. Luki limoti, nganga batekebe madiya na ika nganga madiya na ika.

²³ Kinili, likingyosi la Bungama ba kugu wa lisyε a mufongoni abe ngama bemoti, nino a ndi kapa be bosunzu kaki babikiyi isabu ya bolubu kabu. ²⁴ Ngbingo yi nino apunga ndi mino kaumuusogo, badulyoku ndi na bemoti nino a ndi no lubu wo buyi bakpu kugbe.

²⁵ Mugya-ligubo yi nino kegu ndi no pisi yikalya lubu yi nino. Mombukwana-daki akpamyā ndi be bagabi, pa imoti na mukaki, bomikaki na makpumuka kaki masi, kadwe ku kwa ku igiso

mino lubu kaki. ²⁶ Musunzu yi ninɔ obuna ndi moli kambwa ka mombukwana-daki, abikya be: <Ɔpilyano baka! Nakalyatu lubu kaku wasi.> ²⁷ Mombukwana-daki akwilya ndi kumbu. Asa lubu yi ninɔ, akpamyā ndi be aga.

²⁸ Ngbingo yi ninɔ opupa ndi mino, babangana na daki mugya-ligubo. Daki mugya-ligubo yi ninɔ a ndi no lubu kaki makede wa bambuma miya. Kuwa wa, agwi ndi, ambimbata ko singasu bimbitali, abikya be: <Ɔkalya makpamuka kami!> ²⁹ Daki mugya-ligubo yi ninɔ obuna ndi moli kambwa kaki. Abikya be: <Ɔpilyano baka! Nakalyatu makpamuka kaku.> ³⁰ Luki limoti, akya ndi. Aga kamokyi-isiso daki ninɔ ka ndabu ya boloko, kadwe ko ngbingo ninɔ akalya ndeke mino lubu yi ninɔ. ³¹ Ngbingo yi ninɔ bawai-daki bagya-ligubo bina ndi mino beyo, mambengi utula ndi kugbe, baga katumbulyaga mombukwana-dabu masi nimo akitanaga ndi. ³² Kuwa wa, mombukwana-dabu amaka ndi mugya-ligubo yi ninɔ, iyi aka na iyi be: <Wa mugya-ligubo wanye! Ngbingo yi ninɔ witatanaga ndi mino na imi be nupilyi lubu kaku, nupilyatu ndi ka masi. ³³ Ɔwe, wakakwananigu bi kapilya daku mugya-ligubo, mudongoni beyo imi nupilya ndi mino?> ³⁴ Limbengi akandikanaga kuwa ndi mombukwana-daki bisulu-sulu. Asuta ndi aluku no be bagyagi kadwe ku kwa ku akalya ndeke mino makpamuka kaki masi.»

³⁵ Yeso abikya ndi bata be: «Baba ninɔ a kugu wa lisyē amugya ndeke begayo, kika ni bemoti

kunu kegu kapilya mamaki na limbengi kaki lasi.»

19

Mutuu ka Yeso ko bulya yibuna nduwa
(*Maliko 10:1-12*)

¹ Ngbingo yi ninɔ Yeso ama ndi mina kabikyaga makpamaka mi nimo, atukya ka Galilaya, inda kuwa ndi ka Yudea kusyaku wa Yolodani. ² Bambaza budingi ka bambanzu babye ndi. Ku beyo, uhukuso nibo ba ndi na bokolofu.

³ Kuwa wa, Bafalisayo bemoti-bemoti bakpudoku ndi kabobo, bamuusa be: «Ambe, mutuu kusu akpamyatu muluku kasikisa mukaki ko bulya bunye basi?»

⁴ Yeso usikisya ndi be: «Makanotongulogigu ndeke ibunu be katukya ka mupunganagi <Kunzi agya ndi muluku na muko?> ⁵ Kumbuso yi, abikya ndi be: <Kinili, muluku asaga ndeke abaki na amaki. Bavanana na mukaki, ibu basi baba biita kuwa nzayi yimoti.> ⁶ Kuwa wa, bakikigu bata baba, luki limoti, nzayi yimoti. Yeki a beyo, mumbanzu kogbonosonitogu nilo Kunzi omotoni.»

⁷ Bafalisayo bamuusa bata ndi be: «Ko bulya iki Musa akpamya ndi be muluku akwanana kapá mukaki baluwa mubuna nduwa kambwa kasikiso?»

⁸ Yeso usikisya ndi be: «Musa amukpamya ndi kausikiso boko kunu beyo ko bulya buru ba

19:4 19:4 Wanda ka Mupunganagi 1:27. **19:5** 19:5 Wanda ka Mupunganagi 2:24.

mambengi kunu. Luki limoti, ka mupunganagi kabikyagu ndi beyo. ⁹ Nakamubikya ambe, kika ni mumbanzu asikisini mukaki, kiki ni agwini na muluku aka, ava wagozo, muluku yi nino ogyini bilya.»

¹⁰ Kuwa wa, babibya ka Yeso babikya ndi be: «Kika ni mutuu a beyo kugu ka muluku na mukaki, kegu neki binza kavanana!»

¹¹ Yeso usikisya ndi be: «Bambanzu basi bakakwananigu kaukana mutuu mi nima. Kiki nibo aka bo Kunzi upunaga ndi.

¹² Kabyenene na niyo, bambanzu bemoti-bemoti bakavananagigu, kye bibukuta gongu bibobobo. Bagozo kye bambanzu bo bugya ndi be bakobukutonitogu ibu. Na bagozo nibo bakakwananigu kavanana ko bulya bungama ba kugu wa lisyε. Nino akwanana kaukana mutuu mi nima ukana.»

*Yeso ufukilyini bomiki bubunga
(Maliko 10:13-16; Luka 18:15-17)*

¹³ Kuwa wa, bambanzu badulyoku ndi Yeso na bomiki be ubisilyi maboku, ulumbilya. Luki limoti, babibya bunyakilya ndi. ¹⁴ Yeso ubikya kuwa ndi babibya kaki be: «Husoni bomiki boduku kunu no mino! Makupkyonitogu, kye bungama ba kugu wa lisyε a ko bulya ka batu bi nibo ba abe ibu.»

¹⁵ Kuwa wa, Yeso ubisilya ndi bomiki bi nibo maboku. Kumbuso yi, atukya ndi wa.

*Mwanza bemoti wa lingama bakanzina na
Yeso
(Maliko 10:17-31; Luka 18:18-30)*

16 Kɔwa wa, aluku bemoti adulyoku ndi Yeso, amuusa be: «Muwonisilo, banza tino bo nakwanana kagya, kye ninisoni na obili wa benze na benze?»

17 Yeso asikisya ndi be: «Ko bulya iki yo wo mino kemuusa kugu wa banza? A beyo, mutu bemoti aka no a wanza! Wakapa kogulya ka obili wa benze na benze, byege mutuu.»

18 Mwanza no amuusa kɔwa ndi Yeso be: «Mutuu tino?»

Yeso asikisya be: «Wakamwonitogu mumbanzu, wakogyonito bilya, wakibonitogu, wakabukulyogonitogu mumbanzu likpumuka.

19 Mubanga abaku na amaku, wapa mamaku mufongoni beyo wipago mino iwe mombukwana-daku.»

20 Aluku no abikya ndi be: «Nagyaga mutuu mi nimo masi. Iki bata yo etigolyi?»

21 Yeso abikya kɔwa ndi be: «Wakapa kaika mutu wanza, waga, wagaba makpumuka nimo wa nomu masi. Buyi bi ugbananilyaga batu ba yangya. Kɔwa wa, winisana ndeke na lingama kugu wa lisyɛ. Kumbuso yi doku, webyoku.»

22 Niyɔ aluku no ukana beyo, atukya ndi wa ni analya kumbu kye a ndi na lingama lidingi.

23 Kɔwa wa, Yeso ubikya ndi babibya kaki be: «A linganu, nakamubikya ambe: <A yapupu ka mutu wa mukumbo kogulya ka bungama ba kugu wa lisyɛ!> 24 Nakamubikya bata ambe: <A yapupu ka ngamia kakitanaga ka ngala ya masada. Luki limoti, a bata yapupu kugbe mutu wa lingama kogulya ka bungama ko Kunzi!>»

²⁵ Ngbingo yi nino babibya bukana ndi mina beyo, bombombaya ndi kugbe. Bimuusa kuwa ndi be: «Wani se kuwa no akwanana kainisana na muhukuso?»

²⁶ Yeso unda ndi bizumuuu, ubikya be: «Luki nilo bambanzu bakakwananigu kagya gutugu iki yi aka, Kunzi agyatu iyi.»

²⁷ Kuwa wa, Petele abikya ndi be: «Ibusu, tosoni ndi masi, tapunga kaubibya. Tinisana kuwa ndeke ibusu na iki?»

²⁸ Yeso usikisya ndi be: «A lingunu, nakamubikya ibunu nibo mebiba ambes: ka obili wambiya, wa Mika-mumbanzu ika ndeke mino ka buliki kaki ba ibiba, ibunu mika ndeke goni bakikonono ka moliki tekebe na maba kosombisa mababa tekebe na maba ka Bezaleli. ²⁹ Mumbanzu wasi kasa ndi bandabu kaki, usa bamamaki, asa abaki, ikani amaki, usa bomikaki ikani botiko kaki ko bulya kami, inisanatu ndeke bata na masi nimo nganga miya imoti kakitaga. Inisana goni na obili wa benze na benze. ³⁰ Luki limoti, batu budingi nibo ba kambwa bika ndeke kumbuso, na nibo budingi ba kumbuso bika kuwa ndeke kambwa.»

20

Yeso akapa likingyosi ko bulya mukalya ka bagya-ligubo

¹ «Takwanana kokingyasa Bungama ba kugu wa lisyε na mombukwono tiko nino opupa ndi kunzi na busobi bibo. Opupa ndi beyo, kaukisa bagya-ligubo bo tiko kaki ya muzabibu.

² Ukanana ndi na bagya-ligubo bi nibo be

akalyaga banu mumbanzu yikaka-yikaka ambuma bemoti ka lisyε. Kumbuso yi, utika ndi ko tiko kaki.

³ Niyo itulyana saa tatu, opupo bata ndi kunzi. Umina batu bagogo bakamanana payaya aka ka pa yangba. ⁴ Ubikya ndi be: <Windoni goni ibunu kagya ligubo ko tiko kami. Napá banu mumbanzu yikaka-yikaka mukalya nimo okwononi.> ⁵ Kuwa wa, baga ndi.

Mombukwono tiko opupa bata ndi kunzi na musikatu, kumbuso yi na saa tisa, anagya asi mudongoni aka. ⁶ Buwobi kadwe bugogo, opupa bata ndi kunzi. Umina bata batu bagogo bakamanana ka pa yangba wa. Umuusa ndi be: <Ko bulya iki yo molipyogi mino bakamanana aka bene?> ⁷ Basikisya ndi be: <Kegu na mumbanzu nino atiwonyi pa ya ligubo.> Ubikya kuwa ndi be: <Windoni goni ibunu kagya ligubo ko tika kami ya muzabibu.>

⁸ Niyo bugogo ogwo, mombukwono tiko yi niyo abikya ndi kapita kaki be: <Humaka bagya-ligubo, wapá mumbanzu yikaka-yikaka mukalya kaki. Wapunga na nino osiliku ka mulifo, wopipilo na nino wa mambwa.> ⁹ Bagya-ligubo nibo bapunga ndi ligubo na bugogo, bodoku ndi. Bapá mumbanzu yikaka-yikaka ambuma bemoti.

¹⁰ Nibo bodoku ndi ka ligubo na busobi, bisisiloku ndi. Ba ndi kasima be bupátu buyi kakitaga. Luki limoti, bapá goni mumbanzu yikaka-yikaka ambuma bemoti aka.

¹¹ Niyo bavago mina mukalya kabu, bapunga ndi kanzinzinya mombukwono tiko.

¹² Banabikya bε: <Batū niḅo ḅosiliku ka muliḅo ḅogyi ligubo ka saa imoti aka! Ukolyi mūḁḁngḁni abε iḅusu niḅo tolipyogi ni mḁni anatilya ka ligubo lapū kugbε.>

¹³ Luki limoti, mombukwono tiko yi niyḁ asikisya ndi ḅemoti ka ḅagya-ligubo ḅi niḅo bε: <Yε wai, nakubibigū imi! A ḅeyḁ, tukononi ḅi ambε nika kaukalya na ambuma ḅemoti ka lisyε!

¹⁴ Yeki a ḅeyḁ, va mukalya kaku, watukya ko misa kami. Imi nḁ noboilyi kakalya mutū wa muliḅo mūḁḁngḁni abε iwε. ¹⁵ Ambε, nakokwononigū kagya na mukumbo kami mūḁḁngḁni ḅeyḁ nopo mino? Ikanī wa na imi no miso mopi kyε na na yigya yanza?>>

¹⁶ Yeso amatila ḅata ndi bε: «A ḅeyḁ, batū niḅo ḅakumbuso ḅika ndεke ḅamambwa, na niḅo ḅamambwa ḅika kūwa ndεke ḅakumbuso.»

*Yeso obikyini ka nganga ya yisaa bε okwatū,
opupa ka mbūkū
(Malikḁ 10:32-34; Luka 18:31-34)*

¹⁷ Ngbingo yi ninḁ Yeso a ndi mina kadaka ka Yelusalema, ite ndi na ḅabibya kaki tekeḅε na ḅaba ḅikedε. Ṽḅikya bε: ¹⁸ «Hukononi! Mbiya wanū, takadaka ka Yelusalema. Kū ḅeyḁ, ḅasutatū Mika-mūmbanzū ka maḅokū ka ḅokumu-kumu na ḅowonisilo ḅa mutū. ḅabikya ḅanū bε ḅamwi. ¹⁹ Kumbuso yi, ḅasuta ka maḅokū ka batū niḅo ḅakamibigū Kunzi. Iḅū, ḅatiba ḅanū ḅikyaaa, ḅatina pimbo, ḅabangilaga ka mūsalaba. Luki limoti, kumbusa wa masyε masaa, opupoku ka mbūkū.»

*Bomika Zebedayo bakakisa bungama
(Maliko 10:35-45)*

²⁰ Kwa wa, muka Zebedayo pa imoti na bomikaki bakpudoku ndi Yeso. Iyi mama no obuna ndi moli kambwa ka Yeso kakunga luki limoti. ²¹ Yeso amuusa ndi be: «Wakapa iki?» Iyi aka be: «Ngingo yi nino wika banu mino ka Bungama kaku, hubikyanu baka ikani bomikami baba bi nibana bikatubemoti ka kumbanzikaniko kaku, wagogo ka kulekuke.»

²² Yeso usikisya ndi be: «Makegu kaiba nilo makekunga. Makwananatu kamwo kopo wa yigyogyiso nino namwo banu?» Basikisya be: «Iyo, takwananatu.»

²³ Yeso ubikya ndi be: «Makwananatu kamwo kopo wa yigyogyiso yi nino. Luki limoti, ka nilo o ndi kalikisa mumbanzu ka kumbanzikaniko ikani wa kulekuke kami, kegu liguba kami. Bapa nibayo a ko bulya ka batu nibo Baba ubungusilyaga ndi.»

²⁴ Ngingo yi nino babibya bagogo tekebe bukana ndi mina mongoni mi nimo, mambengi utula ndi na yigya ka bomika Zebedayo.

²⁵ Kwa wa, Yeso umaka ndi ibu basi, ubikya be: «Mibagatu be bangama bakpukpu ba bevananza ba obili yi nimu batiwaga bevananza kabu na mupamu. Batu bakpukpu buditaga batu bagogo na bungama kabu binvi. ²⁶ Luki limoti, kikonitogu beyo luga kunu. Nino akapa kaika mutu mudingi luga kunu, okwononi iki mugya-ligubo kunu. ²⁷ Mumbanzu kapa kaiko wa mambwa luga kunu, okwononi iki musunzu kunu.

28 Kinili, gutugu Mika-mumbanzu aka kodokugu ndi kye biki kagugubyo. Luki limoti, odoku ndi kaugugubya bambanzu, kapá obili kaki abe mukalya kaukulaga batu budingi ka bunye.»

Yeso uhukusini batu baba bokolobu ya mamomō

(Malikō 10:46-52; Luka 18:35-43)

29 Ngbingo yi ninō Yeso na babibya kaki ba ndi mina katukya ka gudū wa Yeliko, ambaza mudingi ka bambanzu a ndi kaubibya bingbooo.

30 Na ka kpolo wo pisi, batu baba bo kolobu ya mamomō ba ndi bakikaga wa. Niyo bukana be Yeso nō akakitaga, bakugwaga ndi be: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi! Tikwilyano baka kumbu!»

31 Niyo ambaza ka bambanzu ukana mino beyo, unyakilya ndi binyaka-nyaka be badaki. Luki limoti, bapamikanaga bata ndi be: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi! Tikwilyano baka kumbu!»

32 Yeso amaga ndi, umaka, umuusa be: «Makapa be namugyilyi iki?» 33 Ibu aka be: «Mombukwono-dosu, takapa be miso atihukwikoni.»

34 Yeso ukwilya ndi kumbu, uvilaga miso. Wa aka wa, miso uhukwikana ndi. Kuwa wa, babye ndi Yeso.

21

Yeso akogulya ka Yelusalema

(Malikō 11:1-11; Luka 19:28-40; Yuani 12:12-19)

¹ Ngbingo yi ninɔ Yeso na babibya kaki ba kuwa ndi mina buwobi kadwe ka Yelusalema, bosila ndi ka Betefagi, misa ya Ngupa ya Mizeituni. Kuwa wa, Yeso utika ndi babibya baba kambwa, ² ubikya ndi be: «Widoni ka mugu nimo a kambwa kunu ma, matakanya omoyi wa punda bemoti no mikaki bukandila. Hukulogoni, modoku na ibu kanu. ³ Mumbanzu kamumuuso likpamaka ko bulya bapunda bi nibo, masakisa be: «Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.» Wa aka wa, mutu yi ninɔ amusilyatu.»

⁴ Nilo igyonosa ndi beyo, kye itulyani munzina nimo ibikya ndi pisi ka mugyalandu be:

⁵ «Hubikyoni batu ba Siona be: «Winoni, ngama kunu akamudulyoku, mutumo na yisiso, kugu wa omoyi wa punda, na kugu wa mwanza wa mikya punda, mika omoyi wa punda.»»

⁶ Babibya baba bi nibo baga ndi, bagya beyo aka yo Yeso ukpama ndi mino. ⁷ Bodoku ndi na omoyi wa punda ninɔ no mikaki. Bumolosaga ndi na botu, Yeso ika ndi kugu yi. ⁸ Bambanzu budingi ka ambaza ba ndi koolosaga botu kabu ko pisi. Bagogo ba ndi kakogo mangwa ma masisi, banolosaga beyo. ⁹ Bambanzu nibo ba ndi kakpakyana kambwa na kumbuso ka Yeso ba ndi kapamikanaga, banabikya be:

«Ibiba ko Mika ngama Daudi!
Kunzi afukilyi ninɔ akodoku ko lino ka
Mombukwono-dosu bubanga!
Ibiba ko Kunzi kugu kuge!»

¹⁰ Niyo Yeso ingya kuwa ndi mino ka Yelusalema, gudu wasi ogulya ndi ka bukpwuku-kpwuku budingi. Bambanzu bapanga ndi kaimuuso be: «Wani piye mu?»

¹¹ Bambanzu nibo ba ndi ka bambaza bosikisya ndi be: «Yeso no. A mugyalandu ka gudu wa Nazareti, ka Galilaya.»

Yeso ukpomyini bambula ka Ndabu ko Kunzi (Maliko 11:15-19; Luka 19:45-48; Yuani 2:13-22)

¹² Yeso ogulya ndi ka Ndabu ko Kunzi. Ku beyo, ukpomya ndi batu basi nibo ba ndi kaigagabya, na nibo ba ndi koluwo. Ugbukumisaga ndi bamiza ka bogomosyana buyi. Umisya bokiti ka nibo ba ndi kaugaba bonzuwo. ¹³ Ubikya ndi be: «Ikpikaga be: «Balikyaga ndeke ndabu kami be ndabu ya malumba.» Luki limoti, ibunu moitisini kuwa pa ya kisma ka batu bo kubaku!»

¹⁴ Ku ka Ndabu ko Kunzi, batu bo kolobu baya mamomo na batu ba mudili basilyoku ndi Yeso. Iyi, uhukusa ndi. ¹⁵ Ngbingo yi nino Yeso agya ndi mina beyo, bokumu-kumu, na bowonisilo ba mutuu bina ndi likpumuka limbanga li nilo. Bukana ndi goni beyo bomiki ba ndi mino kapamikanaga ka Ndabu ko Kunzi ku be: «Ibiba ko Mika ngama Daudi!»

Likpumuka li nilo utulisa ndi bangama bi nibo mambengi kugbe. ¹⁶ Kuwa wa, bamuusa ndi Yeso be: «Watu kankana likpumuka li nilo bomiki nibana bakabikya?»

Yeso usikisya ndi ɓe: «Iyo. Amɓe makan-otongulogigu mbeyi ndi ɓeyo ikpikaga mino ka Mobiso Motu ɓe:

«Pisi ka noku ka ɓomiki ɓakekɓe na ka niɓo ɓawɓe,

ɓimɓilaga ibiba kaku.» »

¹⁷ Kumbuso yi, Yeso ɓasa ndi. Opupa ka Yelusalema, inda ndi kasye ka Betania.

Yeso ogbongini sibukuso niso kapagigu ndi bumo

(Maliko 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Na ɓusɓi ɓa ɓugala ɓi, ko ngbingo nino Yeso a ndi mino kaigoku ka Yelusalema, imukana ndi nza. ¹⁹ Ka kpɔlo wo pisi, ina ndi sibukuso simoti, akpɔɔa. Luki limoti, atakanya ndi asi mapaku aka ni kegu no bumo kugu yi. Kuwa wa, agbanga ndi sibukuso si niso ɓe: «Katukya na lisyɓe li nili, wakabukutigu ndeke ɓata bumo kadwe ka mulibo!» Wa aka wa, sibukuso si niso okwa ndi.

²⁰ Niyo ɓabibya ka Yeso ɓina ndi mina ɓeyo, ɓombombaya ndi kuge. Bamuusa kuwa ndi ɓe: «Igyonosi piye ɓuni sibukuso si nisi kokwo ko ngbinga ɓemoti aka ɓene?»

²¹ Yeso usikisya ndi ɓe: «A lingunu, nakamɓikya ambe, kika ni ma na baya, ni makegu na ɓotumo, ibunu makwanano ɓi kagya aka mɔɔɔngoni ɓeyo nogyi mina ka sibukuso si nisi. Luki limoti, gutugu ngupa yi niyi, mabikyatu ɓi ɓe: «Mukuko, widikitoku ko liba lidingi.» Ko ngbingo ɓemoti aka igyonoso ɓi

βεϋο. ²² Kika ni ma na baya, yasi niϋο makunga, Kunzi amuráta.»

Wani no apá Yeso ngu?

(Malikō 11:27-33; Luka 20:1-8)

²³ Yeso ingya ndi bata ka Ndabu ko Kunzi. Ngbingo yi ninō a ndi mino kabikyaga Mongoni Manza, bokumu-kumu na bambokū-mbokū ka Bayuda bodoku ndi kamuusa be: «Masī nimana wakagya ma, wakagya no ngu tino? Wani no urá ndi ngu yi niϋο?»

²⁴ Yeso usikisya ndi be: «Na imi, nakamu-muusa likrumuka limoti aka. Makesikisyo, namutumbulyaga kuwa be nakagya no ngu ka wani. ²⁵ Yeki a beϋο! Ibatiso ka Yuani arunya yani? Kugu wa lisyε ikani ka bambanzu?»

Kuwa wa, barunga ndi kainzinzinya luga kabu, banabikya be: «Takosikisya be arunya kugu wa lisyε, atimuusatū be: <Yeki a beϋο! Ko bulya iki yō makabinikyanagu ndi likrumuka kaki?» ²⁶ Takosikisya ambe ka bambanzu, tabangatū bi ambaza ka bambanzu bi nifa. A beϋο, ibu basi bibagatu ndi be Yuani a ndi mugyalandu.»

²⁷ Kuwa wa, basikisya ndi Yeso be: «Tak-ibigu.» Iyi aka goni na ibu be: «Gutugu imi aka, nakamutumbulyigu goni ikani nagyaga makrumuka mi nino no ngu ka wani.»

Lizuni ka bomiki baluku bi baba

²⁸ Yeso abikya ndi bata be: «Ibunu makaina buni ko bulya lizuni li nili? A ndi na aluku bemoti ninō a ndi na bomiki baba. Aluku yi ninō abikya ndi mikaki wa mambwa be: <Mikami!

Na lisyε li nili waga kagya ligubo ko tika ya muzabibu.> ²⁹ Iyi aka bε: <Nakopagu!> Luki limoti, kumbuso yi oyikosa ndi tamanaga kaki, inda ndi kagya ligubo.

³⁰ Aluku nɔ abikya ndi mikaki wagogo mufongoni beyo abikya ndi mino ninɔ wa mambwa. Iyi, asikisya ndi bε: <Iyo ba, nagatu!> Luki limoti, ni kogagu.

³¹ Yeki a beyo! Luga ka bomiki baba bi nibo, wani nɔ agya ndi mufongoni beyo ababu a ndi mino kapa?» Basikisya ndi bε: «Ninɔ wa mambwa.»

Yeso ubikya ndi bε: «A linguna, nakamubikya ambe, bandombe ba manzanza na badanda bo bogulyo ndeke kambwa kunu ka Bungama ko Kunzi. ³² A beyo, Yuani odoku ndi ku kunu kamuwanya pisi ya bungbingbili, ibunu makabailyagu ndi. Luki limoti, bandombe na badanda, babaiyatatu ndi. Gatugu ko ngbingo yi ninɔ mina ndi mino makpamaka mi nimo, makopupagu ndi ka bunye kunu bε mabailyi.»

*Lizuni ka bagya-ligubo budiya
(Maliko 12:1-12; Luka 20:9-19)*

³³ Yeso ubikya ndi bata bε: «Hukononi lizuni lagogo. A ndi na mututu bemoti ninɔ akuna ndi tiko ya muzabibu, okungula ndi, akpo ndi libye liuta bumo yi, opika ndi na munala manda ko bulya ka bobubulyo. Kumbuso yi, ukanana ndi na bagya-ligubo kobuulyaga tiko yi niyo, akpakyana ndi.

³⁴ Niyɔ ngbinga mubuulya masolo itulyana ndi, utika bagya-ligubo kaki kɛ ka bagya-ligubo bi nibɔ bɛ bapiku kɛwa masolo mi ma kaki.

³⁵ Luki limoti, badima-botiko bi nibɔ bugwi ndi bagya-ligubo kaki. Balya ndi bemoti na buma bisususu. Bamwɔ wagɔɔ, bayipaga ndi wagɔɔ bata na matamɛ kadwe kɛ kwa kɛ badikisa ndi mino.

³⁶ Kɛwa wa, utika bata ndi bagya-ligubo bagɔɔ. Bagya-ligubo bi nibɔ ba ndi budingi kaukitaga nibɔ a ndi ni utikini kambwa. Luki limoti, badima-botiko bɛgyagya ndi bagya-ligubo bi nibɔ mɛɔngɔni bɛyɔ bɛgya ndi mino nibɔ ba mambwa.

³⁷ Ka mulibo, atika ndi mikaki bikpe, anasima bɛ: <babangata.> ³⁸ Luki limoti, niyɔ bagya-ligubo bo tiko yi niyɔ bamina kodoku, babikyana luga kabɛ bɛ: <Alukɛ yi ninɔ alya ndeke lisima nimɛ! Donuku, tamwini, ibusu kɛwa bo totigoli na lisimo kaki.> ³⁹ Kɛwa wa, bagwi ndi, bambimba kunzi wo tiko, bamwɔ kɛ bɛyɔ.»

⁴⁰ Kumbuso yi, Yeso umuusa ndi bɛ: «Ngbingo yi ninɔ mombukwono tiko igoku ndeke mino, ɛgya bagya-ligubo bi nibɔ bɛ?» ⁴¹ Basikisya ndi bɛ: «Mombukwono tiko ulumwisaga ni kegɛ no nzonzi, ɛpá kɛwa bagya-ligubo bagɔɔ tiko yi niyɔ nibɔ biko banapaga masolo ko ngbingo ninɔ okwononi.»

⁴² Kɛwa wa, Yeso ɛbikya ndi bata bɛ: «Makan-otongulogigɛ mbeyi ndi ka Mɔbiso Motu kɛ ikpikaga mino bɛ:

<Litalɛ nilɔ bopipiko bakya ndi,
ilu lo ita kɛwa la angba.

Mombukwono-dosu nɔ agya ndi beyɔ.

Ku kusu, a likpɛmɛka limbanga.»

43 Yeki a beyɔ, nakamɛbikya bata ambe: bamukɔpyatɛ ibunu bɔngama ko Kunzi, bɔpá batɛ niɔ bika kabukɛta bumo yi. [44 Mutɛ wasi ninɔ ogwa kɔgɛ wa litalɛ li niɔ obunikaga ndeke biseke-seke, na mutɛ yi ninɔ litalɛ li niɔ agwilya ndeke, akpɛtikana ndeke biseke-seke.]»

45 Niɔ bɔkumu-kumu na Bafalisayɔ bukana beyɔ, biba ndi be a ndi kabikya ko bulya kabɛ. 46 Bakisa kɛwa ndi pisi kagwi, luki limoti, babanga bambaza ka bambanzɛ kye bambaza bi niɔ bibagatɛ ndi be Yeso a mugyalandɛ aka.

22

Lizuni ko bulyo dumo wo vononi

(Luka 14:15-24)

1 Yeso idukulaga ndi kaunzinilya bata bambaza ka bambanzɛ bi niɔ na mozuni, ɛbikya ndi be: 2 «Bɔngama ba kɔgɛ wa lisyɛ a mɛdɔngɔni abe ngama bemoti ninɔ alyisisya ndi mikaki malukɛ yi dumo mudingi mɛvanana. 3 Ngama yi ninɔ ɛtika ndi bagya-ligubo kaki kaumokoku batɛ niɔ butikisya ndi ko dumo. Luki limoti, batɛ bi niɔ bakya ndi kodoku.

4 Kɛwa wa, ɛtika ndi bata bagya-ligubo bagɔgɔ, ɛbikya be: «Windoni kaɛbikya batɛ niɔ nutikisyi bi be: Mbiya wanɛ, malili a kɛwa mubyo! Numwisisini bi bangɔmbe na banyama kami bagɔgɔ banvɛdɛ-nvɛdɛ. Masi a makitulya, doniku ko dumo wo vononi!»

⁵ Luki limoti, yalikya yi niyo kudwisagu ndi po gutagu limbengi aka. Bemoti imagalya ndi iyi ko tiko kaki na wagogo inda ndi kagaba makpamuka kaki. ⁶ Batu bagogo bugwi ndi bagya-ligubo bi nibo, bulya ndi bisususu, bumwogo.

⁷ Limbengi akandikanaga ndi ngama yi nino bisulu-sulu. Utika kuwa ndi basuda kaki kaulumwisogo batu banye bi nibo bumwogo ndi bagya-ligubo kaki na kabuya gudu yi nino.

⁸ Kumbuso yi, ubikya ndi bagya-ligubo kaki be: <Malili mo dumo obyini bi. Luki limoti, batu nibo nutikisyi bi bakokwononigu kodoku. ⁹ Yeki a beyo, syoni ma ma sengi. Hubikyoni batu basi nibo mabangana na ibu be bodoku ko dumo wo vononi.>

¹⁰ Bagya-ligubo bi nibo bosya ndi pisi. Bumumula batu basi nibo ba ndi kabangana na ibu iki batu banye ikani banza. Bodoku kuwa ndi na ibu, ndabu yo dumo otuma ndi bidu.

¹¹ Niyo ngama yi nino ogulya ndi ka ndabu kye amini bobiko, amina ndi mutu bemoti nino kimokisyagu ndi botu bayo dumo. ¹² Amuusa ndi be: <Ye wai! A buni wingyiku mino kunu, ni wakimokisyigu botu bayo dumo?> Luki limoti, aluku no adaka ndi iyi biwo.

¹³ Kuwa wa, ngama yi nino ubikya ndi bagya-ligubo kaki be: <Mukondoni aluku yi nimu magu na maboku, mambimba kunzi ko biti! Ku beyo, ika ndeke kaigomisogo na kailya manzu bikyalu-kyalu.>> ¹⁴ Kumbuso yi, Yeso omosisyoku be: <Batu nibo bumakaga ba bakpu, luki limoti nibo buranaga ba bacedu.>

Bafalisayo bakamuusa Yeso ko bulya yikalya manzanza

(Maliko 12:13-17; Luka 20:20-26)

¹⁵ Bafalisayo baga ndi kagyilya Yeso dikifi, balika ndi be igwinoni pisi ka manzina kaki.

¹⁶ Kwa wa, batikilyoku ndi babibya bemoti-bemoti kabu pa imoti na batu ba lidu ka Elodi. Batu bi nibo bamuusa ndi Yeso be: «Muwon-isilo! Takaiba be wa mutu walingunu, wowon-isilogo na bungbingbili beyo Kunzi apago mino be obili kusu iki. Wakabangagigu mumbanzu gutugu bemoti aka, kye wakundagigu goni bambanzu kabyenene na ibiba kabu. ¹⁷ Tibikya neki mutamanagi kaku: Ambe, takwananatu kakalya ikani takokolyonitogu manzanza ka Ngama Kaizali?»

¹⁸ Luki limoti, Yeso iba ndi tamanaga kabu yanye. Usikisya be: «Batu ba kuboboku! Ko bulya iki yo mo mina kakisa kabo? ¹⁹ Iwonyoni buyi nibo makalyaga na ibu manzanza.»

Bapa kwa ndi ambuma bemoti. ²⁰ Yeso umuusa ndi be: «Mulundu no lino li nili, a la ka wani?» ²¹ Basikisya ndi be: «Ma ka Ngama Kaizali.»

Yeso aka ndi na ibu be: «A beyo, muponi neki Kaizali makpumuka nimo okwononi na iyi. Mapa Kunzi nimo ko Kunzi.»

²² Niyo bukana sikisyo yi niyo, bombombaya ndi kugbe, basa ndi wa, baga.

Basadukayo bakamuusa Yeso ko bulyo pupo ka mbuku

(Maliko 12:18-27; Luka 20:27-40)

²³ Ka lisyε li nilo aka lo, Basadukayo bemoti-bemoti bakpudoku ndi Yeso. (Ibu babikyaga be bamanda kopupogigu ka bambuku.) Bamuusa kuwa ndi be: ²⁴ «Muwonisilo! Musa abikya ndi be: <Kika ni mumbanzu okwini, asa mukaki ni kobukuti na iyi, akwanana be mamaki amigilyi woko yi nino, kye abukutilyagi yaa-daki nino okwa ndi bomiki.>

²⁵ Wina se, luga kusu a ndi na bomiki baluku bi madiya na ika nibo borupa ndi muma mimoti. Puta ava ndi muko, luki limoti, okwa ndi ni kobukutigu na iyi. Asilya kuwa ndi syononoga kaki woko yi nino. ²⁶ Syononoga kaki yi nino okwa ndi goni. Igyonosa ndi madongoni begeyo ka mamabu yi nino wa masaa, kadwe ka nino wa madiya na ika. ²⁷ Kumbuso ibu basi kolumwogo, muko yi nino ubye kuwa ndi goni iyi. ²⁸ Ka lisyε lipupa ka bambuku, muko yi nino ika ndeke muka wani luga kabu? A beyo, ibu basi madiya na ika bavatu ndi!»

²⁹ Yeso usikisya ndi be: «Ma bubungogo, kye makegu kotombisyo Mobiso Motu ikani ngu ko Kunzi. ³⁰ A beyo, ngbingo yi nino bamanda opupa ndeke mino ka bambuku, baluku bakuvigu ndeke bata boko ikani boko kavyege. Luki limoti, bika ndeke madongoni abe bamalaika ba kugu wa lisyε!

³¹ Ko bulyo yipupa ka bambuku, makanotongulogigu mbeyi beyo Kunzi abikya ndi mino be: ³² «Imi, na Kunzi ka Abalahamu, ka Isaka na ka Yakobo.» Yeso omotiloku ndi be, Kunzi kegu

Kunzi ka bamanda, luki limoti, a Kunzi ka batu nibo ba na obili!»

³³ Bambaza ka bambanzu nibo bukana ndi mutiwi mi nimo, bombombaya ndi kugbe.

*Mutu u nimo okitogi magogo na izangiya
(Maliko 12:28-34; Luka 10:25-28)*

³⁴ Ngbingo yi nino Bafalisayo bukana ndi mina be Yeso udokisini Basadukayo, Bafalisayo bi nibo bamumukana kuwa ndi pa imoti. ³⁵ Bemoti kabu nino ibaga ndi mutu u kugbe, akpudoku ndi Yeso kakisa kabobo, amuusa be: ³⁶ «Muwonisilo! Kuso wa mutu u masi, mutu u tina mo okitogi magogo na izangiya kugbe?»

³⁷ Yeso asikisya ndi be: «Mupa Mombukwana-daku Kunzi na limbengi kaku lasi, na mutamanagi kaku masi na yimibo kaku yasi.»

³⁸ Mutu u ma izangiya kugbe na ma mambwa nimo. ³⁹ Mutu u ma mifa a mudongoni: «Mupa mamaku mudongoni beyo wipago mino iwe mombukwana-daku yi.» ⁴⁰ Mutu u mifa mi nimo a madulu ma masi nimo ikpikaga ka Mutu u ka Musa na ka bakitabu ka bogyalandu.»

*Kilisito ni Mombukwana ngama Daudi
(Maliko 12:35-37; Luka 20:41-44)*

⁴¹ Ngbingo yi nino Bafalisayo ba ndi mina bumumukana, Yeso umuusa ndi be: ⁴² «Mutamanagi kunu a buni kugu ka Kilisito? Opupa ndi ka livananza ka wani?» Basikisya ndi be: «A miko-mika ngama Daudi.»

⁴³ Yeso abikya ndi be: «Yeki a beyo, pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu, Daudi akwanana ndi liki kamaka Kilisito be Mombukwono-dosu? A beyo, Daudi abikya ndi be:

⁴⁴ <Mombukwono-dosu abikya ndi Mombukwana-dami be: Da wiki ka kumbanzikaniko kami, kadwe ku kwa ku nubiso mino bomuyoniso kaku kusili kaku.> ⁴⁵ Kika neki ni Daudi akamaka Kilisito be Mombukwono-dosu, igyonosa kuwa liki be iki bata miko-mikaki?»

⁴⁶ Kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka nino akwanana ndi kasikisya Yeso likpumuka. Katukya ka lisyε li nilo, kegu na mutu nino ikpunda ndi bata be amuusogi makpumuka.

23

Yeso akauyoyo bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo
(Maliko 12:38-40; Luka 11:39-44, 46-52; 20:45-47)

¹ Yeso abikya kuwa ndi bambaza ka bambanzu na babibya kaki be: ² «Ligubo ka bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo ni kautumbulyaga bambanzu Mutuu ka Musa. ³ Yeki a beyo, humukononi, managya masi nimo bika kamutumbulyaga.

Luki limoti, makobyenitogu yigya kabu. A beyo, mutuu nimo bamupaga, kegu imu mo bagyaga. ⁴ Bukandilyaga bambanzu mokumbogi mutititi, yapuru kabinika, subinikisa ka

mambiga. Luki limoti, ibu bamombukwanadabu bi bakaviligu po gutugu na kpengbe aka kaubinikiso.

⁵ Makpamuka masi nimo bakagya, ikaga ko bulya kaiwonisa aka kambwa ka bambanzu. Bikipikilaga bapanga baya botu ka tundakuto ikani ka makamba. Kugu yi, bokpikaga ndi mina gele-gele yimoti-yimoti ya Mongoni ko Kunzi. Bopundisaga ndi goni bamu baya balopo kabu bayindanda na malende*. ⁶ Ko dumo, bapaga kaikonono ka bapa baya ibiba. Ka bandabu baya malumba kabu, bikononogo ka moliki ma kambwa. ⁷ Ibu bapaga kugbe be biki kaumuuso na ibiba ka bapa baya musilyoni, banumaka be: <Muwonisilo!>.

⁸ Luki limoti, ibunu makoboilyonitogu lino la <Muwonisilo!>. A beyo, Muwonisilo kunu a bemoti aka. Na ibunu basi ma luki-limoti. ⁹ Makamokogonitogu mambanzu gutugu bemoti aka ka obili be <Baba!>. A beyo, Obonu a bemoti aka nino kugu wa lisyu. ¹⁰ Makoboilyonitogu be bamumakagi be <Ngama!>. A beyo, Ngama kunu a bemoti aka ni Kilisito.

¹¹ Mambanzu wa ibiba kugbe luga kunu, akwanana be iki mugya-ligubo kunu. ¹² Mutu wasi nino ibinikaga, Kunzi asisagatu. Luki limoti, nino isisogo, Kunzi abinikagatu.

¹³ Kumbu kunu bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo! Ma batu ba kuboboku! Makaudulyaga bambanzu pisi yigulyo ka bungama ba kugu wa lisyu. Ibinu

* **23:5** 23:5 malende: Bayuda bopundisaga ndi bamu baya balopo kabu, kowonisilo likingyosi be Kunzi umnogoni ndi.

Ɔamombukwono-donu Ɔi makeɣu kogulya ku Ɔeɣeɣo na manakpingba ɣoni Ɔatu niƆo Ɔakapa Ɔe Ɔogulyi.

[¹⁴ Kumbu kunu, Ɔowonisilo Ɔa mutuu na Ɔafalisayo! Ma Ɔatu Ɔa kuƆoƆoku! Mukupyaga Ɔowoko mukumba kabu masi, magyaga malumba mandandanda ka yiwoniso kambwa ka Ɔambanzu. Kinili, Ɔamusombisa ndeke yaru kugbe.]

¹⁵ Kumbu kunu, Ɔowonisilo Ɔa mutuu na Ɔafalisayo! Ma Ɔatu Ɔa kuƆoƆoku! Molingyogo giyo kugbe, manakpakyana ko moƆo mudingidingi, kakisa pisi tino yo makwanano mino kayikoso Ɔbili ka muta gutugu Ɔemoti aka Ɔe iiti maƆiƆya kunu. Kamubailya, madikitisa kuwa ko buku Ɔa Ɔenze na Ɔenze nganga yiƆa kamukitaga ifunu!

¹⁶ Kumbu kunu, ifunu Ɔatu Ɔokolobu Ɔaya mamomo niƆo mukpokyonisogo Ɔodonu! MaƆikyaga Ɔe mumbanzu kako silika ko lino la Nɔabu ko Kunzi, niyo kagyigu likpuma. Luki limoti, kika ni akuni ko lino la olo nino ikaga ka Nɔabu ko Kunzi, okwononi Ɔe agyi nilo aku mina silika. ¹⁷ Ma Ɔongingi na Ɔatu Ɔa kolobu ya mamomo! Iki yo a na izangiya kugbe kakitaga? Olo ikani Nɔabu ko Kunzi niyo abubisaga olo yi nino bitu?

¹⁸ MaƆikyagatu ɣoni Ɔe: <Mumbanzu kako silika ko lino la gbogbo nino Ɔapago mino aƆepe, niyo kagyigu likpuma. Luki limoti, kika ni akuni ko lino la aƆepe nino a kugu wa gbogbo, okwononi Ɔe agyi nilo aku mino silika.> ¹⁹ Batu Ɔa kolobu ya mamomo! Iki yo a na izangiya

kugbe kakitaga? Apepe ikani gbogbo yi nino abubisaga apepe bitu? ²⁰ Yeki a beyo, mutu yi nino akogo silika ko lino la gbogbo nino bapago mina apepe, akako ko lino li nilo na ko lino la masi nimo a kugu yi.

²¹ Na goni, mutu yi nino akogo silika ko lina la Ndabu ko Kunzi, akako ko lino li nilo na ko lino ko Kunzi nino ikaga kuso yi. ²² Na mambanzu yi nino akogo silika ko lino la kugu wa lisyε, akako ko lino lo kiti wa bungama ko Kunzi na ko Kunzi nino ikaga kugu yi.

²³ Kumbu kunu ibunu bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo! Ma batu ba kuboboku! A beyo, mapaga Kunzi zaka wa makpamuka masi. Luki limoti, minaga payaya makpamuka mi nimo a na izangiya kugbe ka Mutuu mudongoni abe: kaika ngbingbili, kaika no kumbu na kaika mutu walinguna. Makwanano bi kagya nimo ni makinigu magogo payaya. ²⁴ Ibunu batu bi nibo bukpokyonisaga batu ba kolobu ya mamomo! Mutumbaga bobingi bakekeke ko libo limwo, luki limoti, mamyo nyama mudingi abe ngamia!

²⁵ Kumbu kunu, bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo! Ma batu ba kuboboku! Masukusaga kopo na sani kunzi yi aka. Luki limoti, kuso yi ika mutumo na makpamuka mo kubaku na tamanaga yanye. ²⁶ Mufalisayo! Wa mutu wo kolobu ya mamomo! Sukusa mbeyi kopo kuso yi, kuwa wa kunzi yi isukusatu goni bingoi!

²⁷ Kumbu kunu, bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo! Ma batu ba kuboboku! Ma mudongoni abe bambuku nibayo bogbodyaga na makpundu bitu, aninisana bayanza kunzi

yi. Luki limoti ni a bayitumo no kuwo ya bamanda na pɔpɔtɔ dididi kɛsɔ yi biɖɛ. ²⁸ Ibunu ma mɛɖɔngɔni bɛgɛyɔ, ko misa ka bambanzɛ, minisanaga abɛ makika batɛ bongbingbili, luki limoti, ma butumo kɛsɔ kunu na kɛbɔbɔkɛ na yigya yanyɛ.

²⁹ Kumbu kunu, bowonisilo ba matɛɛ na Bafalisayɔ! Ma batɛ ba kɛbɔbɔkɛ! Makopika bambukɛ ka bogyalandɛ ko Kunzi, manɔbungusya binza, bingɔ niɓayɔ ka batɛ niɓɔ ba ndi bongbingbili ko misa kaki. ³⁰ Ibunu, mabikyaga bɛ: <Takika ndi gɔni ko ngbingo ka botitosu, takɛkananigɛ ndi na iɓɛ ko dikidi yidukusaga bangɛ ka bogyalandɛ.> ³¹ Ibunu, miyipaga gɔni kubatɛ bɛ ma bomiko-mika balukɛ niɓɔ bulumwisaga ndi bogyalandɛ. ³² Likpɛmɛka nilɔ botitonu bapɛnga ndi, ibunu, wisisiloni kɛwa nolu na kodwisa ka mulifo!

³³ Livananza ka banzɛka! Pisi tina yɔ makwanana ndekɛ mina kanyika yigyogyiso ko buku ba bɛnzɛ na bɛnzɛ? ³⁴ Kinili, imi, namɛtikilyatɛ bogyalandɛ, batɛ ba yim-ibo na bowonisilo. Mɛmwɔgɔ ndekɛ bemoti-bemoti kabɛ, mɛbangilaga bagɔgɔ kɛgɛ wa salaba, mɛtina bagɔgɔ bata pimbo ka bandabɛ baya malɛmba kunu na mukpumyo ka bagɛɖɛ bemoti-bemoti. ³⁵ ɛɛɛ, ibunu kɛwa ndekɛ bɔ miɓɛnya linɛnɛ ko bulya bangɛ ka batɛ basi niyɔ aɖukaga ndi payaya ka ɔbili. Bapɛnga mbɛyi ndi kodukusaga bangɛ ka Abeli ninɔ a ndi mɛtɛ wongbingbili kadwɛ ka niyɔ ka Zakalia ninɔ a ndi mika Balakia. Iyi Zakalia, mamwɔ ndi ka Nɔabɛ ko Kunzi luga wa pa yotu kɛgbɛ na

gbogbo. ³⁶ A lingunū, nakamūbikya ambe: batū ba livananza la lisyē li nili, bibūnya ndeke linunū ko bulya makpūmuka nimō masi.»

*Yeso akalya kumbu ko bulyo Yelusalema
(Luka 13:34-35)*

³⁷ «Eeze ibunu batū ba Yelusalema, batū ba Yelusalema, ibunu makaumwisiso na matamū bogyalandū niḅo Kunzi utikoku! Nganga yinga yō napa ndi mino kaumūmūla batū kakū mūdōngōni bēyō kōkū umūmūlago mino bomikaki ka bēpapandūlū, luki limoti, ibunu makapagū ndi! ³⁸ Wiboni sē binza ambe ndabū kunu otigala ndeke ngundu. ³⁹ Nakamūbikya ambe, katukya mbiya wanū, makeminigū bata kadwē kū kwa kū mabikya ndeke mino bē: <Kunzi adukulyi mūtū yi ninō akodoku būbūnga ko lino ka Mombukwono-dosu!> »

24

*Yeso akabikya bē bapanzatū banū Ndabū ko Kunzi
(Malikō 13:1-2; Luka 21:5-6)*

¹ Ngbingo yi ninō Yeso a ndi mino kaaga ni opupini ka Ndabū ko Kunzi, babibya kaki bakpudoku ndi. Bamonisilo kūwa bēyō Ndabū ko Kunzi ipika ndi mino. ² Luki limoti, Yeso ūbikya ndi bē: «Matū kaina masi nima? A lingunū, nakamūbikya ambe, ka masi nimō makaina wanū, litalū gutugū limoti aka kotigoligū ndeke wanū kūgū wa lagōgō, apanzikana ndeke masi.»

Mokingyosi nimɔ igyonosa ndeke ka mulibo ma ɔbili

(Malikɔ 13:3-13; Luka 21:7-19)

³ Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mina wakika ka Ngɔpa ya Mizeituni, babibya kaki bakpuɔfoku ndi bikedɛ, bamuusa bɛ: «Tibikya mbeyi, likpɔmɔka li nilɔ igyonosa ndeke ngbinga tino? Likingyosi tino lɔ atimibisa ndeke yigoku kakɔ na mulibo ma ɔbili?»

⁴ Yeso usikisya ndi bɛ: «Wiminyonito, mambanzɔ gutugɔ bɛmoti aka kamubonitɔgɔ!

⁵ Bambanzɔ budingi bɔdokuto ndeke ko lino kami, banabikya bɛ: «Imi ni Kilisito!» Bubungusaga ndeke bambanzɔ budingi!

⁶ Mɔkanatɔ ndeke bɔmongoni ba mɔnga na bakɔambe bi. Gutugɔ bɛyɔ, makobongonitɔgɔ. A bɛyɔ, masi nimɔ igyonosatɔ, luki limoti kikigɔ mbeyi mulibo ma ɔbili.

⁷ A bɛyɔ, livananza limoti abɔmanaga ndeke na livananza lagɔɔ, bɔngama bɛmoti ulananaga ndeke na bɔngama bɔgɔɔ. Ayɔndi na bɔzigizo bika ndeke ka bapa dididi. ⁸ Luki limoti, niyɔ yasi ika ndeke mɔɔngɔni abɛ mɔpɔnganagi ma mɔzɔzɔla ma libukuti aka.

⁹ Kɔwa wa, bamɔgaba ndeke kayigyogyiso, bamɔmwɔɔ. Bamɔmɔya ko giyo yasi ko bulya lino kami. ¹⁰ Ko ngbingo yi ninɔ, bambanzɔ budingi bɔgwa ndeke ka baya kabɔ.

Bagabanaga ndeke na bamɔyana luga kabɔ. ¹¹ Bɔgyalandɔ budingi ba bɔngɔ bɔpupɔnokuto ndeke, bubungusaga bambanzɔ budingi. ¹² Bɔnye ika kɔwa ndeke bakpɔ kugbɛ, sipananisɔ ka bambanzɔ budingi adikaga.

¹³ Luki limoti, mutũ yi ninũ okibya ndeke kadwe ka mulibo, inisanatũ na muhukuso. ¹⁴ Babikyaga ndeke Mongoni Manza ma Bũngama ba kũgũ wa lisyẽ ka ɔbili wasi, iba bũdemũ inisoni ka mababa masi. Kũwa wa, mulibo ma ɔbili odoku.»

Yigyogyiso obedulini

(Malikɔ 13:14-23; Luka 21:20-24)

¹⁵ «Ko ngbingo yi ninũ, maminatũ ndeke alũku ninũ bamakaga be <Mũpũpũta mũmbanga>, bamomosini ka Pa yo Tu. A mutũ yi ninũ mugyalandũ Danyele anzina ndi ko bulya kaki. (Mutũ yi ninũ akatangũlaga likpũmũka li nili, ũkanitũ isi yi.)

¹⁶ Kũwa wa, batũ niɔ bika ndeke ka Yudea bogwa ndeke mbangũ miso ya bangũpa.

¹⁷ Mũmbanzũ kiko kugbondo, kosyigũ ndeke bata kava luki ka ndabũ. ¹⁸ Mũmbanzũ kika ko tiko, kigigũ ndeke bata kava kutuko.

¹⁹ Ka masye mi nimũ, bokoko ba bamũma na niɔ bika ndeke kaulunguso bomiki balya ndeke kumbu! ²⁰ Lumboni ambe mbangũ kunu kikonitũgũ ko ngbinga wa ndoɔo ikani ka Lisyẽ la kimumbiso.

²¹ A beyo, ka masye mi nimũ, yigyogyisa ika ndeke yakpũ kũgbe niyũ kanigyonosigũ ndeke katũkya ka mũpũnganagi ma ɔbili kadwe na lisyẽ li nili. Na inguo ya yigyogyiso yi niyũ kigyonosigũ ndeke bata. ²² Kunzi kokundumosi ndi masye mi, iba kegũ na mũmbanzũ gũtũgũ bemoti aka ninũ ahũka ndeke. Luki limoti,

okundumosa ndi beyo ko bulya ka batu nibo upunaga ndi.

²³ Kika ni mumbanzu amubikyini be: <Winoni! Kilisito a wanu!> Ikani <A ku!>, makabinikyononitogu. ²⁴ A beyo, bakilisito ba bongo na bogyalandu ba kuboboku bopupokuto ndeke. Bagyaga ndeke mokingyosi makrukru na makrumuka mumbanga-mbanga kakisa kaubungusaga gutugu batu nibo aka bo Kunzi upunaga ndi. ²⁵ Eee, hukononi! Imi, namutukusyogini motili kambwa aka.

²⁶ Kika ni mumbanzu amubikyini be: <Winoni! Kilisto a ka isa!>, makindonitogu ku beyo. Ikani kamubikya be: <Winoni! A ka ndabu ya kusol!>, makabinikyononitogu.

²⁷ A beyo, doku ko Mika-mumbanzu ika ndeke mudongoni abe ngbangbata kanginana, ozigo obili wasi katukya ka ingenge adwe ka dumbe.

²⁸ Pa yasi niyo manda ika ndeke mino, bombu nibo balyaga makolo bamumukana wa go wa.»

*Doku ko Mika-Mumbanzu
(Maliko 13:24-27; Luka 21:25-28)*

²⁹ «Nginga mukede kumbusa wa masye ma yigyogyiso yi niyo,

<Moni olimika ndeke bipi.

Timba kanzigu ndeke bata.

Mangutu onyukogoku ndeke kotukyoku kugu wa lisyε.

Makrumuka mo ngu nimo kugu wa lisyε izukula ndeke bingbwuku-ngbwuku.>

³⁰ Kūwa wa, likingyosi ko Mika-Mūmbanzu inisanatu ndeke kugu wa lisyē. Mababa masi ka bambanzu nibo kusili wa moni igomis-agatu ndeke. Bamina kūwa ndeke Mika-Mūmbanzu ni anodoku ka bekuḅa no ngu na ibiba yakru. ³¹ Bofya ndeke siba niyo apaga liyu lapu. Mika-Mūmbanzu utika ndeke bamalaika kaki ka mondu masi makwanganya ma obili, kaumumula batu basi nibo upunaga ndi ka banakpangbala basi ba obili.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya sibukuso niso abukutaga

(Maliko 13:28-31; Luka 21:29-33)

³² «Hukononi mutiwi nimo sibukuso akapa. Ngbingo yi nino mapaku ma sibukuso obuukonogo mino, magogo apunga kabaka, mibaga be syangasu a kūwa buwobi kobuniko. ³³ Mufongoni goni, ngbingo yi nino ibunu mina ndeke mina makpumuka mi nimo masi, wiboni ambe doku ko Mika-Mūmbanzu a kūwa buwobi, a ka mupumi.

³⁴ A lingunu, nakamubikya ambe, batu ba livananza li nili bakolumwogigu basi ni makpumuka mi nimo masi kanigyonosigu. ³⁵ Lisyē na litombu olimikatu ndeke, luki limoti likpumuka kami kolimikigu ndeke lu.»

Kunzi yikaka aka no akaibo ngbingo wa mulibo

(Maliko 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)

³⁶ «Mūmbanzu gutugu bemoti aka kibigu lisyē ikani ngbingo yi nino makpumuka mi nimo igyonosa ndeke mino, iki bamalaika ba kugu

wa lisye ikani Miki. Luki limoti, Baba mukaka aka no akaibo. ³⁷ Mufongoni begyo igy-onosa ndi mino ko ngbingo ka Nua, ika ndeke begyo ko ngbingo yi nino Mika-mumbanzu odoku ndeke mino. ³⁸ A beyo, kambwa wo tumo yidingi, bambanzu bikaga ndi kalyalya, banomwo, banavanana, banugaba bomikabu ka bovononi kadwe ka lisye li nilo Nua ogulya ndi mino ka ingbolo. ³⁹ Bakatamanagigu ndi likpumuka gutugu limoti aka, kadwe ku kwa ku tumo yidingi odoku ndi mino kaulumwisaga basi bigbatata.

Ika ndeke mufongoni begyo ka lisye li nilo Mika-mumbanzu igoku ndeke mino. ⁴⁰ Ngbingo yi nino, bambanzu baba bikaga ndeke ko tiko, bavaga ndeke bemoti, basa wagogo. ⁴¹ Boko baba bikaga ndeke kadwa mupunga, bava ndeke bemoti, basa wagogo.

⁴² Yeki a beyo, wikoni neki subisi, kye makibigu lisye nilo Mombukwono-donu igoku ndeke mino. ⁴³ Wiboni binza ambe, mombukwana ndabu kibaga ndi ngbingo yi nino mutu wo kubaku odoku mino, iba ikaga bongbinga basi wakitulya kye bakobunonitogu ndabu kaki. ⁴⁴ Kinili, wikoni neki bakitulya, kye Mika-mumbanzu odoku ndeke ko ngbingo yi nino makikigu mino na mutamanagi.»

Lizuni ka mugya-ligubo wongbingbili na wa yimibo

(Luka 12:41-48)

⁴⁵ «Wani se kuwa no a mugya-ligubo walingunu na wakimibo? A nino mombukwana-daki asilya ligubo lilupyaga malili ka bagya-ligubo bagogo ko ngbingo yi nino okwononi mino. ⁴⁶ Igyagya ka mugya-ligubo nino mombukwana-daki kigoku, atakanya idukufini bigubu kagya ligubo li nilo. ⁴⁷ A lingunu, nakamubikya ambe, mombukwana-daki abisa ngama kaanda mukumba kaki masi.

⁴⁸ Luki limoti, kika mugya-ligubo wanye nino ibikyaga be: «Mombukwana-dami kegũ kaigoku mbiya wanũ.» ⁴⁹ Apunga kuwa kaubuma bawai-daki bagya-ligubo, kalyalya na komwo pa imoti na badangbala.

⁵⁰ Mombukwana-daki yi nino igoku banũ ka lisyẽ na ko ngbingo yi nino kikigũ mino kaibo. ⁵¹ Akpumyo, agyogyisa mudongoni beyo Kunzi ugyogyisa ndeke mino batũ ba kubobokũ, ambimbo ka pa niyo bagamanaga mino, banilya manzũ bikyalũ-kyalũ.»

25

Bibu ka basika tekebe

¹ «Ka lisyẽ li nilo, bokinyasa ndeke bungama ba kugu wa lisyẽ na basika tekebe. Ibe, buva ndi batala kabũ, бага katilya mombukwono dumo wa ndũwa. ² Luga kabũ, kubukumuti ba ndi nibo bakimibo. Na kubukumuti bagogo batũ buzinga. ³ Nibo buzinga buva ndi batala kabũ aka, ni bakovigũ molingo magogo mumatila kusõ yi. ⁴ Luki limoti, nibo bakimibo, buva ndi batala na molingo magogo ka basupa.

⁵ Niyɔ mombukwono dumo wa ndɔwa olipya ni kanodukugu, boko bi niɔɔ basi ɓarɔnga ndi kazinga ɓatɔɔ, ɓalalana ndi.

⁶ Lugo wo biti, liyɔ limoti aɓikya ndi ɓe: <Winoni! Mombukwana dumo wa ndɔwa a ko pisi! Gyoni, togoni katilya!> ⁷ Kɔwa wa, boko basi ɓozuzuka ndi, ɓutɔnaga ɓatala kaɓɔ.

⁸ Basika ɓuzinga ɓaɓikya ndi niɔɔ ɓakimibo ɓe: <Tipɔni gɔni mino ikya molingo, kye ɓatala kusu ɓanolimiko.> ⁹ Luki limoti, ɓusikisya ndi ɓe: <Kali! Molingomi mi nima a makeɗe, kakwananigɔ katitulyana basi! Windoni koluwo mokunu ka ɓatɔ niɔɔ ɓagabaga.>

¹⁰ Ngbingo yi ninɔ ɓinda ndi mino, mombukwono dumo wo vononi osiloku. Bawai dabɔ kubukumuti niɔɔ ɓa ndi ɓakitulya, ɓingya ndi pa imoti na iɓɔ ka ndaɓɔ yo dumo. Kumbuso yi, ɓadɔla ndi mupumi.

¹¹ Kɔwa wa, niɔɔ ɓuzinga ɓigoku ndi, ɓaɓikya ɓe: <Hiii Mombukwono-dosu! Mombukwono-dosu! Tihukwilyano ɓaka mupumi!> ¹² Luki limoti, osikisya ndi ɓe: <A lingunɔ, nakamɔɓikya amɓe, nakamumibigɔ!>»

¹³ Yeso aɓikya ɓata ndi ɓe: «Wikogoni neki ɓufisi! Kye makibigɔ lisyɔ ikani ngbingo.»

*Lizuni ka ɓagya-ligubo niɔɔ ɓɔpaga ndi buyi
(Luka 19:11-27)*

¹⁴ «Bokingyasa ndeke ɓangama ɓa kugɔ wa lisyɔ na matɔ ɓemoti ninɔ a ndi na ligandɔ. Kambwa katukya, umaka ndi ɓagya-ligubo kaki, ugbananilyaga makpɔmuka kaki. ¹⁵ Kabɔyɛnɛnɛ no ngu ka mɔmbanzɔ yikaka-yikaka, apá ndi

mugya-ligubo bemoti bambuma kubukumuti. *
Wagogo, apa ndi bambuma baba. Na wagogo
bata, apa ambuma bemoti. Kumbuso yi, aga ndi
iyi.

¹⁶ Mugya-ligubo nino bapa bambuma
kubukumuti, aga ndi na ibu koyikosogo, inisana
ndi bata na bagogo kugu yi kubukumuti. ¹⁷ Nino
bapa ndi bambuma baba, aga ndi iyi koyikosogo
begoyo, inisana ndi na bagogo kugu yi baba goni.

¹⁸ Luki limoti, nino bapa ndi ambuma bemoti,
inda ndi kakpo libye, olumbo, asuma ndi.

¹⁹ Niyo masye akitaga mudingi, mombukwana-
daba igoku ndi. Ubikya kuwa ndi bagya-
ligubo kaki bi nibo be batumbulyagi isaba
ya makpuma kaki. ²⁰ Mugya-ligubo nino
bapa ndi bambuma kubukumuti, odoku, apa
bagogo kubukumuti kugu yi. Abikya ndi be:
<Mombukwono-dosu! Wesa ndi na bambuma
kubukumuti. Wina! Ninisana ndi bata na
bagogo kubukumuti goni.>

²¹ Mombukwana-daki abikya ndi be: <A binza!
Wa mugya-ligubo wanza. Wo bi na bungbingbili
ko luki likede, nubisa banu ngama kobuulyaga
makpuma mudingi. Gulyo ka igyagya ka
Mombukwana-daku!>

²² Mugya-ligubo nino bapa ndi bambuma
baba, odoku ndi goni iyi, abikya ndi be:
<Mombukwono-dosu! Wesa ndi na bambuma
baba aka. Wina! Ninisana ndi bata na bambuma
bagogo baba kugu yi.>

* **25:15** 25:15 Ambuma bemoti wo buyi bi nibo uluwaga ndi
bangombe kubukumuti.

²³ Mombukwana-daki abikya ndi be: <A binza, wa mugya-ligubo wanza na walingunū! Wo bi mutū walingunū kobuulyogo luki likede, nubisa banū ngama kobuulyogo makpamuka mudingi. Gulyo ka igyagya ka Mombukwana-daku!>

²⁴ Kuwa wa, mugya-ligubo ninō bapá ndi ambuma bemoti, odoku, abikya ndi be: <Hiii Mombukwono-dosu, nibagatu ambe wa mudfiya. Wobuulyaga ku wakakunagigu mino, wanyogo masolo ku wakokunigu mino. ²⁵ Kinili, nabagatu ndi, naga kasuma ambuma kaku ka litombu. Wina! Va ambuma kaku nimu.>

²⁶ Mombukwana-daki asikisya ndi be: <Wa mugya-ligubo wanyε, mafolobondo! Wibagatu ndi be nobuulyaga ku nakakunagigu mino, namumula masolo ninō nakokunigu. ²⁷ Yeki a beyo! Wakwanana ndi kobisa buyi kami ka baki, iba wa nigiku mino, nakwanano bi konyoku ni itundini. ²⁸ Mukupyoni neki ambuma yi ninō, mapá mutū yi ninō a ndi nobu tekebe. ²⁹ A beyo, mumbanzu kika no luki, bamatilyatu bata, ika kuwa na imu makpu. Luki limoti, mutū yi ninō kegu no luki bakupa gutugu luki likede aka nilo akwanano bi kaika nolu. ³⁰ Mugya-ligubo yi nimu kegu na izangiya, mudikitioni kunzi ko biti, a pa ya kigomisogo na kailya manzu.>»

Beyo Mika-Mumbanzu ako ndeke mino mungimbo ma obili

³¹ «Ngingo yi ninō Mika-Mumbanzu odoku ndeke mina ka ibiba kaki, pa imoti na bamalaika basi, ika ndeke ko kiti kaki wa bungama, ka ibiba ya kugu wa lisyε. ³² Bambanzu bo

giyo yasi bamumukana ndeke kambwa kaki. Ugbanana ndeke bambanzu dididi mudongoni beyo mububulyo ugbananaga mino bamemi na bakondolo. ³³ Ubisa ndeke bakondolo ka nakpangbala wa kumbanzikaniko kaki, ubisa bamemi ka kulekuke.

³⁴ Niɔ ba ka kumbanzikaniko, ngama ubikya kuwa ndeke be: <Doniku, ibunu niɔ Baba amudukulyoni ndi buɔnga. Voni lisimo la bungama niɔ bamubungusilyaga ndi katukya ko ngbingo niɔ aka no bagya ndi mino ɔbili.

³⁵ A beyo, na ndi kaimukana nza, mepatu ndi malili. Na ndi na musasa, mepa liɔ limwo. Na ngbingo yi niɔ na ndi mino mubiko, metilyatu ndi. ³⁶ Ngbingo yi niɔ na ndi mino ndumbu, mepatu ndi botu. Na ndi no kolobu, modokuto ndi kenda. Ko ngbingo yi niɔ na ndi mino ka boloko, modokuto ndi kenda.>

³⁷ Kuwa wa, batu bongbingbili samuusa ndeke be: <Mombukwono-dosu, ngbinga tino no tumina ndi mina na nza, tupa malili? Ikani na musasa, tupa liɔ limwo? ³⁸ Ngbinga tina no wa ndi mino mubiko, tutilya? Ikani wa ndi ndumbu, tupa botu? ³⁹ Na ngbinga tina no tumina ndi mino no kolobu, ikani ka boloko taga kaunda?>

⁴⁰ Kuwa wa, ngama usikisya ndeke be: <A linguu, nakamubikya ambe, lasi niɔ magyilya ndi bemoti luga ka bomiki bakekeke bi niba ikani bemoti luga ka bomika-mama, megyilya ndi imi bikpe.>

⁴¹ Kuwa wa, ubikya ndeke niɔ bika ndeke ka kulekuke kaki be: <Tukyoni buwobi na imi, ibunu migbongisisoni! Windoni ko buku ba

benze na benze. Buku bi nibo ibungusyaga ndi ko bulya ka mumuyoniso na bamalaika kaki!
 42 A beyo, na ndi kaimukana nza, makepágu ndi malili. Na ndi na musasa, makepágu ndi libo limwo. 43 Ngbingo yi nino na ndi mina mubiko, maketilyagu ndi. Ngbingo yi nino na ndi mina ndumbu, makepágu ndi botu. Na ngbingo yi nino na ndi mina no kolobu ikani ka boloko, makodokugu ndi kenda.»

44 Kwa wa, basikisya ndeke be: «Mombukwono-dosu, ngbinga tina no wa ndi mina kaimukana nza, ikani musasa, ikani wa ndi mubiko, ikani wa ndi ndumbu, ikani no kolobu, ikani ka boloko ni takusingyigu?»

45 Ngama usikisya kwa ndeke be: «A linguna, nakamubikya ambe, lasi nilo makagyilyagu ndi bemoti luga ka bomiki bakekeke bi niba, makegyilyagu ndi imi.» 46 Batu bi nibo bopupa ndeke wa, baga kaigyogyiso ka benze na benze. Luki limoti, nibo bongbingbili, bogulyo ndeke ka obili wa benze na benze.»

26

*Bangama bakagya dikidi kamwisiso Yeso
 (Maliko 14:1-2; Luka 22:1-2; Yuani 11:45-53)*

1 Ngbingo yi nino Yeso ama ndi mina kapá mutiwi mi nimo masi, ubikya babibya kaki be: 2 «Makaiba be yinga wa Pasika ika banu kumbusa wa masye maba. Basutatú Mika-Mumbanzú kye babangilagi ka musalaba.»

3 Kwa wa, bokumu-kumu na bambokum-bokú ka Bayuda bamumukana ndi ka ndabu ko kumu-kumu beyo ka Kayafa. 4 Bagya

ndi dikidi kagwisiso Yeso bipele na kamwisiso. ⁵ Luki limoti, ba ndi kabikya be: «Takagwinitogwa ko ngbinga wa yinga, kye bambanzu bakovikimonogoni.»

*Muka bemoti akpozyini Yeso na malazi ka mu
(Maliko 14:3-9; Yuani 12:1-8)*

⁶ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mina ka Betania, ogulya ndi ka ndabu ka Simoni nino a ndi kebu-kebu. ⁷ Muko bemoti akpudoku ndi. Muko yi nino a ndi na malazi ma ligabu lapu kuge ko supa nino bagya ndi na litalu la alibati. Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kalyalya, muko yi nino akpazyaga ndi na malazi mi nimo ka mu. ⁸ Niyo babibya kaki bina beyo, utula. Babikya be: «Ko bulya iki yo akaputa mino malazi beyo?» ⁹ Bakwanano bi kagaba ka ligabu lapu kuge na kapra batu ba yangya buyi bi!»

¹⁰ Yeso andunga ndi yikpukpukukya kabu, umuusa kawa be: «Ko bulya iki yo mo mino kaikpukpukukya kugu ka muko yi nimo? Nilo egyilyi, a yanza! ¹¹ A beyo, mika ndeke pa imoti na batu ba yangya masye masi. Luki limoti, imi, takikigu ndeke pa imoti na ibunu aka. ¹² Ngbingo yi nino ekpozyi mino na malazi nima ka nzuyi, akebungusyogo ko bulya lisyenilo belumba banu mino. ¹³ A lingunu, nakamubikya ambe: bapa bayasi ku babikyaga ndeke mino Mongoni Manza mi nima ka obili wasi, batamanaga ndeke nilo muko yi nimuna ogyi, banatumbulaga yi.»

*Yuda Isikalioti obingisyini kagaba Yeso
(Maliko 14:10-11; Luka 22:3-6)*

14 Kūwa wa, Yuda Isikalioti, bemoti luga ka batutumbwa tekebe na baba, inda ndi ka bokumu-kumu. 15 Umuusa ndi be: «Nakamugabilya, mepá iki?» Kūwa wa, bapá bambuma bayo buyi batekebe basaa. 16 Katukya ko ngbingo yi nino, Yuda apunga kūwa ndi kakisa pisi kaugabilya Yeso.

Yeso akalya Pasika na babibya kaki

(Maliko 14:12-26; Luka 22:7-23; Yuani 13:21-30; 1 Bakolito 11:23-25)

17 Ka lisyé la mambwa la yinga wa Mukati mokofulu, babibya ka Yeso bakpudoku ndi, bamuusa be: «Wakapa be tubungusilyogiku malili ma Pasika yani?»

18 Usikisya ndi be: «Windoni ka gũũ, * ka alukũ bemoti bene. Mabikyoku be: Muwonisilo akabikya be: «Ngbingo kami a kūwa buwobi. Nakalya Pasika kũ kakũ pa imoti na babibya kami.» 19 Babibya bagya ndi mufongoni beyo Yeso ukpamya ndi mino, bamba kūwa ndi malili ma Pasika kũ beyo.

20 Niyo bugogo ogwo, Yeso ika ndi kalyalya pa imoti na batutumbwa tekebe na baba.

21 Ngbingo nino ba ndi mino kalyalya, abikya be: «A lingũũ, nakamubikya ambe, bemoti kunu egabatũ.» 22 Batutumbwa balya ndi kumbu, bapunga kamuusogo yikaka-yikaka be: «Mombukwono-dosu! Imi?»

23 Yeso osikisya be: «Mũtũ yi nino akamakyaga kubokũko ka sani pa imoti na imi no egaba banũ. 24 Mika-mũmbanzũ akokwa mufongoni

* 26:18 26:18 Gũũ yi nino ni Yelusalema.

βεγο ikpikaga ndi mino ko bulya kaki. Luki limoti, kumbu yidingi ka matu yi nino akagaba yi! Ika gutugu ndi binza kugbe ni kibukutigu!»

²⁵ Kuwa wa, Yuda nino a ndi kagaba, amuusa be: «Muwonisilo! Imi?» Yeso asikisya ndi be: «Wobikyi ni iwe!»

²⁶ Ngbingo yi nino ba ndi mino kalyalya, Yeso ava ndi mukati. Kumbuso kabibisa Kunzi, obunonogo, upaga babibya kaki. Ubikya kuwa ndi be: «Voni, malya, a nzuyi kami.» ²⁷ Kuwa wa, ava ndi kopo, kumbuso kabibiso Kunzi, upa. Ubikya ndi be: «Mwoni ibunu basi!

²⁸ A bego, niyina a bangu kami. Bangu ya agume ko Kunzi. Odukonaga ndeke ko bulya ka batu budingi na ko bulya mapilya ma bunye.

²⁹ Nakamubikya ambe, nakamwigu ndeke bata vinya wa muzabibu, kadwe ka lisyε nilo namwo ndeke mino nino wambiya pa imoti na ibunu basi ka bungama ka Baba.»

³⁰ Kuwa wa, bimbila ndi limbū libibisa Kunzi. † Kumbuso yi, bopupa ndi wa, baga ka Ngupa ya Mizeituni.

Yeso obikiyini be Petele amanganyatu

(Maliko 14:27-31; Luka 22:31-34; Yuani 13:36-38)

³¹ Kuwa wa, Yeso ubikya ndi babibya kaki be: «No biti ya lisyε li nili, ibunu basi memanganyatu. A bego, ikpikaga ndi be: <Namwo ndeke mububulyo ka bakondolo. Na ambaza kabu omisikana bingwi.>

† **26:30** 26:30 Bayuda, ngbingo yi nino bamaga ndi mino kalya malili ma Pasika, bimbilaga ndi Mambu 113-118 na 136. **26:31** 26:31 Wanda ka Zakalia 13:7.

³² Luki limoti, kumbuso imi kopupo ka mbuku, metokonyoku ndeke ka Galilaya.»

³³ Kwa wa, Petele abikya ndi be: «Gutugu bengeri basi bakuginyo, luki limoti, imi nakumanganyigu ndeke!»

³⁴ Yeso asikisya ndi be: «A linguna, nakaubikya ambe, no biti ya lisyε li nili, kambwa koku kaalika, wika ni wemongonyini nganga yisaa.»

³⁵ Petele asikisya ndi be: «Gutugu kiko be tokwi pa imoti, nakumanganyigu ndeke!» Babifya bagogo basi babikya ndi begayo.

*Yeso akalumba ko tiko ya Getesemani
(Maliko 14:32-42; Luka 2:39-46)*

³⁶ Kwa wa, Yeso na babifya kaki bosila ndi ka Getesemani. Ngbingo yi ninu badwe ndi mino, ubikya be: «Wikonononi wanu ko ngbingo yi ninu na mbeyi mino kaında kalumba ku.»

³⁷ Kumbuso yi, бага ndi na Petele na bomika Zebedayo baba. Yeso apunga ndi kalya kumbu, otuma na kubangaku bidε.

³⁸ Kwa wa, ubikya ndi be: «Nakalya kumbu kugbe buwobi kokwo. Wikoni wanu, mika bubisi aka pa imoti na imi.»

³⁹ Kumbuso yi, isisila ndi kambwa yikedε, ogwo mokpukpu. Apunga kalumba be: «Baboo! Kika ni akwananatu, ikidisyano baka kopo wa yigyogyiso yi nimu! Gutugu beyo, kikonitogu sipananiso kami. Luki limoti, iki niso kaku aka.»

⁴⁰ Kumbuso yi, Yeso igoku ndi wa usa ndi mina babifya kaki, utakanya kwa ndi ka batoto.

Amuusa ndi Petele be: «Wakokwononigu kaika mubisi pa imoti na imi gutugu ka saa-imoti aka? ⁴¹ Wikoni bubisi, manalumba, kye makogulyonitugu ka kuboboku! Limbengi a na musasa kagya bunza, luki limoti, nzayi a na buru.»

⁴² Yeso ukida ndi ka nganga ya yiba, alumba be: «Babooo! Kika ni kokwononigu bi be koro wa yigyogyiso yi nimu akidi ni nakamwigu, sipananiso kaku igyonosi neki!»

⁴³ Ngbingo yi ninu igoku ndi mino buwobi na babibya kaki, utakanya bata bulalana aka kye toto a ndi ni ubedulini. ⁴⁴ Kwa wa, Yeso usa ndi bata, inda kalumba ka nganga ya yisaa. Malumba mi a ndi mudongoni abe nimo ma mambwa aka.

⁴⁵ Kumbuso yi, igoku ndi ku babibya ba ndi mino, ubikya be: «Ambe, ma asi ka batoto aka na kaimumbiso? Ngbingo itulyonini! Biko kasuta Mika-mumbanzu ka maboku ka batu banye. ⁴⁶ Zuzukoni, togoni! Winoni, mutu yi ninu akegaba, osiliniku!»

Bagwini Yeso

(Maliko 14:43-50; Luka 22:47-53; Yuani 18:3-12)

⁴⁷ Ngbingo yi ninu Yeso a mbeyi ndi mina kanzina aka nu, bemoti luga ka babibya kaki tekebe na baba ninu ina ndi be Yuda opuponoku. A ndi pa imoti na ambaza mudingi ka bambanzu. Batu bi nibo ba ndi na badukpa na bengbingili. Bokumu-kumu na bamboku-mboku ka Bayuda bo butikoku ndi. ⁴⁸ Yuda ninu a ndi ni agobini Yeso, a ndi ni ubikyini kambwa aka beyo agyo

mino, ʘbikya ʘe: «Alukʘ nino napututo, iba iyi nino. Mugwini!»

⁴⁹ Yuda akpuɔoku ndi Yeso ʘigala-gala, amuusa ʘe: «Muwonisilo! wanodokuuu!» Apututa kʘwa.

⁵⁰ Iyi asikisya ndi ʘe: «Wai! Gyano nilo woduku kagya.» Kʘwa wa, ʘatʘ ʘi nibo ʘisisiloku ndi, ʘagwi.

⁵¹ Bemoti ka ʘabibya ka Yeso anyo ndi dukpa kaki, ayipa mʘgya-ligubo ko kumu-kumu, ako kutiliko.

⁵² Luki limoti, Yeso abikya ndi ʘe: «Wigisa dukpa kakʘ ka pa yi! A ʘeyo, mutʘ wasi nino abumanaga na dukpa, okwa ndeke dukpa goni.

⁵³ Ambe, wakegu kaiba ʘe nakwanana kakunga Baba kesingyo? Wa aka wa, etikilyoku kakitaga ʘambaza tekeʘe na ʘaba ka ʘamalaika.‡ ⁵⁴ Luki limoti, kutikoku ʘamalaika ʘeyo, Mobiso Motu akwanana kaitulyana liki? A ʘeyo, Mobiso mi nimo akabikya ʘe masi okwononi kaigyonasa ʘeyo aka yo.»

⁵⁵ Kʘwa wa, Yeso abikya ndi ʘambaza no ʘe: «Moduku kegwi na ʘadukpa na ʘengbingili abe nakika mutʘ wo kubaku? Nikaga ndi pa imoti na ibunu masye masi wakiko ka Ndabu ko Kunzi ni nanapa mutʘ, makegwigu ndi. ⁵⁶ Luki limoti, masi nimana akaigyonosa kye itulyani ʘeyo ʘogyalandu bokpikaga ndi mino.»

Kʘwa wa, ʘabibya ʘasi ʘasa ndi Yeso, ʘogwa mbangu.

‡ **26:53** 26:53 Bambaza tekeʘe na ʘaba a ndi banda ʘasuda mufɔngoni abe ʘelofu ʘatekeʘe madiya na ika na ʘaba.

Yeso akasamba ka Basa-Yidingi ka bangama ka Bayuda

(Maliko 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Yuani 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Bambanzu niḅo ḅagwi ndi Yeso, бага na iyi ka Kayafa ninḅ a ndi kumu-kumu. Bowonisilo ba mutuu na bamboku-mboku ba ndi ḅumumukana ku ḅeyo. ⁵⁸ Petele a ndi kabiyiḅya Yeso mina byi kadwe ku kwa ku ka ndaḅu ko kumu-kumu. Ogulya ndi ka pa yangba, ikoku pa imoti na ḅazamu kaina ḅeyo isilyoku mino.

⁵⁹ Bokumu-kumu na bangama ḅagḅḅo basi ba Basa-Yidingi ba ndi kaukisa ḅademu ba ḅongḅ, kye ḅinisoni no pisi kamwisiso Yeso. ⁶⁰ Luki limoti, ḅakinagu ndi, ḅutugu ḅeyo ḅatu ḅudingi ḅodogoku ndi mino kabukulyaga ḅongḅ.

Ka muliḅo, ḅatu ḅaba ḅodoku ndi kabikya ḅe: ⁶¹ «Mutu yi nimu abikya ndi ḅe: «Nakwanana kapanza Ndaḅu ko Kunzi, kopika ḅata kumbusa wa masye masaa.»»

⁶² Kuwa wa, kumu-kumu amaga ndi, amuusa Yeso ḅe: «Ambe, wakegu kosikisyo? Wakabikya ḅu ka bangbanga niḅana bambanzu ḅakaupilyaga ḅa?» ⁶³ Luki limoti, Yeso adaka ndi biwo.

Kumu-kumu abikya ḅata ndi ḅe: «Nakau-muuso ko lino ko Kunzi ninḅ a na ḅḅili, tibikya pisi ka silika, iwe ni Kilisito, Miko Kunzi?»

⁶⁴ Yeso asikisya ndi ḅe: «Iwe mombukwanadaki wofikyini! Luki limoti, nakamubikya ambe katukya mbiya wanu, maminatuu Mikamambanzu wakiko ka kumbanzikaniko ko Kunzi

nino wo Ngu. Na maminatu ndeke goni ni anodoku ka bekuaba kugu wa lisyε.»

⁶⁵ Kuwa wa, kumu-kumu yi nino inuaga ndi botu. Abikya be: «Atumbwini Kunzi! Takegu bata na nzoyi ya bademu. Mapunya kaukana beyo atumbwi mino. ⁶⁶ Makabikya bu?» Basikisya ndi be: «Okwononi bamwi!»

⁶⁷ Kuwa wa, babakyaga ndi Yeso na botikito ko miso, bayipaga bangwasi. Bagogo bayipaga ndi bangwasi, ⁶⁸ banabikya be: «Kilisito! Ndunga pisi ka bugyalandu! Tibikya, wani no uipi?»

Petele amongonyini Yeso

(Maliko 14:66-72; Luka 22:56-62; Yuani 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Ko ngbingo yi nino, Petele a ndi iyi wakiko kunzi ka pa yangba. Kuwa wa, mugya-ligubo bemoti musika yi akpudoku ndi, abikya be: «Iwe, watu ndi goni pa imoti na Yeso mutu wa Galilaya.» ⁷⁰ Luki limoti, Petele anganya ndi kambwa ka batu basi be: «Imi, nakibigu nilo wakapa kabikya.»

⁷¹ Kumbuso yi, isisila ndi miso ya mupumi ma pa yangba. Mugya-ligubo musika yi wagogo amina ndi, ubikya batu nibo ba ndi wa be: «Mutu yi nimuna a ndi pa imoti na Yeso mutu wa Nazareti.» ⁷² Petele anganya bata ndi, ako silika be: «Imi, nakamibigu mutu yi nime!»

⁷³ Kumbusa yikedε, batu nibo ba ndi wa bakpudoku ndi Petele, babikya be: «A beyo, wa goni bemoti kabu. Gutugu munzina kaku aka akowonisilo binza be wa Mugalilaya!» ⁷⁴ Petele ako ndi silika, abikya be: «Nigyogyisi! Kika ni

nakabikya bongō. Nakamibigu aluku yi nimu!»
Wa aka wa, koku alika ndi.

⁷⁵ Petele atamana munzina nimo Yeso abikya ndi be: «Kambwa koku kaalika, wika ni wemongonyini nganga yisaa.» Kuwa wa, opupa ndi kunzi, apunga ndi kagama no kumbu kugbe.

27

*Bogoni na Yeso kambwa ka ngama mudingi
beyo ka Pilatu*

(Maliko 15:1; Luka 23:1-2; Yuani 18:28-32)

¹ Niyo lisyε asyε, bokumu-kumu na bamboku-mboku bolikilya ndi dikiɗi kakisa kamwisiso Yeso. ² Kumbuso kakondisiso, baga na iyi, bamomosa ndi bigbu kambwa ka ngama Pilatu nino andaga ndi iwili ya Luma.

*Yuda ibongisini
(Ligubo 1:18-19)*

³ Niyo Yuda nino agaba ndi Yeso ukana be bomosini mutuu kamwo Yeso, apunga ndi kalya kumbu kugbe. Umigisya kuwa ndi bokumu-kumu na bamboku-mboku bambuma batekebe basaa baya buyi. ⁴ Ubikya ndi be: «Nogyi bi bunye kodukusaga bangu ka mumbanzu yi nino kegε bi na bunye.»

Luki limoti, ibu basikisya ndi be: «Katindigu ibusu. Undi iwe aka.»

⁵ Yuda ombimba ndi buyi bi nibo ka Ndabu ko Kunzi. Kumbuso yi, atukya ndi, aga kaibongiso.

⁶ Bokumu-kumu bapunaga ndi, babikya be: «Mutuu kusu katikpamyagu be tobisogi inguo yo

buyi bi niɓa ka kpokoyo ya ndaɓu ya malumba. A ɓeyɔ, a mukalya ma ɓangu.»

⁷ Kumbuso wa yakanana, boluwa ndi no buyi bi niɓo tiko ka maɓokɔ ka alukɔ ɓemoti niɓo alukaga ndi ɓambike. Boluwa ndi tiko yi niyɔ ko bulya yilumbo mino ɓobiko. ⁸ Kinili, kadwe na lisyɛ li nili, tiko yi niyɔ ɓalikyaga ɓe «Tiko ya Bangu».

⁹ Kɔwa wa, itulyana nilo ibikya ndi pisi ka mugyalandu Yelemia ɓe: «Bava ndi ɓambuma ɓatekeɓe ɓasaa ɓaya buyi. Ligabu li nilo Bezaleli ɓobisa ndi ko bulya kaki. ¹⁰ Boluwa ndi no buyi bi niɓo tiko ka maɓokɔ ka muluka ɓambike mɔɔngoni ɓeyɔ Mombukwono-dosu ɛɓikya ndi mino.»

Bogoni na Yeso kambwa ka Pilatu

(Maliko 15:2-15; Luka 23:2-3, 18-25; Yuani 18:29-19:16)

¹¹ Binda kɔwa ndi na Yeso kambwa ka ngama wa iwili ɓeyɔ ka Pilatu. Iyi Pilatu amuusa ndi ɓe: «Iwe ni ngama ka Bayuda?» Yeso asikisya ɓe: «Iwe no wobikyi.»

¹² Kumbuso yi, bokumu-kumu na ɓambokɔ-mbokɔ ɓasungulya ndi. Luki limoti, ni kosikisyigu. ¹³ Kɔwa wa, Pilatu amuusa ndi bata ɓe: «Wakegu kaukana ɓangbanga ɓasi niɓana ɓakaupilyaga ɓa?» ¹⁴ Luki limoti, Yeso kasikisyagu ndi ka likpamuka gutugu limoti aka. Likpamuka li nilo ambanga ndi ngama mudingi kugbe.

27:10 27:9-10 Wanda ka Zakalia 11:12-13; Yelemia 18:2-3; 19:1-2; 32:6-15.

Pilatũ okpomyini ɛɛ ɓamwɪ Yeso
(Malikɔ 15:6-15; Luka 23:15-25; Yuani 18:39-19:16)

¹⁵ Ka yinga ya Pasika, ngama mudingi akulaga ndi mutũ wa bɔlɔkɔ ɓemoti nimo ambaza ka ɓambanzũ atwaga ndi. Ikaga ndi mutũ yi nino ambaza apaga ndi. ¹⁶ Ko ngbingo yi nino, a ndi na mutũ wa bɔlɔkɔ ɓemoti wakimibisikoso kugɛ. Lino kaki ndi ni Balaba.

¹⁷ Kuwa wa, Pilatũ umuusa ndi ɓambanzũ niɓɔ ɓamumukana ndi wa ɛɛ: «Wani no makapa ɛɛ namukulyi luga ka Balaba iɓũ na Yeso nino ɓamakaga ɛɛ Kilisito?» ¹⁸ Uusa ndi ɓeyɔ kye a ndi kaiba ɛɛ ɓasata ndi Yeso ko bulya imi aka.

¹⁹ Ngbingo nino Pilatũ a mbeyi ndi mino wakiko aka kasombiso Yeso, mukaki atikilyoku ndi liyũ ɛɛ: «Mutũ yi nino kegũ na ɓunye, wakimokyonitogu ka likpumuka kaki! A ɓeyɔ, no biti yi niyi, nigyogyisi kugɛ ko nziki ko bulya kaki.»

²⁰ Luki limoti, ɓokumu-kumu na ɓambokũ-mbokũ ka Bayuda ɓatiwa ndi ɓambanzũ ɛɛ ɓakulagi Balaba, ɓamwo Yeso.

²¹ Ngama umuusa ndi ɛɛ: «Luga ka ɓatũ ɓaba ɓi niɓa, wani no makapa ɛɛ namukulyi?» ɓasikisya ndi ɛɛ: «Balaba.»

²² Pilatũ umuusa ndi ɓata ɛɛ: «Nagya kuwa iki na Yeso nino ɓamakaga ɛɛ Kilisito?» ɓambanzũ ɓasi ɓasikisya ndi ɛɛ: «Babangilagi ka musalaba!»

²³ Pilatũ igilya ɓata ɛɛ: «Bunye tino se ɓo agya ndi?» Luki limoti, ɓidukulaga ndi asi kapamikanaga aka na liyũ lapu ɛɛ: «Babangilagi ka musalaba!»

24 Ngbingo yi ninɔ Pilatɔ ina ndi mino bɛ kakwananigɔ kagya bɔta luki na ipumbɔ akai-sisilogo aka, atika ndi bɛ boviku libo, isukusa mabokɔ kambwa kabɔ basi. Abikya ndi bɛ: «Bangu ka mutɔ yi nimɔ kodukogonitɔgɔ ko lina kami. A kɔwa likpɔmɔka kunu aka!»

25 Batɔ basi bosikisya ndi bɛ: «Bangɔ kaki adukagi ka mɔ kusu na ka bomikusu!»

26 Kɔwa wa, Pilatɔ ukɔlyɔ ndi Balaba. Atinisisa ndi Yeso pimbo. Kumbuso yi, ɔpɔ ndi kyɛ babangilagi ka mɔsalaba.

*Basɔda bakatiba Yeso
(Malikɔ 15:16-20; Yuani 19:2-3)*

27 Kɔwa wa, basɔda bɔga ndi na Yeso ka ndabɔ ka ngama wa iwili. Kɔ bɛyɔ, bɔmɔmɔla ndi basɔda basi, bakungulo Yeso bikululu.

28 Banyɔgɔ ndi botu, bɔmokisya kanzɔ wangbɔ.

29 Bobungusyaga ndi biwilili muligi nimɔ a ndi no mowo, bɔmokisya ka mɔ. Bagwisiso ligugɔ ka kubokukɔ kwa kumbanzikanikɔ. Kumbuso yi, bɔbuna ndi moli kambwa kaki katiba, banabikya bɛ: «Ngama ka Bayuda, tumuusito!»

30 Babakyaga ndi na botikito. Bava kɔwa ndi ligugɔ li nilɔ banatinaga nolu ka mɔ.

31 Kumbuso katiba bɛyɔ, banyɔ ndi kanzɔ. Bamokisyo bɔta botu kaki, bɔga kɔwa ndi na iyi kabangilaga ka mɔsalaba.

*Basɔda babongilogini Yeso ka mɔsalaba
(Malikɔ 15:21-32; Luka 23:26-43; Yuani 19:17-*

27)

32 Ngbingo yi ninɔ basɔda bopupa ndi mina wa, babangana na alukɔ bɛmoti ninɔ a ndi mutɔ

wa Kulene, ina ndi be Simoni. Babinikisa ndi na mapupu musalaba ka Yeso.

³³ Niyo bosila ndi ka pa niyo balikyaga be Golgota (isi yi ni: Pa ya Mukuwa ma mu),
³⁴ bapá ndi Yeso vinya mumatanaga no luki lozyo. Luki limoti, ngbingo yi nino akingila ndi mino, akya komwo.

³⁵ Kuwa wa, babangilaga ndi ka musalaba. Batwa ndi libese ko bulya yigbananaga botu kaki.
³⁶ Kumbuso yi, bikanana ndi wa kabuulyogo.

³⁷ Na kugu wa mu kaki, bokpika ndi isi ya likpumaka nilo basungulya ndi mina be: «Aluku yi nimu ni Yeso, ngama ka Bayuda.»

³⁸ A ndi na batu bo kubaku baba nibo bubangilaga ndi goni ka kpolo ka Yeso. Bemoti ka nakpangbala wa kumbanzikaniko, na wagogo ka kulekuke.
³⁹ Bambanzu bi nibo ba ndi kakitaga wa, ba ndi katumbwa Yeso, banagbitya bamu,
⁴⁰ banabikya be: «Wa ndi kapa kapanza Ndabu ko Kunzi, wopika yagogo ka masye masaa. Wihukusa neki mombukwana-daki yi, kika ni wa Miko Kunzi, syoku ka musalaba!»

⁴¹ Bokumu-kumu, bowonisilo ba mutuu pa imoti na bamboku-mboku ba ndi goni katiba begeyo, banabikya be:
⁴² «Uhukusa ndi batu bagogo. Kakwananigu kaihukuso iyi mombukwana-daki yi bikpe! A ngama ka Bezaleli. Osyikuno ka musalaba, ibusu, tabinikyana kuwa goni!
⁴³ A beyo, iguma ndi

ko Kunzi, abikya ndi be a Miko Kunzi. Kika ni Kunzi apagatu, ahukusi neki mbiya wanu!»

⁴⁴ Gutugu batu bo kubaku aka nibo bubangilaga ndi ka kpolo ka Yeso, ba ndi katumbwa begeyo.

Kukwaku ka Yeso

(Maliko 15:33-41; Luka 23:44-49; Yuani 19:28-30)

⁴⁵ Katukya ndi ka saa sita, biti ohuma ndi obili wasi ka basaa bayisaa. ⁴⁶ Niyoo saa tisa a kuwa ndi buwobi kaitulyana, Yeso igomisa ndi na liyu lapu be: «Eli, Eli, lama sabakatani?» Isi ni: «Hiii Kunzi! Hiii Kunzi! Ko bulya iki yo wesi mino?»

⁴⁷ Niyoo batu bemoti-bemoti luga ka nibo ba ndi wa bamukana mino beyo, babikya ndi be: «Akamaka Hliya.» ⁴⁸ Wa aka wa, bemoti kabu apikita ndi, ovoku luki limoti bifubu-fubu, olubo ko vinya wa muzabibu wozyo. Kumbuso yi, abanga kuwa ndi ka ligugu, apa Yeso be omwi. ⁴⁹ Luki limoti, bagogo babikya ndi be: «Wosoni! Tinini mbeyi ikani Hliya odokuto kahukuso!»

⁵⁰ Luki limoti, Yeso igomisa bata ndi na liyu lapu. Osiso limbengi.

⁵¹ Ko ngbingo yi nino aka no, kutuko nikwo ikaga ndi kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu kuge ku ka Ndabu ko Kunzi ku, anuka ndi luga katukya kugu kadwe kusili. Mugi izukula ndi bingbuku-ngbuku, matamu makpuku alikanaga ndi bikpakpaka.

⁵² Gutugu bambuku aka oukwikana ndi na batu budingi nibo bokwaga ndi ni babinikyonini

Kunzi, babilila ndi. ⁵³ Bopupoku kɔwa ka bambuku. Kumbuso goni Yeso kopupa ndi ka mbuku, bingya ka Yelusalema, gudu wotu. Ku beyo, bupuponilya ndi bambanzu budingi.

⁵⁴ Niyo ngama ka basuda ka Baluma pa imoti na batu nibo ba ndi na ibu kabuulyaga Yeso bamina azigizo na masi nimo akitanaga ndi wa, bogwa ndi ombombo kuge. Babikya kɔwa ndi be: «Ka lingunu, mutu yi nimu a ndi asi Miko Kunzi aka!»

⁵⁵ Wa go wa, a ndi na boko budingi nibo ba ndi kaina ka bubyi nilo akitanaga ndi lo. Botukyoku ndi pa imoti na Yeso ka Galilaya, kasingyo ka mogubo. ⁵⁶ Luga kabu, a mbeyi ndi ni Malia mutu wa Magadala, Malia nino abukuta ndi Yakobo ibu na Yezefu se kɔwa amaki bomika Zebedayo.

Banalumbo Yeso

(Maliko 15:42-47; Luka 23:50-56; Yuani 19:38-42)

⁵⁷ Niyo bugogo itulyana, aluku bemoti wa lingama, mutu wa Alimatia nino ina be Yezefu, a ndi goni iyi mabibya ka Yeso, osiloku ndi. ⁵⁸ Inda kɔwa ndi ka ngama mudingi wa iwili beyo ka Pilatu, akunga be bapi nzuyi ka Yeso. Pilatu akpamyanda ndi be bapi. ⁵⁹ Yezefu inda ndi kava. Akandaga na kutuko kwambiya, ⁶⁰ amongosa ndi ka mbuku yambiya niyo ikpulya ndi ka litalu. Kumbuso yi, adula ndi mupumi mi na litalu lidingi, aga ndi. ⁶¹ Ko ngbingo yi nino, Malia Magadala na Malia nino wagogo ba ndi wa, bakikonono kambwa wa mbuku.

Basuda bakobuulya mbuku

⁶² Bugala bi, akaibikya be lisyε li nilo a kambwa wa nilo la kibungusyogo ka Lisyε la kimumbiso, bokumu-kumu na Bafalisayo baga ndi ka Pilatu. ⁶³ Babikya ndi be: «Mombukwonodosu! Totomonini bata beyo mutu wabongo yi nima abikya ndi mino ngbingo yi nino a mbeyi ndi mino mubisi aka be: «Kumbusa wa masyε masaa, nopupatu ka mbuku.» ⁶⁴ Yeki a beyo, pa neki mutuu be bobuulyogi mbuku kadwe ku kwa ku masyε masaa italyano mino. Babibya kaki bakodonikuto kabibo, baga kaubikya bambanzu be: «Opupini bi luga ka bamanda.» Munzima ma miba mi nima ika banu manye kakitaga nimo ma mambwa.»

⁶⁵ Pilatu usikisya ndi be: «Matu na basuda nibo bokwononi kobuulya mbuku. Wogoni, bobuulyogi mufongoni beyo mini mino binza.»

⁶⁶ Baga kuwa ndi ka mbuku, badula ndi miso ma mbuku na litalu bingbubu, subisa ndi basuda wa kobuulyo.

28*Yeso orupini ka mbuku*

(Maliko 16:1-10; Luka 24:1-12; Yuani 20:1-10)

¹ Niyo Lisyε la kimumbiso akitaga ndi, kuwa na bugala bi ka lisyε la mambwa la poso* ko mbolugo, Malia nino a ndi mutuu wa gudu wa Magadala pa imoti na Malia wagogo, baga ndi kaanda mbuku.

* **28:1** 28:1 lisyε la mambwa la poso: Ilu lo balikyaga ndi be lisyε la Mungu.

² Ko ngbingo bemoti, azigizo wapɔ apɔnga ndi. Malaika ka Mombukwono-dosu, osyoku ndi kotukyoku kɔgɔ wa lisyɛ, inda ndi katɛ ka kpɔlɔ litalɔ lidingi nilɔ otikya ndi mbɔkɔ, ika ndi kɔgɔ yi. ³ A ndi kanzɛ kɔgbɛ mɔɔngɔni abɛ ngbangbata kanginana, botu kaki a ndi bitu abɛ libu.

⁴ Bobubulya niɔɔ ba ndi kobuulyaga mbɔkɔ ɔapɔnga ndi kaguguma bikpwukpwukpwu na kubangakɔ, kadwe kɔ kwa kɔ biita ndi mina abɛ ɔamanda.

⁵ Luki limoti, malaika ninɔ ɔbikya ndi boko bi niɔɔ ɔɛ: «Makɔngonitɔgɔ. Nakaiba amɛ makakisa Yeso, ninɔ ɔabongilɔgi bi ka mɔsalaba.

⁶ Kɛgɔ ɔata wanɔ! A ɔɛyɔ, opupini bi ka mbɔkɔ mɔɔngɔni ɔɛyɔ ɔbikya ndukɔ mino. Doniku, winoni kɔ o bi mino mumongoso. ⁷ Windoni ɔigala kaɔbikya ɔabibya kaki ɔɛ: «Opupini bi luga ka ɔamanda. Matokonyoku ka Galilaya. Maminoku ɔanɔ kɔ ɔɛyɔ.» Nilɔ no bi amɛ namɔbikyɔ nilɔ.»

⁸ Boko ɔaba bi niɔɔ ɔatukya ndi ɔigala-gala ka mbɔkɔ ɔotumini na kubangakɔ bidɛ na magyagya mudingi gɔni. Binda ndi mbangɔ kautumbulyaga ɔabibya ka Yeso mongoni mi nimo.

⁹ Ko ngbingo bemoti, Yeso ɔikpɛ abangana ndi na boko bi niɔɔ, umuuso. Bakpuɔoku ndi, ɔavilaga magɔ na ɔabibiso. ¹⁰ Yeso ɔbikya kɔwa ndi ɔɛ: «Makɔngonitɔgɔ! Windoni kaɔbikyaga ɔomika-mama ɔɛ ɔaga ka Galilaya. Bemino kɔ ɔɛyɔ.»

Bobubulyo ɔa mbɔkɔ bogoni kapaga mongoni

11 Ngbingo yi ninɔ boko bi niɔ ba mbeyi ndi mino ko pisi aka, bobubulyo bemoti-bemoti ba mbuku batukya ndi, baga ka gudu. Ku beyo, butumbulyaga ndi bokumu-kumu lasi nilo akitanaga ndi.

12 Kuwa wa, bokumu-kumu bi niɔ pa imoti na bambuku-mbuku ka Bayuda bagya ndi dikidi. Bakanana ndi kaupá basuda bi niɔ buyi budingi bipela. 13 Bubiya ndi be: «Bikyonni ambe: «Babibya kaki boduku bi no biti kaiɔ manda kaki ko ngbingo yi ninɔ to bi mino ka batoto.» 14 Kika ni mongoni asilyini ngama mudingi wa iwili, ibusu bamombukwono-dosu bi bo tatumbulyaga mongoni mi nimo. Tagya yasi ambe ibunu makogulyonitogu ka bukpwuku-kpwuku.»

15 Kuwa wa, basuda bi niɔ bava ndi buyi na bagya mudongoni beyo bukpanya ndi mino. Mongoni mi nimo itulyana ndi luga ka Bayuda kadwe na lisyeli ni.

Yeso upupilyini babibya kaki

(Maliko 16:14-18; Luka 24:36-49; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

16 Kuwa wa, babibya bi niɔ tekebe na bemoti baga ndi ka Galilaya, ka ngupa niyo Yeso uwanyaga ndi. 17 Ngbingo yi ninɔ bamina ndi mino, babibiso. Luki limoti, bemoti-bemoti kabu ba ndi na botumo.

18 Kumbuso yi, Yeso ukpudoku ndi, ubikya be: «Beponi ndi ngu yasi ya kugu wa lisyeli na kunu ka obili. 19 Yeki a beyo, windoni ka bevananza bayasi, huyiksoni biki babibya

kami. Hubotisoni ko lino ka Baba, ko Miki na ka Limbengi-Lotu. ²⁰ Huwonisiloni kabye masi nimo namubikyaga ndi. Wiboni binza ambε na pa imoti na ibunu bongbinga basi kadwe ka mulibo ma obili.»

AGUME WAMBIYA

Lika: AGUME WAMBIYA (New Testament+)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lika

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

f796df90-b7da-5393-9b93-c756eba4e5d6